

Nr. 617
1939
50 s.

Haitse Hoju!

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00-12.00.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks märkimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9-3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/3 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA.

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUSE NÕUKOGU:

Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel J. Maide (esimees), KL Peastaabi Kultuur-informatsiooni jaoskonna pealik kapten A. Truuvere (esimehe asetäitja), KL Peastaabi Õppe- ja Spordiosakonna pealik kolonel A. Balder, Tallinna Maleva pealik major R. Lints, Pärnu Maleva pealik kol.-lt. J. Lugas, Tartumaa Maleva pealik kol.-lt. P. Asmus, Viru Maleva pealik kol.-lt. G. Vaher, Naiskodukaitses Kultuurosakonna vanem pr. Juul Steinmann, Noorte Kotkaste Peastaabi ülem noortemagister J. Tedersoo, Kodutütarde esindajana keeleteadlane pr. Lilli Room ja „Kaitse Kodu!“ talituse juht majandusteadlane R. Jukk.

Nr. 6/7

1939

SISUKORD:

N. Päts: Eesti rahva tulevik meie iseseisvuse säilitamise probleemid.

K. Keevesk: Eesti ja välispoliitiline moment.

— „Sõdur“ kahekümneaastane.

Les: Vastu kevadele.

L. S.: 20 aastat Asutava Kogu valimistest.

A. Truuvere: Konsul Heikki Lehmus †. Ltn. V. Matela: Tänapäeva tangitõrje.

— Kindlusest Vabariigi pealinnaks.

H. N.: Kumb on võimsam — kas Maginot või Siegfried?

— Mõnesugust Muusikamuseumi tegevuse alalt.

— Ju: Palestiina keerdküsimus.

Epa.: Tulevikusõja hinnangul.

— Seltskondlikke rahvatantse.

A. H.: Rindesõdur jutustab.

Leenart Sanglepp: Lihavõttejänes.

— Mõnusat ajaviidet.

— Meilt ja mujalt.

LÄÄNE-EESTI ÜHISPANK

MÄRJAMAAL, OMAS MAJAS. TELEFONID 32 JA 70

Äriseis 31. dets. 1938. a.

AKTIVA

Kassa, jooksvad arved, väärtused	131.958.12
Diskonteeritud vekslid, laenud . . .	1.029.427.15
Korrespondendid	64.84
Garantii deebitorid	37.741.—
Varad	36.409.39
Muud	2.292.40

Bilanss 1.237.892.90

PASSIVA

Kapitalid	215.788.14
Hoiusummad	645.148.81
Passiva- ja riiklikud laenud	215.834.29
Korrespondendid	60.034.37
Väljaantud garantiid	37.741.—
Tuleva aasta tulud	21.194.21
Muud passivad	25.882.98
1938. a. puhaskasu	16.274.10

Bilanss 1.237.892.90

Panga liikmete arv — 2562

Pank annab laene, võttes kuni 6³/₄% aastas, võtab raha hoiule, makstes 5 protsenti intresse, ja toimetab kõiki pangaoperatsioone

Kaitse Kodu!

Nr. 6/7

Tallinnas, 5. aprillil 1939

XV aastakáik

Kaitse
Kodu!
Kaitse
Kodu!

Eesti rahva tulevik

meie iseseisvuse säilitamise probleemid

«Kaitse Kodule» kirjutanud Ap.-õigeusu Sinodi esimees N. Päts

Seoses ülestõusmise või kevadepühade mõtetega kergib vaimusilme ette ka oletus rahva taassündimisest, Eesti tuleviku lootustest, mis peab tooma rahva ellu uue kevade ärkamise.

Iga rahvas on oma aluspinnal ühiskonna koondis, mis riiklikus vormis on organism omaette. Kultuurrahvaste arengu käigust selgub, et sellase rahvusliku organismi täielisima korraldamise, hoolitsemise juures elavnevad ja muutuvad aktiivseteks rahvuslikud tunded nii vaimsete kui ka materiaalsete huvide suhtes ühiskonnas. Rahvuslikud huvid saavad üldasjadeks ja need mõjutavad ühiskondlike ja riiklike ürituste käiku.

Kogu rahva aktiivsus andub siis oma tegevuses või toiminguis t õ m b u m i s t e s e a d u s t e l e oma rahva heaolu, arenemise, kultuuriliste nõuete, kestvama olemise ja kaitse sihis.

Sellesse arenguastmesse on nüüd jõudnud Eesti rahvas omariikliku uuenduste ajajärgul, kus kujuneb ta rahvuslik olevik ja tulevik.

Üks oleviku aavõlg ning tuleviku kindlustuse sammas, mis tuleb tasuda Vabadussõja võitude ja langenute mäletuseks, — on üleriiklik vabadussõja monument.

Sellest on palju arutatud, mõtteid vaetatud, ent lõpuks otsusele jõutud, et samba püstitus tuleb teostada rahvusliku tunde süvendamiseks, kasvatamiseks ja säilimiseks.

Kogu rahva arusaamine ja ta ohvrimeelsus peavad selleks kaasa aitama, et sõnadest jõutakse teoni. Omariikluse sümbol-monument jäägu tulevikus tähiseks järeltulevatele põlvkondadele. Rahvas tervikuna on kutsutud ürituste teostamisele. Suure ülesande teostamisel ei tohi siis tekkida lahkavami ega küsimuse lahendamise seoses olevaid kibestusi, mis asja edule võivad mõjuda kahjustavalt. Seda võib aga luua monumendi paigutamise asend keset Vabadusväljakut Jaani kiriku asemele.

Probleem annaks ehk paremini lahendada, kui monumendi asupaigaks oleks võetud looduse poolt nagu selleks määratud Harjumägi, umbes nüüdse kõlakoja asukoht, kus monument paistaks domineerivalt üle Vabadusväljaku kaugemale ümbrusse. Vabadusväljak võiks ka seejuures laieneda, kui juure võtta Kaarli puisteest see osa, mis asetseb vastu tennisväljakut, kust lai monumentaalne treppastmeline tribüün kergiks Harjumäele, lähenedes monumendi aluspinnale. Sellega kaoks ka vajadus püstitada ajutine ebaimposantne tribüün paraadide puhul riiklikel suursündmustel. Mitmejärguline ja laiade astmetega kõrgele tõusev trepp, nagu Helsingi peakiriku esisel, täidaks soodsalt tribüüni aset ja mahutaks hulga pealtvaatajaid rahva hulgast.

Suure rahvusliku ülesande juures, mis nõuab rohket kulu, ei oleks vist ka tähtsusetat, kui meie postivalitsus varustaks mitmed komplektid postmarke pealkirjaga: „monumentum libertatis“ mitmesuguste värvistamidega, või raamistaks terved „komplektid“ postmarke, mida filatelistid — postmarkide korjajad — üle maailma koguksid endale varuks.

Ühine pingutus, küsimuse igakülgne kaalutus, paneks kord suure ülesande liikuma, mis nõuab kodanikelt ohvrimeelt iseseisvuse säilitamise probleemid. Küsimuse lahendamisel on veel tarviline hoogtöö avalike tegevlaste poolt vastava propaganda varal toetamise allikate leiutamisel ja kogumisel.

Tuleb võita rahva südameid riigi ning rahva püsivale iseseisvusele, siis koguneb ühine jõud, mille ees kaovad suuremad raskused, sest praegune põlv ehitab tulevikule oma rahvuse.

Kevadise elu ärkamine muutugu kogu rahvale ärkamiseks ühes suures ürituses. Nii kasvame tõmbumise seadustel, kui seda mõistame ühiskonna arengus ära kasutada!

Eesti

ja välispoliitiline moment

Poliitiliselt seisukohalt moodustab 1938. a. Euroopa ajaloo suurima tähtsusega aasta 1918. a. saadik. Austria inkorporeerimisega Saksamaa poolt ja Müncheni kokkuleppega nelja suurriigi vahel loodi Euroopas uus jõudude tasakaal, muutes Suur-Saksamaa vaidlematult esmajärguliseks poliitiliseks ja sõjaväeliseks faktoriks Euroopa kontinendil. Veel enam — 1938. a. moodustab ühe poliitilise ajastu lõpu ja teise alguse. Ta markeerib Versailles's maailmasõja lõpul põhitatud süsteemi kui mitte veel lõplikku, siis aga otsustavat lagunemist. See süsteem põhines uute riiklike piiride raamides loodud jõudude tasakaalul ning selle poliitilise konstellatsiooni integreerimiseks moodustatud Rahvasteliidu n.-n. kollektiivse julgeolu printsiibil. Austria „Anschluss“ ja Tšehhoslovakkia tükeldamine Münchenis andsid sellele süsteemile surmava hoobi. Rahvasteliit kaotas igasuguse usalduse, osutudes võimetuks kaitsma väikeste riikide õigusi, mille tagajärjeks oli väikeste riikide, nende seas ka Eesti, asumine erapooletuse printsiibi joonele, mis oli vastolus Rahvasteliidu pakti vaimuga, eriti ta artikkel 16-ndaga, mis taotleb sanktsiooni kallaletungija riigi suhtes. Selle tagajärjel Eesti ja suur hulk teisi väikeriike deklareerisid, et nad ei loe kohustavaks enese suhtes selle artikli eeskirju. Samuti deklareeriti Eesti poolt, et Eesti ei lase ei sanktsioonide täitmiseks ega mingil muul juhul läbi marssida oma territooriumist ühegi riigi sõjavägesid, olgu need kes tahes. Väikeriikidele oli selge, et Rahvasteliit senisel kujul ja põhinedes praegusele poliitilisele süsteemile ei ole mitte ainult küllalt tõhus kaitsma nende iseseisvust ja puutumatus, vaid kujundab sellele ka kui mitte otsest, siis kaudset hädaohtu ja konflikte, koguni kaasakiskumist suurriikide vahelistesse sõdadesse, millest osavõtuks neil igasugused huvid puuduvad, olles vabad imperialistlikest üritustest ning rahuldatud oma rahvastervikluses.

Asunud sellasele piinliku neutraliteedi joonele, Eesti vaatas passiivse ja teatavas mõttes heatahtliku erapooletusega pealt Euroopas toimuvat poliitilist ümberkujunda-

mist, kuna kõigile oli selge, et Versailles's põhitatud süsteem oma ühekülgsel tasakaalu ja mitte puht-natsionaliteedi printsiibist lähtuvate piiridega, mis maailmasõja võitjate poolt tõmmati, ei võinud kindlustada kestvat rahu Euroopas, rääkimata teatavate riikide „loomulikest aspiratsioonidest“ õiglasemale toorainete jaotusele maailmas. Loomulikult ei saanud Eesti ega ükski teine väikeriik heaks kiita selleks ümberkujundamiseks rakendatud meetodit, *modus procedendi*'t, millega see sündis, sest see oli lähtuv jõufaktorist ja mitte rahvusvahelisest õigusest, mis on väikeriikide suurimaks moraalseks toeks. Oli loota, et „Müncheni vaimust“ kujuneb lähema aja jooksul rahvusvahelisel õigusel põhinev uus rahu süsteem, mis garanteerib tõhusamalt väikeriikide iseseisvust ja õigust olemasolule, sest selles on rahvusvahelise ühiskonna ja solidariteedi põhialus, millele tugeneb kogu tsiviliseeritud maailma rahvusvaheline õigus.

Selles suunas hakkaski Inglismaa eestvõtetel, sekundeerituna Prantsusmaast ja Ühendriikidest, toimuma palavikuline diplomaatiline aktsioon, kuigi kaasaskäiva rekordilises tempos areneva relvastumisega, sest valitses umbusaldus „Müncheni vaimu“ kestvusse, eriti sellele järgnenud Saksamaa poliitilise ja majandusliku penetratsiooni vastu Kagu- ja Kesk-Euroopas.

Häiret jätkavaina mõjusid aga eriti Itaalia üritused Vahemere ruumis, mis ohustasid Prantsuse koloniaalimpeeriumi terviklust ning Briti impeeriumi ühendusteid. Ka Itaalia, muutudes impeeriumiks pärast Abessiinia vallutamist, oli asunud rahulepingute revisioonis teele, olles rahuldamatute temale langenud osaga maailmasõja lõppedes, kuna sõtta astudes oli talle Londoni 1915. a. kokkuleppega lubatud palju enam.

See Vahemere s i r o k o, mis puhus möödunud talvel üle Euroopa, laskis oletada enam-vähem pikemat või esialgset rahu- perioodi, p r o v i s o o r i u m i, Ida-Euroopas, eriti Balti mere rajoonis, ning võis selle tõttu mõjuda meile teatavas mõttes rahustavalt, lähtudes meie üha enam hoolitsetumast erapooletuse joone viljelemisest.

Märtsi keskel lõppes aga see provisoorium dramaatilise sündmusega Kesk-Euroopas — Tšehhoslovakkia riigi olemasolu lõpuga: Böömi- ja Määrimaa anneksiooniga protektoraadi nime all Saksamaa poolt, Slovakkia iseseisvaks kuulutamise ja Saksamaa mõjuvõimu all ning Ruteenia liitmisega Ungari poolt. Sellele järgnes nädala pärast Meemeli taasinkorporeerimine Saksamaa poolt.

15. märtsist saadik Suur-Saksamaa suurenes elanike arvult 79 miljonilt 87 miljonini (sellest 7 miljonit tšehhe), rääkimata annekteeritud kultiveeritud maast, õitsvast tööstusest (Skoda — Euroopa suurim relvatehas jne.), omastatud esmajärgulisimast relvastusest maailmas, kullatagavaradest ja muist rikkusist. Saksamaa poolt üritatud „Mittel-europa“ suurim etapp oli läbistatud ning jõutud suur samm edasi teel germaani kesk-aegse keisririigi, *sacrum imperium'i*, piirideni.

Poliitiline tulipunkt oli kantud ennenägematu dünaamikaga jälle Ida-Euroopasse ja rahutus on haaranud kõiki Saksamaa naabreid. Ärevust tekitab eriti see meetod, millega teostatakse rahvusvahelisi üritusi oma „Lebensraum'i“ järele, arvestamata rahvaste enesemääramise õigust. Oli senikuulmatu ühe iseseisva riigi kadumine ainsa õo jooksul, mil rahvas lamas voodites ja magas. Ei mingit referendumit. See meetod, tõsi, hüljati juba Münchenis. Ent väikeriikidele häiriv on peamiselt natsionaliteedi-printsiibi üle parda heitmine, missuguse printsiibi õigustusel nad suhtusidki vaikse heakskiiduga 1938. a. sündmustele.

Ent see ärevus ei ole nakatanud mitte ainult väikeriike, kes on hirmul oma olemasolu pärast sellaste meetodite eventuaalsel üldistumisel ja rakendamisel ka tulevikus ükskõik siis kelle poolt ja missuguseil motiividel, mis tähendaks igasuguse rahvusliku olemasolu õiguse hävingut. Ärevus on kandunud üle ka suurriikidele, esijoonel Inglismaale, Prantsusmaale, N. S. V. Liidule ja Poolale.

Inglismaa ja Prantsusmaa, kes taas tsementeerisid oma huvide ühtlusele põhineva ühise liidumüüri ega varja ka sõjalise liidu olemasolu, on resoluutselt deklareerinud oma hukkamõistu märtsikuu sündmustele ja on tõstnud pävakorrale koalitsioonibloki loomise agressiivsete riikide vastu, milleks on käimas palavikulised läbirääkimised N. S. V. Liidu osavõtul mitmesuguste riikidega, kelle huvidele omistatakse hädaohtu Berliin-Rooma telje riikide poolt.

Euroopa on uuesti haaratud rahutuslainest. Suur närvlikkus annab fantaasiale tiibu, eriti väikeriikides, ega ole mingit äärt suur-

poliitilistel tuleviku-konstruksioonidel, mida tuuakse turule ajakirjanduses ja mille üle diskuteeritakse publikus.

On kuulda häält ühelt poolt, kes ütlevad, et ei tasu vaeva hakata oma iseseisvust kaitsma ning lasta maha tappa oma rahvast lahingus, mille lõpptulemuses ei saa olla kahtlust. Teised jälle rahustavad ja ütlevad, et enam ei sünni midagi, enam pole midagi karta jne. Ühelgi poolel ei ole õigus. On tõsi, et meil jääb vaid üle passiivselt ja erapooletult vaadata asjade arenemiskäiku, ent vabal rahval on alati ta saatus oma käes, kui ta tahab ja oskab tegutseda. Eesti rahvas on alati võidelnud ega ole annud jalatäitki maad võitlusetta, mille tunnistuseks on ta kaks suurt sangarlikku vabadusvõitlust sissetungijate vastu. Eesti rahvas on alati olnud vabadust armastav rahvas ja ta ei mõtle, et „mis aitab vastu panu!“. On võideldud ennegi viimsete meeteni ja võideldakse veel. Selleks on aga tarvis täiesuunalist ja integraalset kaitseliitlikat. See on kindlustatud meie sõjaväe ja selle juhtimise poolt. Ent mitte ainult relvade, vaid ka inimeste alal peame saavutama esmaväärtusliku ja integraalse materjali, ja neid inimesi, täis rahvuslikku eneseuhkust, korratunnet ja kindlat ning mehist meelt, neid kasvatab meile esmajoones meie enesekaitse suurim organisatsioon — Kaitseliit.

Ei ole eestlasi, kes laseksid endile ütelda, et nad on „Raumfremde Elemente“. Seda tagab meie igivana isamaa territoorium ja selle puutumatus ning eestluse vabaduse ja iseseisvuse julgeolu on eestlaste endi käes. Et me seda tahame ja selles suunas tegutsema saame, seda tagab meie Vabadussõda ja seda hingestanud vaim. Eesti territoorium ja iseseisvus ei ole saavutatud ning kujundatud Versailles' rohelise laua taga, vaid see on verrega retableeritud samm-sammult. Meie ei taha alavääristada oma traagikas suurt rahvast, kes pidi loovutama oma sajandeid taotletud iseseisvuse oma juhtide poliitiliste eksimuste tõttu, sest esmajoones Tšehhoslovakkia langes oma liidupoliitika ohvriks. Liidupoliitika, milleks ta oli osalt sunnitud oma kunstliku sünnimooduse tõttu, mis oli tšehhi rahva traagika alguseks.

Sellepärast ei piisa Eesti julgeolu taotlusele üksi Eesti meeste ja naiste rahvuskindlusest ning sangarimeelest, vaid ka meie käitumisest rahvusvahelises ühiskonnas, meie välispoliitikast. Peame õppima veel enam süvendama enestes ühtlaselt erapooletut suhtumist ja käitumist rahvusvaheliste jõufaktorite suhtes. Meie ei tohi laskuda mingitesse poliitilistesse avantüüridesse, ei tohi liituda mingite koalitsioonidega või blokkidega mõne teise

„Sõdur“ kahekümneaastane

Käesoleva aasta märtsikuu 26. päeval möödus 20 aastat ajast, mil ilmus meie sõja-
asjanduse ajakirja „Sõduri“ esimene number.

Need kaks aastakümnet on „Sõdur“ viljakalt seisnud meie riigikaitse mõtte ja
töö suunamise ja arendamise teenistuses. Ta on toonud oma ja oma lisade veergudel
hulga selgitavat ja kasulikku materjali, mille kaudu oma teadmisi on võinud avardada
meie relvastatud jõudude juhtkond—nii tegevteenistuse kui ka reservi ohvitserid ja allohvit-
serid. Kõige selle juures on väärikalt hoolt kantud ka selle eest, et ajakiri peale spet-
siaalkirjutuste pakuks huvitavat ja üldkasulikku lugemist ka laiematele hulkadele, mille
kaudu rahvas värskena püsib võitlusvaim ja kaitsetahe ning kust saadakse vajalist infor-
matsiooni sõjalisis küsimusis.

Kahekümnenda tööaastapäeva puhul õnnitleb „Kaitse Kodu!“ oma vanemat venda
„Sõdurit“ ja soovib talle meie seniste heanaaberlike vahelkordade ja ühispüüete nimel
parimaid kordaminekuid ja edu ka edaspidiseks tööks!

bloki või üksiku riigi vastu. Pärast viimaseid
rahvusvahelisi sündmusi peame veel enam ja
piinlikumalt hoolitsema Eesti integraal-
se ja egalitaarse neutraliteedi
seisundi säilitamise ja viljelemise eest. See
ei tohi olla laskumine mingisse vasalli seisu-
korda suhtlemises mõne suurriigiga, paludes
või aktsepteerides mingit garantiid oma ise-
seisvusele mingi riigi või riikide bloki poolt.
Me peame taotlema iseseisvat neutra-
liteeti, sest neutraliteet ei saa olla kon-
junktuuripoliitika. See ei tohi olla ka ideoloogilist
värvingut eviv mingi parteiline neutrali-
teet, kus jäädakse neutraalseks vaid oma jõu-
lise mannetuse tõttu, ent jätkatakse siiski,
kas julgustatuna oma geopoliitiliselt vähem
eksponeeritud asendist või usust oma maa-
nurga puutumatuses huvitatud suure „hinge-
või ärisõbra“ abisse, ideoloogilisi rünnakuid
ja arvustusi teatava suurriigi arvel. Peame
taotlema parteitut neutraliteeti.
See on meile eriti nüüd esmajärguliseks ja ka-
tegoriliseks imperatiiviks, mil kahe ideo-
loogiliselt vaenulise suurriigi vastoludekomp-
leksi geomeetriline kokkupõrke punkt on
meie regioonile geopoliitiliselt palju lähemale
nihkunud pärast Tšehhoslovakkia kadumist,
kus ta asus enne ja kus „püha“ kollektiivse
julgeolu ning välispoliitiliste patroonide jõu-
dude tasakaalu huvides viljeldi ühe naaber-
riigivaenulist liidupoliitikat, missugune asja-
olu muutuski saatuslikuks. Eesti ja teiste
Balti riikide ning samuti Poola positsioon on
delikaatne ja nõuab ehtsat neutraliteeti,
mis meie suhtes peab evima absoluutse
neutraliteedi iseloomu mitte ainult sõja kor-

ral, vaid ka rahu ajal. See neutraliteet ei saa
olla enam klassiline, ennesõjaaegne rahvus-
vahelises õiguses tuntud neutraliteet, vaid ta
on omandamas uut vormi ja uut sisu, millele
moodsas rahvusvahelises õiguses positiivse
normi andmise suur ülesanne lasub väikerii-
kidel, nagu praegugi kehtiva rahvusvahelise
õiguse normid võlgnevad tänu neile.

Eesti on pidanud ja saab pidama ehtsat
neutraliteeti alliansivabana ükskõik
millise suurriigiga või riikidegrupiga. Eestil
on vaid üks allianss ja see on defensiivallianss
Lätiga, kaitsmisliit kallaletungi korral vastas-
tikuseks sõjaväeliseks abistamiseks. Et see
liit võiks eksisteerida edasi ja vajaduse kor-
ral funktsioneerida kummagi riigi poolt omaks-
võetud neutraliteeti taotlevas orientatsioonis,
siis on selle vältimatuks ja käskivaks eeldu-
seks, alliansi *sine qua non*, et kummagi part-
neri välispoliitika, rahvusvaheline käitle-
mine ja suhtlemine, kulgeks mööda piinlikult
tõmmatud samaväärset neutraliteedi koordi-
naattelge.

Eesti neutraliteet on leidnud arusaamist
kõigilt suurriikidelt, eriti meie naabreilt, ja
seni kui suudame seda hoolikalt pidada, ei
ole karta meie iseseisvuse ohustamist. Ent
meie ei tohi teha endile mingeid illusioone ja
tarduda hooletus neutraliteedis. Meie ise-
seisvuse viimseimaks ja väärtuslikemaks pan-
diks jääb Eesti mehe ja Eesti naise vaimu-
tegevus, vabadustahe ning valmisolu kõige
ohvriks toomiseks iseseisvuse kaitseks. Sel-
les peitub meie riigikaitse suurim jõuallikas,
meie iseseisvuse *credo*.

K. Keevesk.

Õhus on juba tunda looduse taasärkamise hõngu — kevad on saabumas pikkade sammudega.

Igal aastal on see nii: talve võimutsemine murtakse esimeste kevadvete jookskohinaga ja päike hakkab käima taevavõlvil nagu märkamatuks laias kaares ning ta esimesed soojendavad kiired tunduvad mahedate kevadtuulte puhumisel nagu õrna ja kosutava paitamisena.

Alles see oli, kus meie igahommikused ärkamistunnid olid seotud pilkase pimedusega ja kus meie unerammetusest vaevatud käsi otsis elektrilüliti või tikutopsi, et algavaks päevaks vajaliks toiminguks läita kunstlikku valgust. Nüüd juhatab aga juba sätendav päikesevalgus meie varahommikuste toimingute teed. See peletab und ja värskendab meelt palju rohkem kui talvehommikute rammestav hämarus.

Kevade saabumine on meile igal aastal nagu mingiks erutust toovaks ja rahutuks tegevaks külaliseks, mis paneb meie vere kiirelt pulbitsema saabuva suve ootuse ärevuses. Mingi ängitsev tunne, taoti väsimus ja rammestus haarab korraga meie meeli ja liikmeid — see on nagu pikast ja kosutavast unest ärkamine, kus inimene tunneb oma kontides ja liikmetes magusat valu. Nii on see ka kevadega. Pikk talveperiood on seljaga ja inimene ringutab ning tõuseb nagu karu oma talvekoopast. See ärkamine on nagu magus pain, mis haarab meeled ja kogu teadvuse ja millest nagu ei tahakski lahti saada. Kevade joovastavad lõhnad tungivad sinna ja see mõjub nagu meeldiv rammestus, millest on kahju end lahti raputada. Aga päike paistab juba kõrgelt ja jõgede jookskohinad äratavad meid varajase kevade mõnusid vastu võtma. Ja siis tunneme, kuidas oleme sellest magusast rammetusest lahti saanud, ja vaata — äkki naeratab meie nägu kevadise päikesega võidu.

Järgnedes kevade esimesele kutsele leiame end korraga suliseva oja või kraavikaldalt, kus pajupõõsas on ajanud esimesi urbi ja kus

valgest talvekasukast äsja väljakoornud maa kostitab meid sellaste lõhnadega, mida me ei ole tundnud enam möödunud kevadest saadik. Ja oma suureks üllatuseks märkame, kuidas esimesed lumililled on päikese kutsele järgnedes oma julgeid, veel tuppesses peidetud päid viimsest lumekoorkesest läbi ajanud, et talve kaduva võimu üle võitu saada. Siis tajume, et kevadine päike on jõud, millele ei suuda ükski võim vastu seista. Ja see jõud haarab ka meid ja me järgneme sellele kinnisilmi — pikkade sammudega lähenevale kevadele ja suvele vastu.

Kevad on looduse uuestisünni iga-aastane tähistaja. Seepärast tunneb kevade saabumisest kõige suuremat rõõmu ka see inimene, kes seisab loodusele kõige lähemal. Ja see on põllumees — meie looduse andide iga-aastane viljeleja ja tallelepanija.

Kevad tähendab põllumehele igal aastal uue elu ja uue ringkäigu algust. Sügisel, pärast saagirohket andi lumivaiba alla talvunne vaibunud põld elustub kevadel uuesti ja sellele põllule pöörab põllumees kevadel kogu oma tähelepanu. Ta hindab lume alt väljatulevaid oraseid niisama tähelepanurohke kiindumusega nagu ta hindab sügisel valmivat saaki. Maapind, mis on äsja vabanenud talvise lumivaiba õrnalt katvast kaitsest, ootab nüüd tema töövalmis käsi, et sügisel talle rohke vaeva tulemusena anda rohket saaki.

Aga mitte ükski põllumees, vaid iga inimene tunneb lähenevast kevadest heameelt ja rõõmu. Linlanegi, kes on aheldatud pikaks aastaks kiviste müüride vahele, poeb kevade saabumisel teda ängitsevate kivimüüride vahelt välja ja laseb mahedal kevadepäikesel paitada oma pika talve jooksul kahvatama lõõnud põske.

Ja mis me räägime üksi inimestest! Vaadagem loomi, linde ja mardikaid, kuidas nad kevadepäikese soojendavast mahedusest rõõmu tunnevad. Loomade rõõmuhäälitsused,

lindude elavad siristamised ja putukate rõõmsad roomamisharjutused kevadepäikese soojendavas paistuses kõnelevad kevade elustavast mõjust küllalt selget keelt.

Kevad on looduse uuestisünni tähistaja ja uue elu algus. Mingem siis rõõmsaina ja varajases päikeses karastatuina saabuvale kevadele vastu.

*

Kevade saabumisega langevad ühte ka kogu kristlikus maailmas suure rõõmuga pühitsetavad ülestõusmispühad. Kristuse ülestõusmine on sidunud ka meie põhjamaa kevade looduse ülestõusmist ja taassünni sümbolse tähendusega. Mõlemast me tunneme rõõmu, mõlemaile mõtleme sügava hardusega.

Aga kristliku maailmavaate kõrval on neil pühadel veel üks teine suur tähendus: kevadepühad ja lihavõtted. Lihavõtted ja munadepühad, kus sigineb rohkel arvul kirjusid ja värvitud mune meie pühadelauale. Kanadki on saabuvast kevadest korraga suurt rõõmu tunnud ja suure innuga munema hakanud — kirjude munade kuhilad värskete pajuurba-dega kaunistatud pühadelaual toovad rõõmu ja läiget nii noorte kui ka vanade silmadesse.

Kui mahedad kevadetuuled puhuvad üle maa ja kui päikese soojendavad kiired kutsuvad meid kui mitte kaugemale, siis vähimalt oma uksekünnisele nautima ja imetlema looduse taasärkamise puhast ja kaunist ilu, — kas ei asu siis korraga südamesse nii palju rõõmsaid ja helli tundeid, et unustad korraga kõik mured ja raskused ja tunned end niisama vabana kui äsja oma tupest väljakoornud liblikas, kes lendab suures kaares kõrgel taevavõlvil sätendava päikese poole. Korraga on meie ümber kõik nii rõõmus ja vaba nagu seda ei ole enam ammu tunda olnud. Päike naeratab ja kirikute tornides helisevad kellad: Kristus on üles tõusnud! Ja kogu loodus vastab sellele üheainsa rõõmsa hüüdega: Kevad on saanud — looduse uuestisünni rajav ja eluandev kevad!

*

Kevadine rahutust toov meeleolu on pimestanud tänavu tunduvalt ka maailmapoliitilist taevast, kuigi silmapilgul kõik kartust toovad pilved on jälle hajutatud ja meeleolu näitab üldiselt rahunevat tendentsi, millest loete meie käesoleva numbri juhtkirjast.

Ka lõppes pühade eel aastaid kestnud vennatapmine Euroopa suurimas sõjakoldes — Hispaanias, kus selle uhke maa pealinn Madrid alistus nüüd kindral Franco vägedele. Pealinna langemise järel alistusid ka kõik teised seni vastupanu avaldanud linnad rahvuslikele vägedele. See tähendab vabariikliku Hispaania, kuid üht-

lasi ka ligi kolm aastat kestnud verise kodusõja lõppu.

Maailmasõja järele, mis lõi sügavaid haavu suuremale osale Euroopa riikidest, oli Hispaania kodusõda ohvrite arvult üks suurimaid. On välja arvestatud, et selle vennatapmise ohvriks on langenud ligikaudu miljon inimest. See on arv, mis paneb rohkem kui mõtlema ja teeb selle kodusõja tinginud poliitilised kaalutlused kindlasti küsitavaks. Kas siis tõesti miljon inimhinge ei maksa rohkem kui rahvusliku riigikorra vahetamine vabariikliku riigikorra vastu? Kaine mõistuse juures ei kannata need vahekorrad üldse arvustust välja, kuid kui paljudel kordadel ei ole kaine mõistus pidanud alistuma relvade täri-nast ülespiitsutatud verejanule. Sõjas seisab maailm tihti

mõistmatuse ees ja patsifistlikud ringkonnad ning patsifistlik mõtlemisviis on siis alati vaeselapse osas. Kuid sõda on sõda ja relvad on relvad. Maa allaheitmine võõra võimu poolt ja igasugune vägivald on olnud alati selleks ajendiks, mis on sundinud vapraid mehi haarama relvade järele, et võidelda oma iseseisvuse ja tõekspidamiste eest. Kuid kurvem on see siis, kui neid relvi täristatakse omaste vahel ja kui jookseb vendade veri.

*

Aga nüüd on siiski kevad käes. Ja loodame, et kevadine päike kõik Euroopa poliitilised kõuepilved hajutab ja et kevadele järgneb rahulik ja leplikku vaimu kandev suvi.

Meil, Eestis, jätkub juba aastaid rahulik ja ülesehitav töö ja selle töö tähe all sammume vastu ka käesolevale kevadele.

Selles mõttes rõõmsaid ja õnnelikke ülestõusmis- ja kevadepühi!

Les.

Kevadekuulutajad

20 aastat Asutava Kogu valimistest

Läinud aastal möödus meie riikliku iseseisvuse väljakuulutamist kaksikümmend aastat. Ühenduses sellega on meil olnud võimalus aasta jooksul mälestada tervet rida mitmesuguseid riiklikult tähtsaid sündmusi, milledest on juba möödunud või möödub tervelt viiendik sajandit. Üheks niisuguseks sündmuseks olid meie esimese parlamendi — Asutava Kogu — valimised 1919. a. aprillis, millest möödub käesoleva aasta kevadepühade eel kaksikümmend aastat.

Kahekümne aasta eest oli olukord meie kodumaal kujunemas juba meie riiklikule iseseisvusele soodsaks ja kindlaks ajajärguks. Raske katsumisena meie kodumaa iseseisvuse ja tuleviku saatusele laskunud Vabadussõda oli oma esimeses järgus hiilgavalt võidetud ja meie maad ähvardanud vaenlane oli välja tõrjutud kodumaa pinnalt.

Ajutise valitsemise korra likvideerimiseks ja maa ning rahva saatuse määramise andmiseks riigi pärisperemehe kätte otsustati juba 24. novembril 1918. a. Maanõukogu poolt vastuvõetud valimiseseaduse alusel välja kuulutada Asutava Kogu valimised.

See poliitiline õhkkond, mis valitses meie maal enne Asutava Kogu valimisi, kujunes suureks eelmänguks sellele teravale parteidevahelisele võitlusele, mis kestis kuni 1934. aastani, mil see hiljem õigeks osutunud kaalutlusil lõpetati.

Erakondade kihutustöö Asutava Kogu valimiste eel kandis juba sedapuhku õige teravat ilmet. Ausa võit-

luse pidamiseks oli küll maksuma pandud Asutava Kogu valimise seadus, mis nägi ette karistusi selle seaduse rikkujale, kuid sellest hoolimata tuli ette vahejuhtumeid, mis lasksid erakondadevahelist võitlust paista ebaõiglaselt valguses.

Lehitsedes selleaegse ajakirjanduse üksikuid numbreid satume ühele iseloomustavale karrikatuurile, mis annab toleaeegsest erakondadevahelisest võitlusest ja vastastikustest „ütlemistest“ selge pildi. Karrikatuuril on kujutatud relvastatud kaitseliitlast piiratud Asutava Kogu valimise kast, mille juures seisavad veel Maapäeva esimees K. Parts ja sisekaitseülem E. Alver. Karrikatuuri all leidub tekstis küsib K. Parts E. Alverilt, kes ise ka, relv käes, on asunud valimiskasti juure valvele: „Tohoh, miks siis terve kaitseliit püssidega valimiskasti juure aetakse?“ Selle peale E. Alver vastab: „Iga erakond seletab, et teiste erakondade kandidaadid karmantsikud on. Vaja valvel olla!“

Asutava Kogu valimised, arvestades nende suurt tähtsust maa ja rahva edaspidise saatuse kujundamisel ja riigi põhiseaduse väljatöötamisel, haarasid endale loomulikult kogu rahva tähelepanu. Senine tee, mis oli käidud esimese maapäeva ja Asutava Kogu valimiste vahel, ei olnud küll kuigi pikk, kuid oli seda raskem ja keerulisem kogu rahvale ja riigi juhtidele. Selle aja jooksul oli üle elatud enamlaste hirmuvalitsemine, Vabariigi iseseisvuse väljakuulutamine, Saksa okupatsioon ja ta raske survega ja lõpuks oli meie maa pärast nelja-aastast laastavat maailmasõda uuesti sõjakeerisesse kistud kõige selle meelepaha, kibeduse ja ülekohtuga, mis sõda enesega kaasa toob. Rasketest aegadest niikuinii kurnatud rahvas pidi uutele ohtudele silma vaatama ja nende raskusi oma turjal kandma.

On täiesti arusaadav, et Vabadussõja õnnelik lõpulejõudmine ja Asutava Kogu kokkukutsumine andis kogu rahvale rohkesti uusi lootusi. Nende lootustega mindi vastu ka Asutava Kogu valimistele. Et hinnata toleaeegset poliitilist olukorda ja arvamisi Asutava Kogu valimiste kohta, toome väljavõtte ühest kirjutusest, mille avaldas kahekümne aasta eest erakondade omavahelisest võitlusest väljaspool seisnud ajaleht:

„Ometi oleme nii kaugele jõudnud! Meie astume täna valimiste ruumi teistsugustel tingimustel, teistsugusel olukorral, kui poolteise aasta eest, kus igal

Asutava Kogu valimistelt Tallinnas

Konsul Heikki Lehmus †

Helsingis suri 28. märtsil s. a. 54 aasta vanaduses Eesti konsul Kotkas Heikki Lehmus. Tema isikus varises manalasse üks tõsiseid hämelasi ja kõige soojemaid Eesti sõpru. Väsimatult pühendas ta oma elupäevil paremad tunded ja töö oma põhjamaise kodumaa teenimisele, olles viljakas ja juhtiv ajakirjanik, majandusnimene ja silmapaistev kogukondliku ja seltskondliku elu tegelane. 1928. a. peale oli ta Eesti konsuliks Kotkas. Kadunu oli ühtlasi ka Soome Kaitseliidu üheks kõige tublimaks tegevliikmeks ja tõsine Eesti Kaitseliidu sõber. Tema isiku kaudu on sõlmitud tuhandeid isiklikke sidemeid soome ja eesti vennasrahvaste läbikäimises. Ta oli Kotka Soome Kaitseliidu üksuse ja Eesti Kaitseliidu üksuste vahelise tegeliku koostöö ja ühisalgatuste isaks ja väsimatuks virgutajaks ning omas Eesti Kaitseliidu peres hulga sõpru.

Tubli teoinimene ja kaitseliitlane ja hea sõber — nii tundsimine Heikki Lehmust, ja sellasena jääb meil kustumatu mälestus temast. Vaikses harduses teda mälestades avaldab kadunu sõprade ring Eestis oma tõsist kaastunnet leinajaile omastele ning soovib kadunule rahulikku puhkamist vaba Põhjala mullas.

A. Truvere.

valijal see tunne oli, et valimiste manööver, mis enamlaste poolt seekord ette võeti, ainult kometimäng on, kuna Asutav Kogu ometi kokku astuda ei saa.

Täna, homme ja ülehommel läheme valimistele oma tahtmist avaldama, kui Eesti riigi kodanikud, kellel korda on läinud vaenlast oma piiridest välja ajada ja oma kodus kindlat valitsust luua.

Meie läheme valimistele selle kindla usuga, et meie mitte asjata oma häält ära ei anna, vaid et meie seega omale asutuse loome, kes terve rahva tahtmise peale ennast toetades kutsutud on meie riigile aluse panema.

Eesti Asutav Kogu loob Eesti riigi. Missugune uhke tundmus täidab rinda neid sõnu kuuldes!

Meie oleme seni nagu palavikus elanud, ei ole osanud vääriliselt hinnata kõike seda, mis meie ümber sünnib. Üks sündmus järgnes liiga kiirelt teisele, ilma et meil mahti oleks olnud neid tarvilisel määral seedida.

Nüüd on meie riigi elu keerdkäik jällegi uue suure sündmuse ette seadnud: kodanikel tuleb üle maa oma esitajad riigi Asutavasse Kogusse saata, missugused ta kõige sündsamad arvab olevat.

Kes on selleks kõige sündsamad?

Palju soppa on erakonnad üks-teisele valimiste eel kaela valanud, palju ülekohtuseid süüdistusi ette toodud. Mitte kunagi ei ole Eesti

ajakirjanduse toon — mis puutub erakondade häälekandjatesse — nii madalal olnud, kui viimastel nädalatel.

Ometi leidub igas nimekirjas mehi, kes meie riigi loomise-töös tarvilikud.

Meie ei hakka kedagi lõa otsas valimiste-kasti ette vedama ega talle ette kirjutama, missugusele nimekirjale ta oma hääle andma peab. Meie soov oleks, et Asutav Kogu õiglaselt vastaks meie rahva ühiskondlisele kokkuseadele, et ta meie rahva soovide ja püüete õiglaselt peegeldajaks olgu. Ainult siis saab ta oma hiiglaülesandega toime, siis peavad kõik nuri-semata tema otsuste alla ennast paenutama.“

Asutava Kogu valimised olid määratud 5., 6. ja 7. aprillile 1919. a. Nädalapäevadena langesid need päevad laupäevale, pühapäevale ja esmaspäevale.

Valimised ASUTAVA KOGUSSE,
VÄERINNAI. 1959.
IV

Valimiste eel trükiti ja saadeti välja ligi miljon nimeliste tunnistuste ja valimisedelite lehte, kusjuures valijate arv loeti ligikaudu 750 tuhandele.

Terve riik oli jagatud üksikutesse valimisjaoskondadesse, mis asusid linnades ja valdades. Olgu märgitud, et tol ajal loeti Eestis 13 linna ja 365 valda. Linnadest valisid Tallinn, Tartu ja Narva iseseisvalt, kuna teistes linnades toimetati valimisi koos maakondadega.

Asutava Kogu valimised langesid ajajärgule, kus Vabadussõda oli veel täies hoos. Selle tagajärjel toimusid valimised sõjaväes eraldi. Koos eraisikutega valisid ainult need sõdurid, kes olid lastud valimiste ajaks koju puhkusele.

Valimislehed olid kõigil kodanikel käes alles 2. aprillil, kusjuures valimised algasid juba 5. aprillil. On loomulik, et valimiseelne kihutustöö palavik langes seega siis just viimastele päevadele.

Valimiste esimene päev — 5. aprill 1919. a. — kujunes võrdlemisi nõrgaks ja alles teisel päeval — pühapäeval — sammus suuremal hulgal valijaid valimiskastide juure. Kokku käis kolme valimispäeva jooksul üle riigi hääletamas 457.888 kodanikku, arvestamata neid, kelle hääled mitmesuguste puuduste ja eksimuste tõttu loeti maksvusetuks. Lõplike kokku-

võtete järgi kujunesid Asutava Kogu valimised järgmiseks:

Sotsiaaldemokraadid	152.341	häält ja 41 kohta
Tööerakondlased	114.879 30 ..
Rahvaerakondlased	94.892 25 ..
Maaliitlased	29.989 8 ..
Sots.-revolutsionäärid	26.536 7 ..
Kristl. rahvaerakondlased	20.139 5 ..
Sakslased	11.462 3 ..
Venelased	5.765 1 ..
Hiidlased	1.090 0 ..
Meremehed	795 0 ..
Kokku	457.888	häält ja 120 kohta

Valimiste tulemused kujunesid paljudele mitmes suhtes pettumuseks. Paljudele aga hõiskamiseks ja hooplemiseks. Olgu kuidas oli, aga rahva tõelist poliitilist meelsust oli neist igal juhul raske välja lugeda. Pahempoolsete erakondade võit kujutas endast rohkem hilisema revolutsiooniaegse meeoleu kui rahva tõelise poliitilise mentaliteedi kajastumist, mis ilmnis ka järgnevatel Riigikogu valimistel, kus vahekorrad võtsid sootuks teise ilme.

Varsti pärast valimisi toimus Asutava Kogu kokkutulek. See sündis jüripäeval, 23. aprillil 1919. a., kuid sellest juba „Kaitse Kodu!“ järgmises numbris.

L. S.

Aleksander Karja

Graveerimis-, mehaanika-
ja templitööstus

Tallinn, Niguliste 14, telef. 468-40

B U R O O M A S I N A D :

Kirjutusemasinad ROYAL
Arvutusemasinad FACIT
Liitmisemasinad DALTON
MONARCH
ADDO

Paljundajad ELLAMS
ja nende tarbed

V^d LOUN & SCHITIKOV

TALLINN, NIGULISTE 18. TELEFON 434-37

TÄNAPÄEVA TANGITÖRJE

Ltn. V. MATELA

1. Sissejuhatus.

Maailmasõjas tangitõrjet kui niisugust polnud, sest tõhusamad tt-relvad (tangitõrjerelvad) jõudsid rindele vähesel arvul alles sõja lõpuks. Seetõttu maailmasõjas oli tank, hoolimata selle algelisusest, üllatusrelvaks, mis võimaldas suhteliselt väga kergesti ja kiiresti murda läbi vastase positsioone.

Tuginedes tangikasutamise kogemusele maailmasõjas loodetakse tankide ja lennuväe abil saavutada tulevikusõjas kiiret otsustavust. Tulevikusõjas püütakse igal võimalikul juhul vabaneda maailmasõjas aset leidnud kauakestvast ja väga kurnavast, kulukast, kaotusterikkast ning tardunud positsioonisõjast.

Tankide ja lennuväe massid tulevikusõjas peavad lühendama lahinguid ajalises mõttes. Seega relvastatud kokkupõrgete tekkimisel jääb ideaaliks lühiaegne sõda, milles üksteisele järgnevad kiiresti jällegi lühiaegsed, kuid tangimasside tegevusse rakendamise tõttu väga intensiivsed lahingud.

Inglasest soomusvägede eriteadlase kindral Fuller'i järgi on soomusjõudude ülesanne mitte vastase elavjõudude hävitamine, vaid mõjumine moraalselt. On tarvis rünnata armeed närve ja nende kaudu juhi tahet, see on palju kasulikum kui purustada tema, s. o. juhi, sõdurite kehad, ütleb Fuller.

Ja tõesti, maailmasõjas olid tangirünnakul pealetungija inimkaotused surnutena ja haavatutena suhteliselt väikesed. Samuti ka vastase kaotused surnutena ja haavatutena olid väikesed, seevastu aga kaotused vangidena väga suured.

Pärast-maailmasõjaaegsel perioodil tangid täiencsid järk-järgult. Tänapäeval on need arenenud võimsateks pealetungirelvadeks, mis igas armees moodustavad olulise osa.

Olulise pöörde seni peaaegu rippumatusse tangikasutamisse tõid moodsad tt-relvad, mille tõhus areng algas alles 1930. aastal. Tänapäeval on tt-relvade areng jõudnud järele tangiarengule.

Silmas pidades moodsate tt-abinõude võimsust tuleb tankide tegevusse rakendamise senistesse vaadetes viia teatud korrektiive. Sest kui kaitsja suudab õigeaegselt avastada pealetungija tangimasside löögisuuna ja jõuab koondada läbimurde rajooni mõjuvaid tt-abinõusid (tt-relvad, tangihävitajad tangid, tangitõkked) ning neid õigesti tegevusse rakendada, siis tõenäoselt tangirünnak nurjub.

Seega näib, et tt-relvade kasutamine koos tangivastaste tõketega seab uuesti jalule pealetungi ja kaitse tasakaalu. Tangitõrjerelvade tõttu on tangid tänapäeval kaotamas oma domineerivat positsiooni lahingus.

Tõenäoselt oleneb ühe poole edu või ebaedu peamiselt tänapäeva võitlusabinõude kasutamise oskusest.

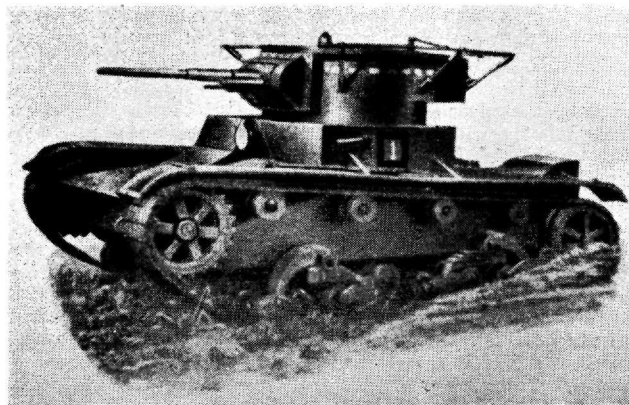
Alljärgnevas on lühidalt käsitletud tänapäeva akuutseimat küsimust — tangitõrjet. Ühtlasi on esile toodud moodsamate soomusmasinate kirjeldus ning nende üldpõhimõtteline kasutamine.

2. Moodsaid soomusmasinaid ja nende kasutamise üldpõhimõtteid.

Tankide tüüpe on väga palju. On märkimisväärne, et tanke ehitav riik konstrueerib endale oma nõuete kohaselt tangitüüpe, mis peaaegu igas riigis on erinevad. Vaid üksikud samased tangitüübid on kasutamisel ka teistes riikides. Näiteks N. Vene kuulus Christie kiirtank on P.-Ameerika samatüübilise tangi jälgend (v. tabel nr. 1).

Tanki iseloomustab ta relvastus, soomuse paksus ning kvaliteet, liikumise kiirus ja tegevuse raadius (kilomeetraaz, mille tank võib katta ilma vahepealse täienduseta). Nii ühe kui ka teise teguri eriline väljatõstmise tangi ehitamisel vähendab paratamatult teiste tegurite võimeid. Kui luuakse tank, mis on väga tugeva relvastusega ja soomusega, siis on arusaadav, et ta kaal ja kogu suurenevad ning kiirus peab vähenema. Kui tangilt nõutakse suurt kiirust ja tegevusraadiust, siis tuleb leppida ta nõrgema soomusega ja relvastusega.

Universaalseid tanke, mis kõlbaksid kõikide ülesannete täitmiseks, ei ehitata. Viimasel juhul kõik tangi

N. Vene saatetankide (PP) peamine tüüp T 26

Tangi tüüpe.

Tabel nr. 1.

Nr.	T ü ü p	Riik	Maks. kiirus km t.	Kaal tn.	Soomus mm	Mootor HP	Tegevus- raadius	Relvad		Meesk.	M ä r k e d
								Suurt.	Klp.		
1.	Tankett T. 27	N. Vene	40	1,7	6—9	30	160	—	1	2	Peamiselt luuremasin.
2.	Ülikerge tank Mk. II 32	Inglise	45	3,6	8—13	45	180	—	1	2	" "
3.	Fiat-Ansaldo 1933	Itaalia	42	3,3	5—13	40	180	—	1	2	Kasutati Itaalia-Abessiinia sõjas.
4.	Ujuv tank M.T. 33	N. Vene	40	3,2	2—9	40	180	—	1	2	Üksikud varustatud raadioga.
5.	Kerge tank T 26	N. Vene	vees 10 35	6ja 8	5—13	80	330	1	1	3	Saaketank. Kahuritank võib olla ka tangihävitaja. Raadio. Kasutati Hispaania kodusõjas.
6.	Renault A.M.R. 1934	Prantsuse	metall-lülikuil 20 kummi » 35	6	kuni 14	60	120	—	1	2	
7.	Keskmine tank Christie B.T.	N. Vene	ratastel 110 lülilkuil 62	10,2	6—16	338	—	1	1	3	Kaugetegevuse tank. Sobiv ka tangihävitajaks. Raadio.
8.	Vickers M. 1935	Inglise	50	16	10—26	90	200	1	3	6	Raadio.
9.	Renault D. I 1935	Prantsuse	18	11	10—30	180	—	2	1	2	
10.	Raske tank M. II	N. Vene	30	33	kuni 35	380	250	2	3	12	Kindlustatud positsioonide läbimurdmiseks. Raadio.
11.	Üliraske tank 3 C.	Prantsuse	13	74	30—50	600	—	2	6	13	Kindlustatud positsioonide läbimurdmiseks

omadused oleksid ainult keskpärased. Mitmesuguste lahinguülesannete edukas täitmine aga nõuab vastavaid tangitüüpe. Nii leiame luure-, saate-, kaugetegevus-, läbimurde-, hävitus- ning spetsiaaltanke (ujuv-, suitsu-, side-, pioneeri-, staabi-, varustustanke jne. V. tabel nr. 1).

Nagu tabelist nr. 1 nähtub, on väikeste kiirete tankettide kõrval ka keskmisi kiireid ja raskeid aeglasi tanke. Soomuse kvaliteeti on parandatud nii, et ka tankettide võrdlemisi õhuke soomus peab vastu harilikult vintpüssi soomuskuulile.

„Mürsukindlus“ on tangi soomuse kvaliteeditas ja paksusest. Kas absoluutselt „mürsukindel“ tank on üldse võimalik? Arvatavasti mitte, sest kuigi see oleks käesoleva momendi suurt suurte pingutustega ja kuldaga kuidagi teostatav, siis mõne aja möödudes ilmeks kindlasti uus tt-relv, mis suudab läbistada ka „mürsukindla“ soomuse.

Mürsu ja soomuse võitlus on seni lõppenud ikka esimese võiduga. Suured, väga kallid, esialgu siiski suurt edu saavutavad, kuid piiratud liiklemisvõimega ning mõne aja möödudes mitte enam mürsukindlad tankkolossid muutuksid peagi vähekeõlvulisiks.

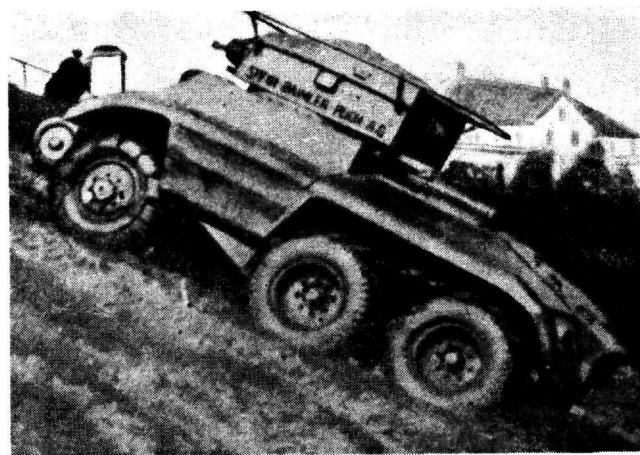
Enam poolehoidu leiavad odavamad massiliselt kasutatavad keskmised tangid. Soomuse nõrkust kompenseeritakse tangi liiklemiskiirusega ja nende hulga.

Üksikute tankide kiirused on väga suured: N. Vene kuulsa Christie kiirtangi kiirus rattail on 110 km/t. Need on aga maksimaalsed, hetkelised, kiirused. Tegelikud rännaku- ja rünnakukiirused (lahingukiirus) on palju väiksemad ja kõiguvad mõneteistkümnest km kuni paarikümne km. Praktiliseks tangi keskmiseks kiiruseks lahinguväljal loetakse üldiselt 12 km/t. Soodsal ja luuratud maapinnal on tangi kiirus suur, kuid tundmatul mürdmaastikul tangi kiirus võib langeda paari km tunnis.

Peale soomuse tugevuse ja tangi kiiruse on eriti tõusnud tankide vastupidavus, tegevusraadius, relvastustugevus ja meeskonna võitluse tingimused tangis. Hea ventilatsioon kõrvaldab kõrge temperatuuri ja mootori töötamisest tekkinud mürgised gaasid. Juhtimist hõlbustab raadiotelefon. Ainult vaatlustingimused tangist pole leidnud veel head lahendust. Hoolimata igasugusest periskoopidest, ortoskoopidest, stroboskoopidest ja vaatluspiludest katvale kuulikindlale tripleksklaasile loetakse vaatlust tangist puudulikuks. Mürdmaastikul vähimigi kiiruse tõus halvab kohe vaatlustäpsust. Tanki loetakse veel ikka teatud piires piimedaks ja ka kurdikaks.

Uuemaid tanke varustatakse suitsutekitamise aparaatidega. Ujuvate tankide kõrval ilmuvad tulevikusõja lahinguväljadele tõenäoselt ka lendavad tangid, mis pärast maandumist, pannes kokku tiivad, tegutsevad kui harilikud tangid. Lennukiga transporteeritav tank pole tänapäeval enam mingi üllatus.

Soomusautod on kasutatavad peamiselt luureabinõudena, sest need on seotud enam-vähem teedega. Kuid moodsamad tüübid on konstrueeritud teatud ulatuses liikumiseks ka väljaspool teid (mitmeteljelised, osa rattaid lülilkuil), mis võimaldab nende kasutamist identsest tankidest. N. Vene sõjaväes on kasutamisel ka ujuvad soomusautod.

Moodne Saksa (end. Austria) lülilkratas-soomusauto

Üldiselt neid soomusautode omadusi (liikumine väljaspool teid mürdmaastikul, ujumine) tuleb lugeda käesoleval momendil siiski veel erakordseks. Soomusauto jääb ikkagi teedega seotuks, tema tegevusvabadus piiratuks ja seepärast nende arv sõjavägedes võrreldes tankidega on väike.

Soomusautode positiivseks omaduseks on nende suur kiirus teedel, mis võimaldab nende kiiret ümberpaigutamist, ja võrreldes tankidega ka väike kuluvus. Kui aga tangi transporteerimiseks kasutatakse veoautot, siis kaob soomusauto seegi paremus (kiirus teedel, väike mehhanismide kuluvus). Pealegi on tanke, mis teedel liiguvad rattail (suur kiirus, väike kuluvus), maastikul aga lülikuil (suur tegevuse vabadus). Sääraste tankide hulka kuulub eeskätt kuulus Christie kiirtank ja ka teised.

Tankide kasutamise suhtes eririikide vastavad eeskirjad ja ka sõjakirjanduses avaldatud vaated pole identsed. Erinevused ilmnevad tankide kasutaja riigi mitmesuguseist tegureist ja sõjalisest tõekspidamisist.

Kuni moodsate tt-relvade ilmumiseni loeti suurriiges soomusväge üldiselt üheks peamiseks väeliigiks. Tangimasside rünnak pidi andma otsustavuse kohe sõja esimestel päevadel.

Tangimasside tegevusse rakendamise fanaatiline propageerija kindral Fulleri idee, mille kohaselt tuleks rünnakule saata mitu tuhat soomusmasinat korraga, leidis, küll vähemulatuslikul kujul, vastuvõtmist Inglismaal, P.-Ameerikas ja N. Venes. Moodsate tt-relvade varustusele tulek aga sunnib tahes-tahtmata Fulleri idees võtma teatud korrektiive. Iseseisvate tangimasside iseseisvate rünnakute propageerijad on muutumas ikka enam tagasihoidlikumaks. Ikka enam nõutakse tihedat koostööd kõikide relvaliikide vahel. Soomusväed on kaotamas ikka enam oma senist domineerivat positsiooni ja muutumas abirelvaliigiks tagasihoidlike ülesannetega.

Tänapäeva kallaletungil üldiselt nõutakse kõikide väeliikide tihedat koostööd, kusjuures peamine väeliik on veel kindlasti jalavägi.

Tänapäeva lahingus suurtükivägi peab hävitama või neutraliseerima eeskätt kaitsja tt-relvad ja seega rajama teed tankidele. Tangid, surudes maha kaitsja kuulipildujad, rajavad omakorda teed jalaväele. Jalavägi vallutab kaitsja positsioone tungides edasi vahetult tankide, suurtükiväe ja igasuguste saaterelvade toetusel.

Soomusmasinate kasutamise suhtes iseseisvais ülesandis on tagasihoidlikum Prantsusmaa. Prantslaste pealetung tankide toetusel on suhteliselt aeglane ja peensusteni metoodiline. Pealetungil lasub peamine raskus suurtükiväel, mis peab rajama tee kaitsja positsiooni sügavusse nii tankidele kui ka jalaväele.

Tõenäoselt on see tingitud Lääne-Euroopa sõjaolukorras ja prantslaste võimalikest vastasteist, kes on olnud ja on praegugi varustatud rikkalikult kaasaja moodsaimate võitlusabinõudega.

Olukorras, kus vastase sõjavägi on rikkalikult varustatud tt-relvadega, on liikuva sõja suured amplituudid vaevalt mõeldavad. Seepärast ei usu prantslased tangimassi kallaletungi kiiret ja suurt edu. Tankide kasutamise suhtes on jäänud püsima maailmasõja kogemused. Sellekohaselt tank võib edukalt tegutseda piiratud eesmärkide järk-järguliseks saavutamiseks ainult tihedas sidemes jalaväega ja koostöös teiste väeliikidega.

Seevastu on N. Vene esirinnas mitte ainult tankide rohkuse ja tüüpide mitmekesisuse, vaid ka nende julgema kasutamiseviisi poolest. N. Vene vaadete kohaselt tangid pole ainult taktikaline võitlusabinõu. Need kujutavad võimsat väeliiki, mis on suuteline täitma operatiivseid ja taktikalisi ülesandeid koos teiste väeliikidega ja teatud olukorras ka iseseisvalt. Viimasel juhul on tangid toetatud lennukite ja kaugelaste suurtükiväe poolt.

Prantsuse üliraske läbimurdetank

3. Tangitõrje põhimõtteid.

Tangivastasest võitlusest, resp. tangitõrjest, ei võta osa ainult üks relvaliik, vaid see sünnib kõikide relvaliikide tiheda ja teadlikult ning hästi juhitud koostööga.

Vastase tangirünnaku pareerimiseks kaitsjal peavad olema tõhusad tankidele hävitavalt mõjuvad abinõud. Ainult passiivsed tangitõkked ei hävita veel tanki, need ainult takistavad nende tegevust selles rajoonis. Sama tank võiakse rakendada tegevusse teisel. Edukaks võitluseks tankidega on vaja säärast abinõu, mis viib tangi rivist välja. Selleks ongi aktiivsed tt-abinõud, eriti spetsiaalrelvad.

Ükski riik ei suuda küllastada oma sõjaväge tt-relvadega säärasel määral, et iga pealetungija tangi rünnak ilma erilise kaitsja valmisolekuta oleks kergesti pareeritav. Samuti kui pealetungija koondab tanke rünnakuks teatud raskuspunkti, samuti kaitsjagi on sunnitud moodustama tt raskuspunktid, kus tema püüdeks pole ainult tõkestada tangirünnakut, vaid hävitada vastase tangid.

Pealetungija võib tangid rakendada tegevusse seal, kus ta seda soovib. Tangitõrjerelvad aga võivad oma ülesannet täita vaid seal, kus toimub vastase tangirünnak. Seega tt-relvade edukas võitlus on oleneb sellest, kuivõrd tangirünnaku rajoon on ette teada. Oletus, et kaitsja saab kavatsustavast tangirünnakust teada niivõrd aegsasti, et ta suudab end tt-ks igakülgsest ette valmistada, on ekslik. Seepärast kaitsja omalt poolt peab avaldama aktiivsust ja püüdma ette kirjutada vastase tankidele nende rünnaku rajoonid. Siit selgub n.-n. kanaliseerimise mõiste. Kasutades looduslikke ja kunstlikke tangitõkkeid kaitsja püüdeks on luua kitsad kanalid, kuhu vastane on sunnitud suunama oma tangid juhul, kui ta neid üldse kavatses kasutada. Nende kanalite rajooni aga koondab kaitsja oma aktiivsed tt-abinõud ja püüab hävitada vastase tangid.

On arusaadav, et sääraseid kanaleid tuleb palju ja neid kõiki pole võimalik küllastada tt-abinõudega nii, et ka massiline tangirünnak oleks purustatav. Seepärast moodustatakse kiirestiliikuvad tt-abinõude varud, mis suunatakse tangiohtlikku rajooni kas

— tangirünnaku õigeaegsel avastamisel (enne tangirünnakut) või

— halvemal juhul, kui tangirünnak on juba alanud.

N. Vene PU—36 § 68 järgi tt organiseerimine nähakse ette kohustuslikuna kõikide staapide ja väeosade poolt igas olukorras ning see seisneb:

a) vaatluse ja teatamise süsteemis,

b) tt-erirelvade otstarbekas paigutamises igas olukorras,

d) oma tankide vastutegevuses,

e) elavjõudude erilises katmises tangirünnakute vastu, selleks kasutades looduslikke ja kunstlikke tõkkeid.

Nagu näha, on tt-teostamisel eriline tähtsus vaatlusel ja alarmil. Ja täiesti õigustatult, sest õigeaegselt

avastatud tangikallaletung, kus kaitsjal oli aega ja võimalusi ennast organiseerida, ei anna mingil tingimusel suuri tagajärgi.

Tangirünnaku õigeaegne avastamine ja oma tt-abinõude osav kasutamine on ülesanded, mis nõuavad suuri pingutusi kõigilt luureorganeilt, eriti lennuväelt ja väekoondise juhilt head vastase tegevusidee etteaimamist.

4. Väeliigid võitluses tankidega.

Tt-abinõud jaotatakse aktiivseiks ja passiivseiks. Et passiivsed tt-abinõud (igasugused tangitõkked) on üldiselt enam tuntud, siis alljärgnevas leivad käsitlemist ainult aktiivsed tt-abinõud.

Aktiivsete tt-abinõude hulka kuulub jala-, soomus-, suurtükiväelisi, inseneri- ja lennuväelisi tt-abinõusid.

Jalaväelised tt-abinõud. Peamise grupi ja ühtlasi kogu tt-aluse moodustavad spetsiaalsed tt-relvad: tt-püssid, tt-klp., tt-kahurid.

Tt-relvade põhinõudeks on mürsuga või kuuliga tabada tank, läbistada ta soomuse ja lõhkevõimega või kildudega viia rivist välja tangi meeskond ning vigastada tangi elulisimad mehhanismid. Selle nõude täitmiseks on vaja hõlpsasti käsitsetavat, kiiresti laskvat täpset relva ja soomuse läbistamise võimelist ning külaldase lõhkevõimega mürsku või kuuli.

Välismõõtudelt relv peab olema väike, mis tagab ta hõlpsa moondamise lahinguväljal. Ainult mõõtudelt väike ja kerge relv suudab igal pool liikuda koos jalaväega ja tagada alatist julgeolekut tankide vastu. Mida

raskem ja suurem relv on mõõtudelt, seda kaugemale eelservast ta on sunnitud jääma.

Suur liikuvus on tähtis eriti neil relvadel, mis, moodustades juhi tt-relvade liikuva varu, peavad kiiresti paiskuma tangiohtlikku rajooni. Sel juhtumil relv peab olema veetav mehaanilise veokiga.

Jalaväe väikeste üksuste koosseisus olev relv peab olema eeskätt väikesemõõduline ja kerge. Talt ei nõuta suuremat kiirust kui jalaväe liikumiskiirus.

Soomuse läbistamise võimelt peab tt-relv normaalselt läbistama tankettide, kerge ja keskmiste tankide soomuse, sest neid on lahinguväljal üle 80%. Võitlus raskete tankidega kannab erilist ilmet (neid kasutatakse peamiselt tugevate positsioonide läbimurdmisel) ja sellest võtavad osa suuremakaliibrilised võimsamad tt-relvad ja välisuurtükivägi. Nõrgemad tt-relvad võitlevad raskete tankidega, tulistades nende lülükuid (suhteliselt suur ja õrn märk).

Tt-relva praktiliseks võimsuseks loetakse ta soomuse läbistamise võimet 60°–70° pihtamisnurga all. Väiksema nurga puhul mürsk rikošeteerub. Suurema pihtamisnurga saamine aga on erijuhus, sest üle 40% tangi soomuskattest on ehitatud kaldnurga all, mis soodustab rikošeteerumist (v. pildid). Pealeselle liigub tank väga harva sirgjooneliselt, vaid ikka sagedaste suunamuutmistega, et raskendada tt-relva sihturi sihtimist ja mürsule soodsa pihtamisnurga saavutamist.

Tangitõrjerelvade peamiseks kaliibreiks kaasajal on 20–47 mm, mis üldiselt vastab ülaltoodud nõudeile (v. tabel nr. 2).

Kaasaegseid tangitõrjerelvi.

Tabel nr. 2.

Jk. Nr.	R i i k	Kaliber mm	Süsteem või vabrik	Laskeväli °		Laskemoona kaal g	Algkiirus m/sek.	Maks. laskev. kaugus km	Läbistab soomust mm				Laskekiirus min.	Relva kaal kg		
				Vert.	Hor.				Soomuse tugevus kg/lmm ²	Pihta-mis-nurk °	Laskekauguselt m					
											200	400			600	800
Tt-klp.																
1.	Inglismaa	12,7	Vickers-Armstrong	+ 90	360	43	914	5,4	100	90°	20	17	13	11	450	86–94
2.	U.S.A.	12,7	Browning	+ 85	360	52,8	762	8,2	100	90°	20	16	12	10	800	74
3.	Soome	12,7	Lahti			51,5	1000		100	90°	30	22	19	15		
4.	Prantsusmaa	20	Hotchkiss		360	165	1000									
5.	Daani	20	Madsen m/28	– 25 + 28	34	160	780	6	100	90°	29	23	20	17	300	150
6.	Šveitsi	20	Oerlikon			139	750		100	90°	27	21	18	15	300	
7.	Šveitsi	20	Solothurn	– 15 + 85		145	850	5	100	90°	33	28	23	19	300	320
Tt-püss																
8.	Šveitsi	20	Solothurn «S 18–100»			143 134	750	2	175	90°	32	26	22	19	20	45,5
Tt-kahurid																
9.	Saksamaa	37	Rheinmetall	– 8 + 25	60	690 645	810 825	6	100	90°	47	40	34	29	20	442
10.	Daani	37	Madsen	–5+15	360	800	900		100	90°	68	61	55	50	–	200
11.	Rootsi	37	Bofors	– 10 + 25	50	800	800	6,4	100	90°	56	51	45	40	20	
12.	Ameerika	37	M. 25 E			546	609	5	100	90°	28	25	22	20	20	
13.	Rootsi	40	Bofors	+ 5 + 60		945	600	7,2								
14.	Prantsusmaa	40	Hotchkiss				850									
15.	Inglismaa	40	Vickers-Armstrong	– 5 + 85	360	910	792	6,8								
16.	N. Vene	45	Zik	– 2 + 38	56	1140	760	6,5							20	389
17.	Rootsi	47	Bofors	– 1 + 70	40	1500	560	6	100	90°	42	37	34	30	30	310
18.	Saksamaa (end. Austria)	47	Böhler	– 10 + 55	50	1450	660	6,3	100	90°	50	46	41	37	20	285
19.	Saksamaa	47	Rheinmetall	– 8 + 25	60	1600	640		100	90°	50	46	41	37		

Mõjuv laskekaugus tankide pihta vastavalt tt-relva tüübile (püss, kahur) ja ülesandele on 700—1000 m. Saksa vastav eeskiri nõuab tt-kahurilt tuleavamist reeglina alates 800 m. Tulistamine suurema kauguse peale on vähemõjuv (tangi ebastabiilne ja kiire liikumine, mürsu pikk lennuaeg ja nõrk läbilöögijõud sel kaugusel, halb nähtavus lahinguväljal), nõuab suurt laskemoona kulu ja paljastab enneaegselt tt-relvade tulepositsioonid.

Relv peab võitlema mitme tangiga korraga, seepärast ta peab evima suurt laskekiirust ja täpsust, mis säästab aega ja liigset laskemoona kulu.

Puhhteoreetilistel arvestustel üldiselt loetakse tt-relva tabamuseks 25% laskudest, hästisihitud laskekiiruseks 10—15 lasku minutis. Tangi kiiruseks lahinguväljal loetakse üldiselt 12 km/t, s. o. 200 m minutis.

Meie vastavate katsete järgi võib lahingus arvestada minutis 10—12 lasuga ja tabavusprotsendiga 25.

Võttes aluseks sakslaste normi tuli avada 800 m pealt ja arvestades meie katsete tulemusi (10 lasku min., tab. % 25) leiame, et 1 tt-kahur võib, kui kõik muud tingimused ei halva lasketagajärgi, rivist välja viia 10 vastase tanki. 800 m läbib tank 4 minutiga, sama aja jooksul laseb tt-relv pihta 10 mürsku (10 lasku min. $\times 4 = 40$ lasku, tabab aga 25%, jääb seega 10).¹⁾

Kui oletame, et tangi kiirus võis olla suurem ning tuleavamise kaugus väiksem, ja loeme ainult 50% pihtamistest, siis saame ikkagi 5 tt-relva poolt rivist välja viidud tanki. See rahuldab, sest normaalselt loetakse, et

- tt-relv suudab rivist välja viia 3—5 vastase tanki,
- kaitsja suudab ette valmistada vastase tangikalalaltungiks heal juhul nii, et igale tt-relvale tuleks mitte rohkem kui 4—5 vastase tanki.

Arusaadavalt on need kaalutlused täiesti teoreetilised ja tegelikus lahingus võivad olla sootuks teisugused.

Sõjakirjanduse andmeil Hispaania kodusõja kogemustel suutvat 1 tt-relv rivist välja viia 3—5 tanki.

Erilist tähelepanu pälvivad tt-meeskonnad. Tt-kahuri võitlus vältab väga lühikest aega. See võib kesta sageli vaid mõned minutid. Meeskonna töö on just siis kõige viljakam, kui oht on kõige suurem. Mida lähemale jõuab tulistatav tank, seda enam on tabamusi, seda paremini mürsud löövad läbi tangi soomuse. Tt-meeskonnal tuleb võidelda viimse silmapilguni, sest tt-relval pole tangi eest kuhugi põgeneda. Võib-olla ainult tt-püssil, kui kogult väikesel, on võimalusi enda varjamiseks, kui teda ähvardab otsene tangi otsasõitmise oht. Alati peab võitlema mitme tangiga. See nõuab tt-relva meeskonnalt äärmiselt suurt vilumust, kiirust ja erakorraliselt häid närve. Vähemgi eksitus, liigruttamine, kartus mõjuvad kohe halvavalt lasketõhususele.

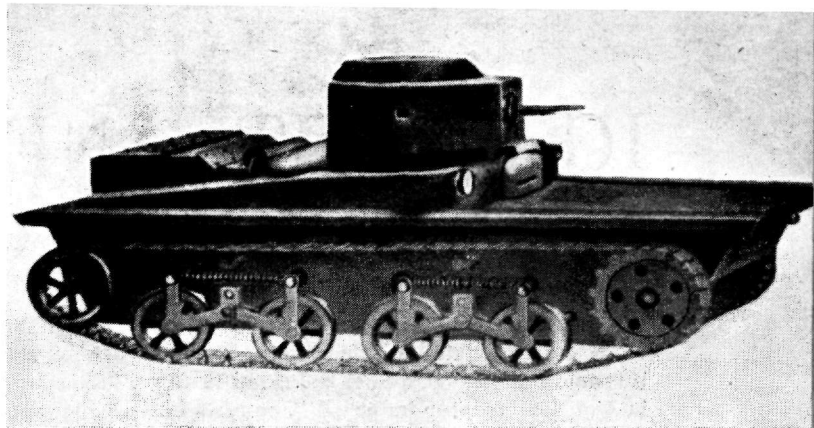
Meeskond, eriti sihturid, asetäitjad ja kahuri ülemad, peab olema hästi valitud vaid kohase iseloomuga inimestest.

On arusaadav, et vaid üksikud suudavad lahingumõllus jääda täiesti rahulikuks. Rahu ajal hiilgavad sihturid ei ole pahatihti sedasama tegelikus lahingus.

Õigel sihturil peab olema tahtejõudu enese mina lahtikiskumiseks ümbrusest, enese ohverdamiseks üldse kasuks ja enese tähelepanu pühendamiseks ainult oma ülesandele, oma eesmärgile. Parem olgu sihtur veidi aeglasem, veidi tuim, külm, kuid lahingus rahulikuks jääv, kui küll kiire, kuid kiirustaja, närvitseja, rabeleja.

Tänapäeva lahingus ei ole ühelgi teisel võitlejal nii tähtis ta külm veri ja kõrge moraal kui tt-relva sihturil. Kulukate tt-relvade olemasolu ja nende eeskujulik taktikaline kasutamine on kasutu, kui tt-relvade sihturid ei vasta nõuetele.

Vintpüss ja klp. võivad tekitada kahju, tulistades — vaatepilude pihta, mille kaudu võiakse haavata

N. Vene Vickers Garden Loid ujutank

meeskonda, eriti silmnägu, ja pimestada tanki (tinatolm vaatepilude ees),

- periskoopide, stroboskoopide pihta neid purustades,
- luukide ühendite ja poltide purustamisega,
- relvapesade kinnikiilumisega,
- lülükute vigastamisega.

Psühholoogiline efekt tangimeeskonnale saavutatakse pihtavate kuulide kohutava raginaga, mis tangi sise-muses paljukordselt kõveneb.

Soomuskuulid avaldavad samasugust efekti. Pealeselle võivad need läbistada kergemate tangitüüpide põhja ja lae soomuse ajal, mil tank on ületamas tõkkeid (kraavid, vallid jne.).

Käsigranaadipuntra (kerge tangi jaoks lõhkeaine kaaluga 1 kg ja raske tangi jaoks — 2,5 kg) heitmise kiiresti liikuva tangi lülüku alla (lülüku laius ainult paarkümmend sm) on väga juhuslik ja tegelikus lahingus tõenäoselt on mõjuv vaid harvadel erandjuhtudel. Maailmasõjas, kus tankide kiirus oli väga väike (2—6 km/t), ainult 0,4% sai vigastusi käsigranaadidelt.

Jaapanlased kasutavad magnetiseeritud käsigranaate, mis visatuna tangi laele klammerduvad sinna kuni lõhkevad.

Hispaania kodusõjas marokolased võtsid tarvitusele uue võitlusviisi. Tuldvõtva vedelikuga (harilikult bensiin) täidetud pudel purustatakse vastu tanki ja süüdatakse põlema käsigranaadiga või raketiga.

Üldiselt käsigranaat tt-na võib anda teatud tagajärgi vaid siis, kui nendega võitlevad eriti selleks väljaõpetatud üksikud julged võitlejad.

Erilist tähelepanu väärivad jaapanlaste tangivastased komandod, mis õpetatakse välja igas kompaniis (ka klp. komp., jal., srkqvæ rühmades ja patareides). Komando koosseis 5 gruppi à 2 meest. Igal sõduril on komandos kaasas:

- 1 tt-miin,
- 1 lõhkeaineküünal,
- 1 suitsüküünal,
- mitm. pimestavaid aineid.

Komandol on veel 2 kirvest. Grupid ründavad neid tanke, mis on eraldunud neid saatvast jalaväest ja kui enam pole teist võimalust nende hävitamiseks. Rünnatav tank pimestatakse suitsüküünalaga ja kui ta on sunnitud vähendama kiirust, siis hüpatakse tangile ja

- kirkastega purustatakse relvad, opt. vahendid või takistatakse relva pöörmist.
- püstoliga lastakse tangi sisse, sisse,
- täägiga murtakse lahti luugid,
- tornile visatakse peale sinel või telgiriie, et tank pimestada,
- puu- või raudpulgad pistetakse lülükute ja ratta vahele (lülükud rebenevad),
- lõhkeaine kinnitatakse ratta või relva külge nõõri ja lisaraskuse abil,
- poriga pillutakse kinni vaatepilud,
- miinid tõmmatakse nõõriga lülüku alla.

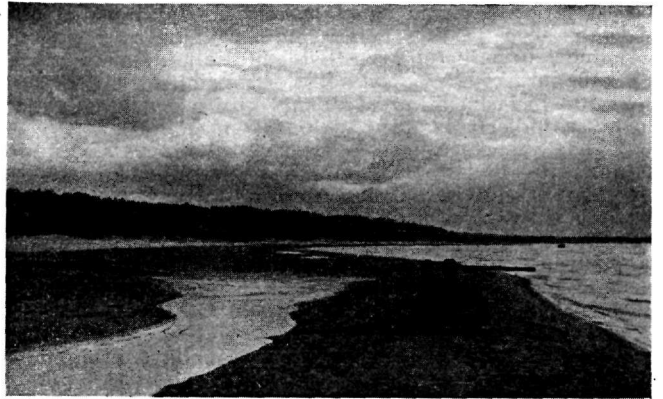
Samal ajal oma jalavägi varjab end tangi eest ega sega tangivastaseid meeskondi. (Järgneb.)

¹⁾ Tegelik pihtamise % on suurem (= 50%), kuid tuleb arvestada rikošeteerimise võimalustega ja tabamustega mitteolulistesse tangi osadesse.

IGA EESTLANE TUNNEB OMA KODUMAAD

Alles siis, kui tunneme oma maad ja rahvast, mõistame teda hinnata ja armastada. Vähe on sellest, kui tutvume oma maaga ainult trükisõna kaudu. Elulähedane ja õige kodumaatundmine põhjeneb suuremalt jaolt vaatlustel ja elamustel, mis on omandatud rännakuil kodumaal. Seepärast suvel kõik matkama, et näha oma silmaga ja kuulda oma kõrvaga. Nii kirjutab Haridusministeeriumi Noorsoo- ja Vabahariduse Osakonna direktor kol. J. Vellerind „Kodutütre matkaraamat I“ saatesõnas järgmist: „Iseendal tuleb matkata ja vaadata oma kodumaad, siis tunneme, et see on meie maa, et see on põline ja igavene eestlaste elumaa.“

Matkal on ainult siis tulemusi, kui see on otstarbekalt ette valmistatud ja läbi viidud. Parimateks abilisteks matka heas ettevalmistamises ja tulemusrikkas teostamises on **kodutütre matkaraamatud**.

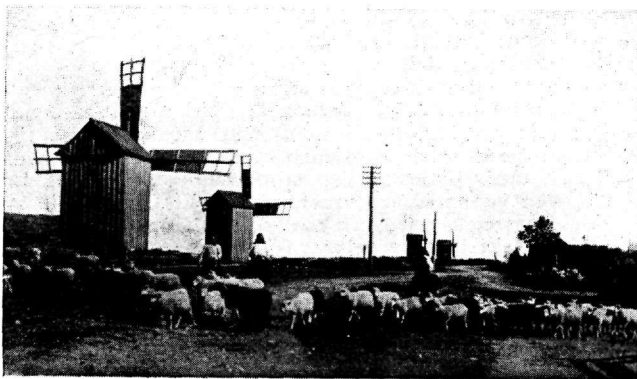
Mereküla. A. Miller „Kodutütre matkaraamat I“

KODUTÜTRE MATKARAAMAT I

189 lhk. 50 pilti, 3 kaarti. Hind kalingurkõites 1 kr.

Sisukord: I. Uldisi juhtnõõre. 1. Matka tähtsus ja tehniline külg. Matka tähtsus. Kas matkata üksi või rühmades. Matkakava. Matkateema. Matkajuht. Matkavarustus. Toitlustamine. Matka tervishoid. Matkaja ja kohalikud elanikud. 2. Matkade liike: Jalamatkad. Matkad suuskadel. Jalgrattal matkamine.

II. Üksikuid matku. 1. Tapa — Narva. Tapa. Tapa — Kadrina. Neeruti. Rakvere. Kunda. Viru-Nigula — Aseri. Purtse — Erra. Lüganuse. Küttejõud — Kiviõli — Püssi. Kohtla-Järve. Ontika. Ontika — Valaste. Valaste. Toila. Oru loss. Oru — Sillamäe. Sinimäed. Utria — Mereküla. Narva-Jõesuu. Narva. 2. Tartu — Irboska. Tartu. Luunja.

Hullo veskid. A. Miller „Meie saared“

Haaslava. Lootvina — Padari — Kiidjärve. Taevaskoda. Põlva. Tilleorg. Väimela. Võru. Võru — Rõuge. Suur-Munamägi. Vastseliina. Vastseliina — Petseri. Petseri. Nudretsa — Liivamäe. Vašina-Gora. Irboska org. Vana-Irboska. Vana-Irboska raudteejaam.

III. Oõbimiskohad. Rakvere. Narva. Virumaa. Tartu. Tartumaa. Võru. Võrumaa. Petseri. Petserimaa.

MEIE SAARED

218 lhk. 55 pilti, 1 kaart. Hind kalingurkõites 1.30 kr.

Sisukord: I Üksikuid matku. 1. Muhumaa. Kuivastu — Väike väin. Kuivastu — Hellamaa. Hellamaa — Püssina — Kallaste. Tupenurme. Liiva. Linnuse maalinn. Väike väin. 2. Saaremaa. Väike väin — Kuressaare. Orissaare — Põide. Põide — Viira. Viira — Valjala. Kaali järv. Kõljala. Kaarma. Kaarma — Kuressaare. Kuressaare. Abruca. Kuressaare — Sõrve — Kihelkonna. Loode tammik. Linnulaht. Suurlaht. Nasva. Järve. Salme. Salme — Anseküla. Kaimri — Vintri. Vintri — Mäebe. Mõntu. Sääre. Karuste — Tammuna. Loodepank. Türju. Torgu. Ohessaare. Jämaja. Kaunispõ. Lõopõllu. Lõpe — Kaugatoma. Kriitsi — Riksu. Riksu — Leedri. Lümanda. Viidu — Suurmägi. Rootsi-küla. Kihelkonna. Papisaa. Vilsandi — Jaagarahu. Vilsandi. Jaagarahu. 3. Ruhnu. 4. Hiiumaa. Kärkla — Ristna. Käidla. Tahkuna. Risti. Rõigi. Kõrgessaare. Luidja. Andresemägi. Tornimägi. Ristna. 5. Vormsi. Sviibi — Sakspi. Sviibi. Hullo. Kärrsläti. Skapspi.

II. Looduskaitse alla võetud maa-alad ja esemed: Maa-alad. Esemed.

III. Oõbimiskohad. Kuressaare. Saaremaa. Hiiumaa. Vormsi.

Matkaraamatud on saadaval igas suuremas raamatukaupluses. Pealadu Kodutütarde Keskjuhatuses Tartus, Kalevi 24. Pealeselle on raamatud müügil kodutütarde ringkondade juhatustes kõigis malevate staapides. Edasimüüjatele 150%.

KINDLUSEST VABARIIGI PEALINNAKS

Mõnd Tallinna ehituslikust arengust

26. märts on saanud meie pealinnale Tallinnale ajalooliseks tähtpäevaks. Moskoviitide sõjakäik Tallinna vallutamiseks lõppes 26. märtsil 1571 Tallinna kaitsjate hiilgava võiduga, missugusest sõjakäigust ja kaitsmisest kirjutasime „Kaitse Kodu!“ möödunud aasta aprillikuu numbris.

Selle hiilgava võidu tähistamiseks on saanud 26. märts Tallinnale ajalooliseks tähtpäevaks, kus helistatakse vana ajaloolist raskoja kella ja peetakse selle sündmuse mälestamiseks vastavaid aktusi.

Tänavu 26. märtsil Tallinnas korraldatud aktusel esines linnavalitsuse ehitusosakonna juhataja ins. Sisask huvitava ettekandega Tallinna ehituslikust arengust aastasadade jooksul, mis tohiks ka „Kaitse Kodu!“ lugejaid ajalooliselt tähelepanud tagasivaatena huvitada.

„Vaatleme Tallinna ehituslikku arengut kahes osas, esiteks ajajärku linna asutamisest endise kindluse kaotamiseni (1219 (30) — 1867 a.), ja teiseks ajajärku sealt edasi kuni tänapäevani, vaadeldes eraldi vene valitsuse aegset (kuni a. 1918) ja Eesti iseseisvuse aegset arengut.

26. märtsil mälestame Tallinna linna piiramise lõpupeeva. Keskaja ajalugu näitab, et säärased piiramised on Tallinnal samuti kui enamikul teistel keskaja linnadel olnud kaunis sagedased. Linnad olid keskajal tähtsaimad ja jõukaimad majandus- ja administratiivpoliitilised keskused. Nende olemasolu ilma eriliste kaitseabinõudeta toleaeegses olukorras ei olnud mõeldav. Kaitseabinõud müüride, tornide, vallide ja kraavide näol olid aga väga kulukad ehitused ja nad täitsid oma ülesandeid ainult siis, kui nende taga seisis vastav elav jõud — sõdurid. Seepärast püüti kindluse alla võtta võimalikult väiksem maa-ala, millele tulid koondada peale elanike veel suured tagavarad toiduaineid, kaitsevahendeid ja muid abinõusid. Need asjaolud määravad ära keskaja linnade ehitusliku arenemise võimalused.

Kui keskaja linnadel kindluse ülesanded oleksid puudunud, oleks nende ehituslik areng kindlasti kujunenud teissuguseks (kuhjumine, tung kõrgusse jne. oleksid jäänud ära).

Kooskõlas tehnika arenemisega muutusid aegamööda mitte ainult kindluse, vaid ka temas asetsevate hoonete ehitusviisid — kuid ka siingi peab konstateerima, et uuendusi võeti ette hädasunnil, sedavõrd kui olid paremaks muutunud pealetungivahendid ja suurenenud elunõuded ja kui palju oli tarvis neile vahendeile vastupanuks ja elunõuete rahuldamiseks.

Tallinna ehitus-tehniline areng sarnleb suures osas teiste keskaja linnade omaga. Märgin siin üksikuid momente.

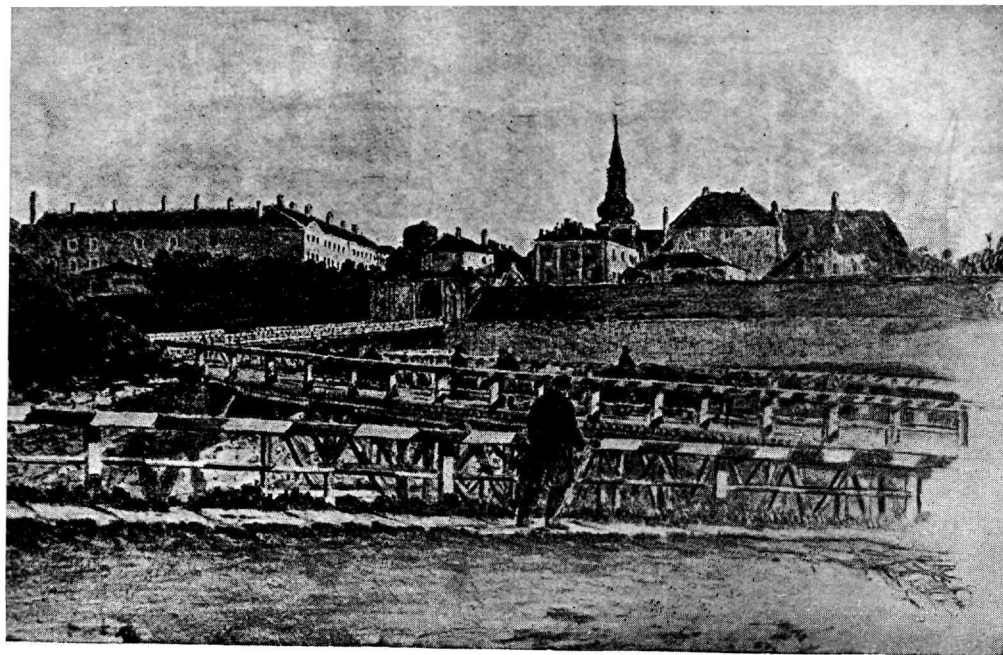
Nagu teada, asutasid Tallinna daanlased, rajades siia oma lossi 1219. a. endise eesti linnuse asemele. Lühikest aega, nimelt kümme aastat (kuni 1230. aastani), asus kindlus (linn) ainult Toompeal, võttes sellestki enda alla ainult osa. Juba sama XIII sajandi lõpuks oli aga arvatavasti kogu vanalinna territoorium hoonestatud ja piiratud müüri ja osaliselt võib-olla ka veel valliga. Aastaks 1346 (Daani aja lõpp) olid

valmis kivist müüristik ja vallid kraavidega, millega linn siis omas lõpliku suuruse ja kuju. Majad linnas olid väikesed ja puust, nagu külas. Suuremate kivist hoonetena esinesid arvatavasti ainult avalikud ehitused, nagu kirikud (Toomkirik, Oleviste, Niguliste ja Pühavaimu), kloostrid (2) ja raekoda ning gildide majad.

Järgmise kahe sajandi kestel (ordu-aeg 1346.—1346. a.) muutus linna pilt ehituste seisukohalt tunduvalt. Väikeste puumajade asemele kerkisid kapitaalsed kivist katustega kivimajad, eriti pärast 11. mai 1344. a. tulekahju, mis laastas kogu linna. Ehitusliku arengu seisukohast on tähtis märkida, et puumajade ehitamine vanalinnas keeldi XIV s. teisel poolel, ja Raadi käsuga 1428. a. kirjutati ette vanalinnas olevad puust ehitused kohe lammutada. Sageli kuuleme lauset „ajalugu kordub“. Siin on see ka õige, sest tänapäeval, 500 a. pärast, oleme ka niikaugelt jõudnud, et mõtleme, et linna peaks ikka puu asemel ehitama kivist. Imelikul viisil langevad ka kivi tarvitamise vajaduse põhjendused ühte, nimelt vaenlase pealetungil ja ka muidu võib puust ehitatud linn kergesti kahjutule roaks saada, sest tarvitati tulelonte ja XVI sajandil juba süütepomme, nüüd aga on puust ehitustega linnadele suureks ohuks pommitamine lennukelt. Keskaja lõpu-pole, eriti XV sajandil, laiendati, täiendati ja kaunistati tunduvalt kõiki avalikke ehitusi linnas. Samasse ajajärku kuulub ka eeslinnade tekkimine väljapoole linnamüüri, kus elasid suures enamikus eestlased. Suurim ja vähim neist oli Kalamaja eeslinn ühes Kõismäega. Need algasid umbes praeguse Ilmarise vabrik kohalt ja ulatusid loode sihis piki merekallast.

Vahemärkusena tähendan, et kui meil mõnikord ühe või teise avaliku tegelase kohta öeldakse, et ta on üles kasvanud poolpimedas suitsutares, siis ei puudunud see omal ajal ka linnalast, sest alles XV s. õpiti korstnaid ehitama ja vähehaaval hakati klaasi tarvitama. Muidugi nende leiduste levimine ja üldisele tarvitusele võtmine toimus hiljem.

Järgnevad 3 sajandit, millest (Rootsi val. aega kuulub a. 1561—1710 ja Vene val. aega a. 1710 kuni 1868) ei suuda linna hoonete ehitusliku arengu osas eelmisega võrreldes üldiselt suuremat tähelepanu väärivat pakkuda. Mainida tuleb küll Toompeal 1684. a. asetleidnud tulekahju tagajärjel hävinud hoonete asemele uute püstitamist, mis Toompea ilmet kaunis põhjalikult muutis; samuti ka asjaolu, et sajandite kestes asetleidnud elanike eluviiside muutused, hoonete loomuliku kōdunemise tagajärjel vajalikeks osutuvad parandused ja kiire ehitustehnika areng (ahjude, akende ehitus jne.) sundisid hoonete juures ümberehitusi ette võtma, mis loomulikult muutis omajagu ka all-linna ehituslikku ilmet. Kuid suuremal hulgal ümberehitusi sel ajastul siiski ei teostatud, sest puudusid selleks majanduslikud võimalused. Mõningaid muudatusi toovad ka suurenenud liiklemisabinõud (suuremad sõidukid ja veokid, mitme-hobuse-tõllad ja veovankrid). Kuid esialgu ei saadud nen-

Toompea vallivärv ja puusild praeguse Kaarli tän. kohal

dega linna tänavail kuidagi liigelda, sest tänavale ehitatud välistrepid, sissekäigud ja majade väljaehitused ei võimaldanud läbipääsu. Tuli energilisi abinõusid tarvitusele võtta, et tänavail suurenenud liiklemisele ruumi teha. Ka siin kordub ajalugu. Liiklemisvahendite mehhaniseerimisega on jälle liiklemine mitte ainult vanalinnas, vaid ka väljaspool seda kitsail kõve-rail tänavail muutunud raskeks ja vajatakse energilisi abinõusid tänavate ümberkorraldamiseks. Mis puutub eeslinnadesse, siis Kalamaja eeslinn laienes. Tema le lisandusid, osalt juba keskajal, osalt aga alles Rootsi ajal, uued eeslinnad Narva, Tartu ja Pärnu maanteel, Tõnismäel kui ka praeguse Paldiski, endise Haapsalu maantee alguses. Viimane eeslinn kandis Kassisaba nime, mis rahvasuus on püsinud meie päevini. Põhjalik muutus eeslinnade välisilmes toimus nende uuesti ülesehitamisel põhjasõja järele XVIII sajandil. Endistele uuesti ülesehitatud eeslinnadele tulid siis juure külade taolised asulad praeguse Kompassi tän. rajoonis, Poska tänava ääre, n.-n. „Liiva-pealne“, Liiva ja Magasini t. äärses rajoonis, Heeringa ja Lutri tänava nurga ümbruses, Veerenni t. ääres jne.

Uute majade püstitajaink olid enamuses venelased, kes nüüd Tallinna eeslinnad üle ujutasid, sest neid seni tagasihoided barjäär — riigipiir — oli Vene alla minekuga kadunud.

Eeslinnade hooned ja aiad olid kõik puust, sest need olid määratud piiramiste ja sõdade ajal hävitamisele tallinlaste eneste poolt, et neis mitte anda vaenlastele peavarju ja linnale lähenemise võimalust. Tänavastik oli osalt samuti ajutise iseloomuga ja iga-suguste heakorra seadmeteta. Veidi paremas seisukorras olid linna suubuvad ja siit väljuvad suuremad maanteed, mida juba on mainitud. Tegelikult põletati eeslinnad väga mitmel korral maha ja ehitati hiljem rahu saabumisel pikkamööda uuesti üles. Nii hävitati eeslinnad Tallinna täna mälestatava mõlema piiramise puhul, 1570/71. ja 1577. a., samuti põhjasõja ajal 1710 jne. Kalamaja eeslinnast hävitati viimati Krimmi sõja ajal 1854. a. merepoolsem osa ehk n.-n. Kõis-mägi (Reperbahn). Lõpuks hävitati eeslinna ka rahu ajal, et ruumi saada üha laienevate muldkindlustuste — bastioonide ja vallide — jaoks.

Heakorra seadmeist leiame vanalinnas osaliselt juba keskajal tänavate sillutust munakividega, puhast vett, mis juba XVI s. erilise kanali kaudu Ülemiste järvest linna oli juhitud, ja alates XVIII sajandi keskpaigast ka tänavate valgustust (algul rasvaküünaldega

ja hiljem petrooleumiga). Kõnniteede — trotuaaride — ehitamist tänavate ääre hakkas nõudma itaalia päritoluga kindralkuberner markii Paulucci (1818—29). Selleks tuli majade eest kõigepealt kõrvaldada trepid, n.-n. „etikud“, ja teised väljaulatavad ehitusosad. Enne seda oli Tallinnas nii käidud kui ka söidetud ainult keset tänavat. Sellesse ajajärku kuulub ka esimese korraliku ehitusmääruse ilmumine 1825. a. See määrus käsitleb juba paljusid ehituse eeskirju nii julgeoleku, rahva tervishoiu kui ka linna ilme asjus; ta sisaldab 95 paragraafi ja sarnleb mitmeti järgmistele ehitusmäärustele. Viimased 23 paragraafi käivad eeslinnade kohta — kus ära määrati ehituste kaugus kindlusest, tingimused saunade ja tülitavate tööstuste asutamise kohta; samuti anti eeskirju elamute kohta. Ainult väikesi maju võidi ehitada ilma iga-suguse projektita. Uue ehitusmääruse andja Paulucci on tuntud ka vana gooti stiili ägeda vastasena. Tema pealekäimisel hakati vanalinna kõrgete viiludega

maju moderniseerima. Rahapuudusel piirdus see peamiselt ainult fassaadide muutmisega. Seejuures ilmnis märkimisväärne asjaolu, et n.-n. „eeskujuludik fassaadid“ määras kindlaks riigivõim. Kaitselise iseloomuga ehituste eest hoolitseti kogu aeg tähelepanelikumalt kui muude ehituste eest. Neid täiendati ja laiendati kooskõlas tulirelvade võimsuse arenemisega. Rootsi aja lõpust pärinevad ilus Rannavärava ja Harjuvärava mägi, Rootsi kants. Vene ajast Snelli tiik jne.

Suurem murrang linna ehituslikus arengus algas 1820. a. Siis hakati — jällegi Paulucci algatusel — Tallinna kindlust likvideerima. See teostus kolmes järgus ja viidi lõpule ligi 50 a. jooksul (1820—67). Kindluse kaotamisel linn sai endale tagasi kindluse värvad, enamuse torne ja kindlustuste alt vabanenud maad. Ühtlasi kadus keeld ehituste püstitamiseks end. kindluse, s. o. vanalinna, lähemasse ümbrusse, välja arvatud Uus tänav, mis oli rajatud linna kesk-aegse ringmüüri ja uue bastioonide vööndi vahele juba Rootsi ajal (XVII sajandi keskel). Seal kehtis seepärast juba enne kindluse kaotamist erikord.

Ag, mis peaasi — eeslinnad, millede iseloomustava kirjelduse tõin eespool, said nüüd viimaks alalise olemasolu õigused. Sellest ajast peale hakkab linn erakordselt kiiresti kasvama. See ei toimunud üksi meil, vaid igal pool, eriti Lääne-Euroopas, ja selle põhjustajaks oli suur tehnika areng, millele järgnes tööstuse, kaubanduse ja teede (raudteed) ehituse areng. Keskaja käsitööstuse asemele asus suurtööstus. Tööliseks tuli linnadesse teoorjusest vabanenud maarahvas. Loomulikult ei suutnud vanalinnad neid enam vastu võtta, vaid linnu tuli laiendada.

Tallinn sai 1870. a. raudteeühenduse kõigepealt Peterburi ja Paldiskiga, siis Tartuga, Riiga, Pihkvaga, üle Viljandi Pärnuga ja Valgaga ja viimaks ka Haapsaluga. Vene võimu lõppaastail kavatseti ehitada uus otseühenduseraudtee Tallinna ja Moskva vahele.

Samuti laiendati ja täiendati õige tunduvalt sadamat.

Raudteeühenduse avamine põhjustas esiteks kaubandusliku õitsengu. Sellele järgnes vabrikutööstuse tekkimine. Linna asutati hulk vabrikuid, mis püsivad enamasti tänini (nagu Fr. Krull, Viegand (Ilmarine), Dvigatel, Volta, Johanson'i paberivabrik, Lutheri puutööst., Keemiatööst. Mayer, Balti puuvillavabrik ja teisi väiksemaid. Peeter Suure merek. asutamise

a. 1912 tulid veel juure laevaehit. tehased: Noblessner, Böcker ja Vene-Balti).

Elanike arv linnas oli:

1816. a. —	11.983
1859. a. —	20.680
1881. a. —	45.880
1910. a. —	91.538
1917. a. —	159.193

Viimane arv on ehk liig kõrge, sest linnas oli palju sõjaväge ja kindlustustööde töölisi.

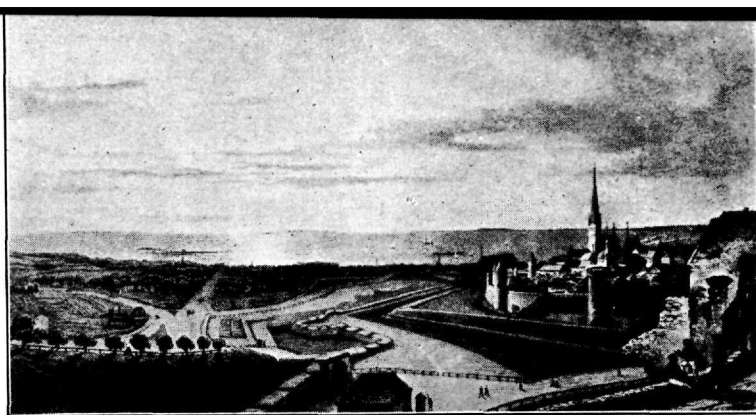
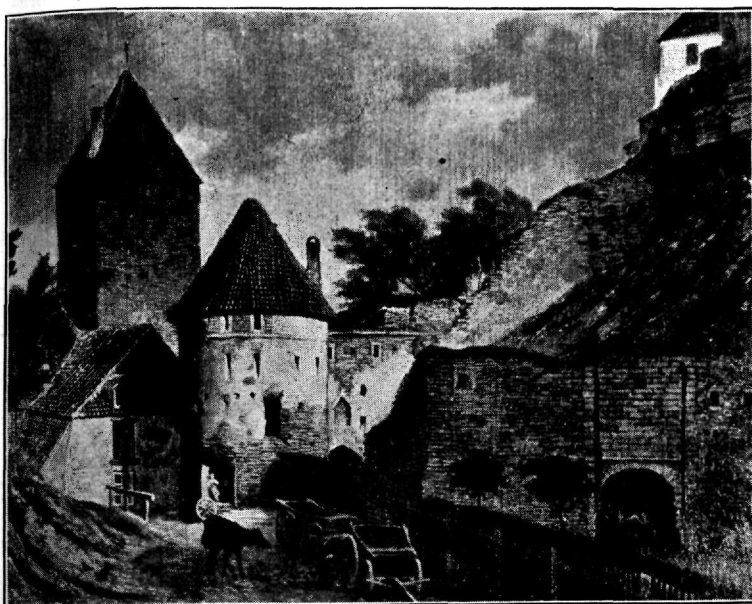
See elanike juurekasv võib mahtuda vaid eeslinnadesse, sest vana linn oli nii plaanis kui ka kõrguses välja ehitatud juba ordu ajal (kuni a. 1561). XIX sajandi jooksul ettevõetud majade ümberehitused andsid küll elukortereid juure, kuid neisse mahutatud elanike arv ei saanud olla märkimisväärselt suur. Eeslinnadest tulid järjekorras juure: Vismari, Koidu, S. ja V. Ameerika tänavate ning raudtee vaheline rajoon; Pärnu maantee, Uus Maa ilma ja Luha tänavate rajoon; Juhkentali rajoon Gildi, Jakobi, Juhkentali ja Aafrika tänavatega; Lasnamäel Katusepapi ja Kivimurru tänavate rajoon (Sikupill), Pelgulinn, Pärnu maantee Väikejaama rajoon (Kitseküla); Kopli ja Vabriku tänavate vaheline rajoon; V. Kalamaja, Girgensoni, Sõja ja U. Kalamaja rajoon; Raua, Tina ja Vase tänavate rajoon; Laulupeo ja Kunderi tänavate rajoon; Öuna tänava ümbrus; Kose ja Pirita suvituskohad; Lilleküla jne.

Endised eeslinnad laienesid tunduvalt, nii et kõik eeslinnad enesest nüüd kujundavad juba terveid linnasid, ületades kogupinna, keskaegse vanalinna, mitmekümnekordselt (nagu rahva arvultki).

Kahjuks peab aga nende eeslinnade kohta mainima, et nende tänavastik ja ehitused olid kaugelt suuremas osas sama laadi kui kindluse ajal ehitatud ajutised tänavad ja majad, mis neile säilitas eeslinnadele omase ilme, nagu see mitmel pool püsib tänini, selle vahega, et need linnaosad on nüüd varustatud ka heakorra seadetega, mis endise kindluse ajal eeslinnades täieliselt puudusid.

Peatun lühidalt veel 1867. aasta juures, millal Tallinnas lõplikult likvideeriti kindlus, millele alus oli pandud keskajal. Kui sellele aastale oleks järgnenud korrapärane teaduslikele alustele rajatud linna ehitusplaani koostamine või vähemalt täiuslikumate ehitusmääruste andmine, mis oleks sisaldanud ka eeskirja maa-alade tükeldamise ja sel puhul tänavate rajamise kohta, poleks linna edaspidine arenemine võinud sündida märksa väiksemate valudega kui see tegelikult sünnib praegu. Pean juure lisama, et linnade planeerimise küsimus oli sel ajal kogu Euroopas väga akuutselt päevakorras ja Lääne-Euroopas olid küllal-

Nunnevärav umbes a. 1860

Vaade Toompealt end. näitusaija kohal asetsenud kindlustustele (19. s. algul)

daselt juba välja kujunenud linnade planeerimise teaduslikud alused, ilmunud vastav kirjandus ja asutud enamiku keskaegsete linnade ümberplaneerimisele. Meie naaberlinnadest võiks nimetada Riia, Helsingit, Stokholmi ja teisi, kus õigel ajal linna ehitusplaanile rohkem on tähelepanu pöördud kui Tallinnas, mis pärast neil linnaehitustel sääraseid valusid ega kulusid ei ole kui Tallinnal.

Heakorra seadmete poolest andis see ajavahemik linnale palju juure. Asutati gaasivabrik (a. 1865) ja hakati üle minema gaasiga tänavavalgustusele, seati Ülemiste järvest korrapärane veevärk sisse (1883) ühes veetorniga Tõnismäel, asutati hoburaudtee (a. 1888), loodi vabat. tulet. ühing (1862), kes sai uue pritsimaja (a. 1873), ehitati linna tapamaja (1893), toiduaineteturg viidi vanalinnast välja praegusele kohale (1898) ja ehitati elektriijaam (a. 1913). Heakorra seadmeid laiendati järjekindlalt ka eeslinnadele.

Samasugune rikastumine sündis ka avalike ehituste poolest. Püstitati kesklinna lähemasse ümbrusse Balti jaama hoone, realkooli hoone, rahukogu — Pärnu mnt. Maapanga hoone, Eesti panga hoone, Estonia ja Saksa teatrid, tütarlaste kommentsgümnaasium ja teisi. Hakati korraldama ka linna parke ja aedu ning neid kaunistama.

Mis siis õigupoolest on leidnud aset Tallinna ehituslikus arengus Eesti iseseisvuse ajal?

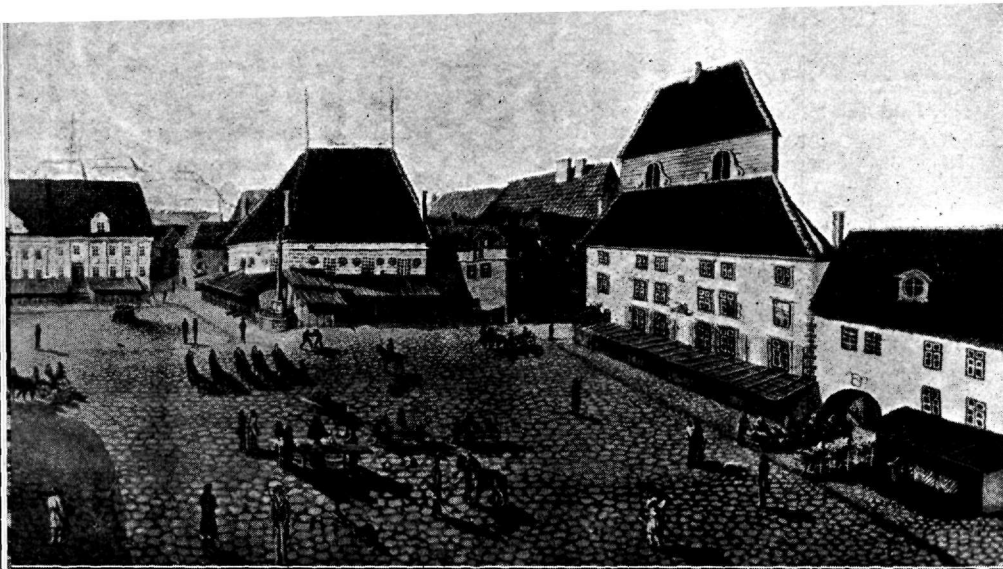
Kõigepealt peab mainima, et linna muutumisega iseseisva riigi pealinnaks tuli temale teiste ülesannete hulgas esinduse suhtes hulk kohustusi juure, mis suure osas puudutavad ka linna ehituslikku arengut ja välisilmet.

Linna ehitamise aluseks on linna ehitusplaan, ja kuna Tallinnal seni seda ei olnud, asuti kohe esimesil aastail pärast Vabadussõja lõppu selle väljatöötamisele ja juba 1922. a. pandi see seaduslikus korras maksma. Linna ehitusplaani kava (arh. Saarise poolt välja töötatud) oli küll juba olemas 1913. a., kuid maailmasõja algamise tõttu ei jõutud selle kinnitamiseni. Pealegi oli see ette nähtud hoopis teissuguse arenemistempoiga linna jaoks.

Iseseisvuse ajal on juure tulnud või tunduvalt laienenud järgmised uued linnaosad:

Magasini t. ümbr., Veizenbergi tän. ja Narva mnt. vahel, Koidu t. rajoon Endla ja Pärnu mnt. vahel, Telliskivi tän. ja raudtee vahe, Linda tän. ja Volta vabr. vahe, end. Mayeri teh. rajoon Paldiski mnt. ja Endla t. vahel, n.-n. Politseiaia täisehitamine, Pelgulinna tunduv laienemine ja uued asulad Sitsikülas, Koplis (vastu Paljassaart), Järvel, Tondi teel — karsarmutest linna poole, Kristiine heinamaal ja Tallinn-Väike jaama vastas.

Juuretulnud linnaosad on nii tänavate kui ka hoonete väljaehituselt, kuigi viimased enamikus on ka puust, paremad ja ilmet nägusamad kui Vene ajast pärit olevad linnaosad. Tänavad on varustatud võrdlemisi täiuslike heakorra seadmetega.

Vana Raekojaplats 19. s. algul (keskel vaekoda ja selle kõrval häbipost)

Linna üldise sanitaar-seisukorra tõstmiseks on kogu aeg järjekindlalt täiendatud ja laiendatud heakorra seadmeid (tänavakatet, vesivarustust, kanalisatsiooni, valgustust) ja need ehitatud enam-vähem täiuslikul kujul ka neisse ehitusrajoonesse, kus need Vene ajal puudusid, nagu: Lasnamäe linnaosas, osaliselt Lillekülas, Pärnu mnt. rajoonis väljaspool raudteed ja osalt Pelgulinnas.

Suuremaist heakorra seadmete tõist väärivad veel märkimist filter-veevärgi ehitus, elektrijaama laiendamine praeguse tasemeni, Härjapea jõe kollektorisse sulgemine, tolmuwabade asfaldist tänavakatete ehitus ja linna aedade ja parkide ning haljasvööndi rajamine ümber vanalinnale. Ettekirjutuse saamiseks mainin vaid, et korraldatud linna parkide maa-ala on iseseisvuse ajal suurenenud 10,5 hektaarilt 50,5 hektaarini.

Püstitatud on rohkesti avalikke riiklikke ja kogukondlikke kapitaalset ehitusi väärilike ilmega, nagu riigivolikogu hoone, koolimajad, lastekodud jne. Praeguse iseloomuga lastekodud Vene ajal meil puudusid üldse.

Era-ehitustegevuse arengus on määrava tähtsusega 1935. a. antud Ehitusseaduse muutmise seadus tänavate ja avalike platside ruumilise mõju kujundamise kohta, millega võimaldatakse nõuda hoonete püstitamisel ühtlase ja kooskõlastatud tänavapildi saavutamiseks ühtlast hoonete kõrgust ja arhitektuuriselt sobivat ning väärilike hoonete välisilmet. Selle seaduse nõuete kohaselt on töötatud välja peatänavate, nagu on kõik meie maanteed jne., ja avalike platside üldilme kujundamise projektid ja nende järgi toimub ka juba praegu tegelik ehitamine. Selle seaduse tagajärjed on meile kõige paremini näha Pärnu maanteel — end. V. Roosikrantsi tän. osas. Olulise tähtsusega peatänavale ja kesklinna avalikele platsidele juba lähemas tulevikus pealinnale vastava väärilike ilme andmiseks on tähtsaimate tänavate kohustuslikus korras väljaehitamise seadus (Tallinna ehituskruuntide fondi seadus), mille elluviimine on praegu teostumisel Narva maantee kohta. Tagajärgi, mis üldiselt sarnlevad eelpoolmainitud

Pärnu maantee pildile, on Narva maanteel oodata juba mõne aasta pärast. Peab arvama, et Narva maantele järgnevad mitmed teised tähtsamad tänavad ja samuti ka mõned mahajäänud kesklinna lähedased ehituskvartaalid. Rööbiti nõnda ütelda koordineeritud välisilme majade püstitamisele käib tänavate tunduvalt laiendamine nii sõidu- kui ka kõnniteede osas ja osalt ka nende õgvendamine. See töö on seotud võrdlemisi suurte valudega ja kuludega, kuid ta on paratamatu, sest liiklemisvahendite mehhaniseerimise tagajärjel on liikumine meie tänavail kui mitte just päris võimatu, siis küll lubamatult ohtlik ja õnnetusterikas. Linnavalitsus on asunud eriti viimaseil aastail kavalikindlalt tänavate ümberkorraldamisele nõuete kohaselt ja seda tööd jätkub veel mitmeks aastakümneks.

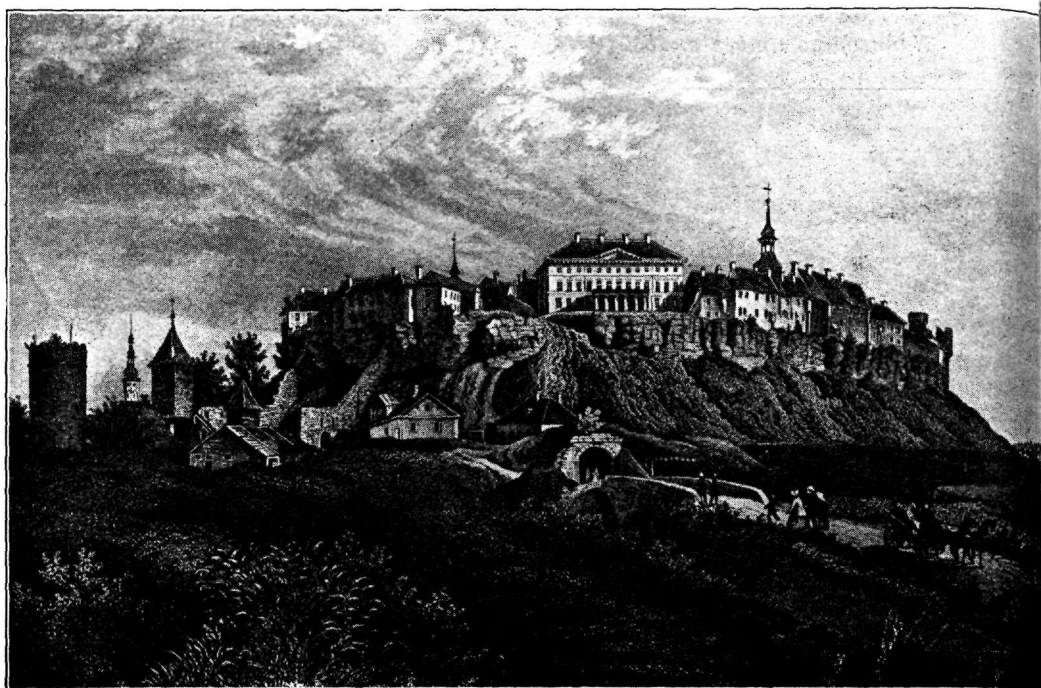
Üldises tänavapildis ei saa me jätta ka tähele panemata linna enda liiklemisvahendit, trammid, mis asu-

tati hoburaudtee näol a. 1888 ja nüüd iseseisvuse ajal ümber ehitati kiire liikumisega elektritrammiks. Mainimata ei saa jätta linna üldilme tõstmise seisukohalt viimaseil aastail ülesseatud nõudeid ilmet rikuvate ehituste lammutamise, samuti tänaväärsete ehituste välimuse kordaseadmise kohta, mille aluseks riigi poolt on antud vastavad seadused. Ka kodukaunistamise aktsioon ei ole jätnud avaldamata oma tagajärgi.

Mis puutub lõpuks ehitustegevuse arengusse elamukultuuri seisukohalt, siis tuleb siin suurimaiks saavutusiks lugeda: üürielamute ehituse keeldu kohtadesse, kus puuduvad heakorra seadmed, keldrikortrite ehituse keeldu ja sanitaar-, julgeoleku ja mugavustaseme tõusu ehitatavais elamuis.

Kui keskaja linnade arenemise võimaluste määraks oli esijoones nende ülesanne olla kindluseks ja alles teises järjekorras linnade jõukus, siis käesoleval ajal on linna arenemine küll peamiselt sõltuv majanduslikust jõukusest ja vaid teises järjekorras teistest asjaoludest. Orduajal — Tallinna õitseaial — kerkisid linnas küll imekiiresti väikeste puust elamute ase-

Vaade Toompeale loode (end. näitusaija) poolt (W. Stawenhagen'i joon. umb. 1860. a.)

mele tolle aja mõiste järgi väga kapitaalsed kivi-ehitused, kuid muus osas — kaasa arvatud linna territooriumi laiendamine — linna arenemine aset ei leidnud.

Jõukuse tõusu arvele peame vist küll panema ka viimaste aastate linna ehitusliku arengu, kus samuti linna üldilme silmapaistvalt kiiresti on muutunud eriti püstitatavate ehituste kapitaalsuse ja väärkuse suunas.

Muidugi etendab linna ehituste arengus suurt osa riigi kui ka omavalitsuse poolt sellele küsimusele osutatav tähelepanu ja ehituspoliitikale antav suund. Kui aga ehituspoliitika suund on püsiv ja tugeneb kindlaile seaduslikele, siis on selles suunas linna ehituslik areng kindlustatud; majanduslik jõukus on sel juhul peamiselt arenemise tempo määrajaks, mõjutades mõningal määral vaid ehituste välisilmet.

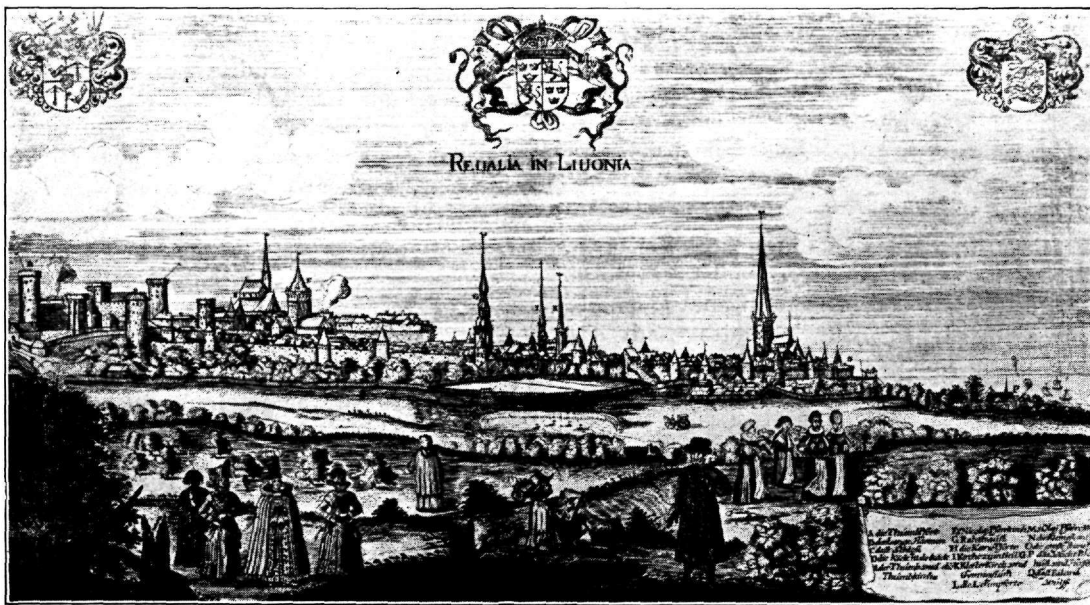
Pealinna praegune ehitustegevus tugeneb eelmises peatükis kirjeldatud seadustele ja ehituspoliitilisele suunale. Niikaua kui need kehtivad, on praegune linna ehituslik areng kindlustatud ja see peaks sündima järgmiselt. Ehituste alla võetud territooriumi piire ei näi olevat vajadust laiendada, arvatud välja tööliselamute rajoonid, mida oletan alljärgnevalt. Linna I ehitusrajoonis asub 8600 elanikku, II, III ja IV ehitusrajoonide elamukvartaalide all on meil kokku 247 ha. Kui täisehituse %-iks võtta keskmiselt 40% ja seda maa-ala hoonestada keskmiselt neljakordsete ehitustega — siis mahub siia asuma kuni 185.000 elanikku. V ja VI ehitusrajoonide elamukvartaalide all on kokku 402 ha. Kui siin täisehitam. protsendiks võtta keskmiselt 20% ja maa-ala hoonestada kolme- ja kahekordsete elamutega, mahub siia asuma kuni 80.000 elanikku. Väljaspool ehitusrajooni on meil asustatud ümarguselt 400 ha. Kui meie siin asuvad elanikud ka arvestamata jätame, mahub praegusele linna territooriumile elanikke kokku 273.600. Nõmme täidab hea eduga Tallinna aedlinna osa ja Tallinnale lähedase suvituskoha suhtes on seda loota Piritast.

Tekib muidugi küsimus, kuhu siis juba praegu tunduva korterikriisi juures mahutada iga-aastane elanike juurekasv, mis viimase 10 a. kohta on keskmiselt 1565 elanikku. Sellele peab vastama, et hulk puumaju, nagu eelpool nägime, on pärit ajast, mil Tallinn oli endine kindlus (kuni 1867). Samuti nägime

eelpool, et need majad olid ajutise iseloomuga ja on seetõttu juba ammu oma loomuliku eaa ära elanud ja kuuluvad lammutamisele. Kindluse kaotamisest on möödunud juba 70 a., s. o. õigupoolest küllaldane puumaja iga, nii et peab oletama, et aastakümnete pärast lammutamisele kuuluvate ehituste arv tõuseb nii kõrgele, et nende asemele ei jõuta ega ole vajagi nii palju uusi suuremaid kivimaju ehitada kui lammutatakse vanu puust maju. Uue raekoja ehitamisega ja turu üleviimisega Gonsiori aeda, samuti mõnede pankade väljaviimisega vanalinnast, koondub linna äriiline tsentrum vanalinna asemel Tartu ja Narva maanteed algusse. Koos sellega kaovad ka liikluse raskused, mis praegu tunduvad vanalinnas. Baltimere äärseist linnadest on Tallinna vanalinnas kõige paremini säilinud keskaja kindluse linna ilme. Tõendatakse, et see on sündinud selle tõttu, et pärast ordu-aega (a. 1561) Tallinna majanduslik jõukus langes pidevalt, jõudes sügavama seisuni läinud sajandi algupoolele, nii et ei suudetud maju ümber ehitada käsikäes tehnika arenemisega, nagu seda tegid rikkamad linnad Riia, Königsberg, Stockholm ja teised, sest muinsuskaitset tuntakse vaid aastat 50. Neil kaalutlusil tuleks ka tulevikus püüda säilitada meie vanalinna ilmet, mis meelitab iga aastaga järjest rohkem turiste igast maailmakaarest teda vaatama.

Mis puutub linna tuleviku pilti väljaspool Vanalinna, siis praeguse majandusliku olukorra juures see peaks kesklinna lähemas ümbruses ja peatänavail väärkamaks muutuma, kui mitte lähema aastakümne, siis igatahes aastakümnete kestes. Küllalt kindel suund on sellele antud maksvate linna ehitusplaanidega (tasapinnas ja kõrguses) ja eelpool mainitud seadustega, milliseid veelgi täiendab varsti oodatav uus ehituseadus. Selle aja kestes kaunistub kesklinn peale Vabadussõja monumenti suure hulga monumentaalsete avalike ehitustega, nagu raekoda, teine parlamendihoone, ministriumid, kohtupalee, politseihoone, tööstuste palee, muuseum ja teised. Usun, et muutuvad ka meie reisijate peajaam, samuti sadam ja juure tuleb avar, moodne omnibustejaam.

Selleks ajaks peaks lõpule jõudma ka haljasvööndi korraldamine ümber vanalinna ja mõnede platside korraldamine, kuhu püstitatakse auväärt avalike tegelaste ausambad.“

Tallinn ida poolt (A. Olearius'e 1666. a. väljaande järgi)

Kumb on võimsam —

kas Maginot või Siegfried?

Kogu maailm kindlustab end. Prantsusmaa on loonud täiusliku betoonvööndi Šveitsist kuni Belgiani, mis on tuntud Maginot-liini nime all. Tšehho-Slovakkias oli omal ajal ja on praegugi midagi Maginot-liini taolist. Samuti on talitanud Saksamaagi, ehitades vägeva kindlustustevööndi oma läänepiirile vastu Prantsusmaad. Hiljuti läbis ajalehti teade, et isegi N. Venel on midagi säärast teoksil oma läänepiiril. N. Venes, nagu kirjutasid ajalehed, ehitatakse lõputu kaitsevöönd, mis jookseb kogu tema piiri ulatuses põhjast lõunasse. Selle pikkus ulatuvat esialgsete arvestuste järgi üle 1000 km. Milles peitub nende ehituste saladus ja jõud? Kas tõesti Euroopa aimab praegusel siimapiilgul järele Hiinat, et riigid üksteise võidu rajavad ümber oma piiride „Hiina müüre“? Ent sellest allpool.

*

Maginot-liin...

Juba enam kui 10 aastat tõmbas see endale üldist tähelepanu. Sellest huvituvad eriteadlased, kuid huvitub ka laialdane rahvamass. Mispärast? Kuid just seepärast, et pärast maailmasõda on see esimeseks sellisarnaseks inseneride suursaavutuseks. Sõjateater pidi muutuma. Suur maailmasõda mõistis hukka sõõrikujulise kindluste süsteemi. Säärase süsteemi kinnisus sai talle saatustlikuks. Manööverdamine selle piirides osutus võimatuks, sõda kandus paratamatult pikkadele rinnetele. Siit tekkiski idee luua kindluste asemel kindlustatud piirkonnad.

Teiseks kujutavad tehnilised saavutused igas riigis teatud saladusi. Ja just see saladuslikkus saigi põhjuseks, et Maginot-liinist hakati üha enam huvituma. Huvi õhutas ja suurendas veel asjaolu, et siin olid leidnud rakendamist kõik uued tehnilised saavutused.

Oli veel üks põhjus.

Prantslased käitlesid Maginot-liini küsimust avalikult nii aja- kui ka erikirjanduse veergudel, käitlesid seda pealiskaudselt kui ka üksikasjaliselt, Maginot-liinist kõneldi palju ja innukalt, kuidas saadi siis säärase kõmu vastu külmaks jääda? Huvi Maginot-liini vastu kasvab viimasel ajal ikka enam ja enam, ja seda erilisel põhjusil. On üldiselt teada, et iga leiutus kutsub alati välja küsimuse:

— Kas ei saaks seda kasutada ka teissuguseil tingimusil ja teissuguseis oludes?

On vaid üks vastus.

— Maginot-liin on otstarbekohane ja kasutatav vaid antud juhtumil ja olukorras. Mitte mujal.

Tulevane sõda kujuneb kõigiti tunnuste järgi üldiseks suureks verevalamiseks, sakslaste väljenduse järgi — „totaalseks“ sõjaks. Juba mobilisatsiooni läbiviimine on seal raskustega seotud. Mobilisatsioon toimub järk-järgult. Algul mobiliseeritakse kaadriarmee: ta peab kaitsma riiki vastase esimese hoobi eest. Alles seejärel minnakse üle sõja-aja olukorrale. Ühel ajal sõjaväe mobilisatsiooniga toimub ka tööstuse mobilisatsioon. Ainult siis, kui riik mobiliseerib ja koondab kõik oma jõud, suudab ta väärikalt välja astuda.

Kindral Debeney loeb okastraat-tõketega kaevikuid väga nõrgaks kaitseks. Eriti seal, kus astub tegevusse suurtükiväetule jõud. Tänapäeval võib suurtükivägi oma tulega segi paisata laialdased maa-alad. Möödunud maailmasõjas leidis veel kaevikuid — tänapäeval asendavad neid tugevad varjendid. Siis avaldus jõuetus, nüüd avaldub jõud teras-, betoon- ja raudbetoon-fortifikatsioonide näol. Vanasti käsitas sõdur kaevikus istudes oma individuaalset relva ja hoolitses ise ka laskemoona tagavara täiendamise eest. Nüüd asendavad tugevad kindlustused osa elavast jõust ning võimas automaatne relvastus muudab inimesed relva mehhanismiks.

Tulevikusõjas väeosade ühelt rindelt teise paiskamine toimub mehaaniliste liiklusvahenditega, mis vajavad liiklemiseks eeskujulikke autoteid. Nende teede võrk prantslaste poolel on harukordselt võimas. Prantsuse kindralstaabi ülem, puudutades autoteede võrku teispool Reini, tähendas: „On surmkindel, et selle teedevõrgu kaudu visatakse kord rünnakule prantsuse kindlustatud positsioonidele saksa diviisid ja tugevad motoriseeritud üksused.“ Kindral Serrini hoiatab prantslasi, et prantsuse autoteede võrk ei tohi muudatada jatkuks saksa omadele. Ta soovib luua teedeta rajooni — piirkonna, kus puuduvad autoteed täiesti.

Kuidas vaatavad sakslased sääraseile tugevaile kindlustusile?

Saksamaa pooldab kiiret tegutsemist. Saksa strateegide arvates oli kindluste langemise peamiseks põhjuseks möödunud maailmasõjas nende garnisonide nõrk ja killustatud vastupanu. Kaasaja rünnaku edu rajavad sakslased suurtükiväetule jõule ja kaliibrite suurusele. Teiste plaanide seas väärib erilist tähelepanu marssal Göringi doktriin.

Selle järgi langeb Saksamaa Prantsusmaale peale sõda kuulutamata. Saksamaa õhulaevastiku baasiks on Stuttgart. Juba esimesel ööl pärast sõja puhkemist ilmub Pariisi kohale 1600 saksa lennukit. Ainsal retkel viskavad nad Pariisile üle 1 miljoni pommi, s. t. 3,5 tuhat tonni lõhkeainet, millest enamik on süüte-, üle-

jäänud aga gaasipommid. Samal ajal saksa motoriseeritud osad ründavad Maginot-liini. Göringi plaan näeb ette, et 3 tundi pärast piiri ületamist need ühendatud jõud vallutavad Maginot-liini. Pariisi pommitamine kutsub esile üldise paanika. Pariis kapituleerub.

Teised saksa plaanid näevad ette hoobi andmist mööda minnes Maginot-liinist. See on n.-n. „Šveitsi plaan“. Saksa motoriseeritud diviisid ületavad Šveitsi piiri kell 2 „ööl vastu pühapäeva“. ½—1 tund hiljem nad vallutavad Zürich, Baaseli, Berni. Selleks ajaks on ka Šveitsi väed vastupanuks valmis, kuid on juba hilja: pühapäeva lõunaks pole Šveitsi valitsust enam olemas. Öhtuks jõuavad saksa väed Prantsuse piirile, nad ilmuvad nähtavale lõuna pool Maginot-liini. Samal ajal võtavad sakslased üle Šveitsi sõjatööstuse ja riiklikud kullatagavarad. Pärast Austria ja Tšehho-Slovakkia ühendamist näivad „Šveitsi plaani“ šansid järjest suurenevad.

Viimaseil saksa sõjalisil manöövrel 1937. a. katsutati tugevama poole sissetungi nõrkade jõududega kaitstud kindlustuste rajooni. Nõrgem taandub, avaldades vastupanu. Neil manöövrel oli inglise vaatljaks kindral Temperli. Ta tuli veendumusele, et rünnak sääraseis tingimuses võib tõesti lõppeda vastase positsioonide osalise vallutamisega, kuid ainult juhtumil, kui ründav väejuhatuse on otsustanud tuua ohvriks määratu hulga elavat jõudu.

Tänapäeval prantsuse sõjateoreetikud ei rahuldu enam tugevate piirgarnisonidega. Ei, vaja on veel kogu kaasaja tehnika mobiliseerimist, määratule kindlustustööde läbiviimist. Ei saa enam rahulduda üksikute iseseisvate kindlustega, mis koosnevad üksikutest fortidest teatavate vahedega. Olgugi et need vahed on ühendatud kaevikutega, mis on täidetud väeosadega, kõigest sellest on vähe. Piirivöö peab evima alatise vägede kaadri sõjaaegse koosseisuga. Kõike seda evib Maginot-liin — salakaval ja igakülgsest ettevalmistatud kindlustus.

Kõige eest on seal hoolitsetud — nagu värske õhu juurevool, selle puhastamine kahjulikest ollu-seist, kaitse sõjagaaside vastu jne. Iga kindlustuse osa, isegi keskmise suurusega, omab täielise sisseaadete komplekti. Siin seisavad soomustornides alati valmis rasked pealmaasuurtükid, õhukaitsekahurid, helgiheitjad, mis valgustavad maad ja taevast, ei puudu ka sidevahendid, alates traatsidemest ja lõpetades helksidemega, kõlamõõtejaamad, maa-alused kasarmud, laod, haiglad, garaazid soomusmasinaile ja tankidele, liftid, veebasseinid, saunad, toiduainete panipaigad — ühe sõnaga, kõik on olemas, mida võiks vajada garnison neis allmaavarjendees. Prantsuse kindralstaap on teadlikult ja kaalukalt hoolitsenud oma idapiiri kindlustamise eest. Lisaks sellele on ta vastu Šveitsi — ehkki vastu täiesti neutraalse riigi — piiri püstitanud oma võimsaima kindluse Belfordi. Jääb järele Hispaania piir. Kuid siin on loodus ise hoolitsenud läbi-pääsmatu kindlustusvööndi eest Alpide näol.

Kuid kas kujutab Maginot-liin endast täiesti võitmatut takistust, — „Hiina

müüri“? Kas võib prantsuse elanikkond selle müüri taga rahulikult magada, kartmata ühtki vastast?

Vastuse annavad prantslased ise. 1938. a. assignee-riid nad relvastusele kogusummas 11,5 miljardit franki. See on peaassigneering. Seda täiendati hiljem veel kogu aasta kestes üksikute väiksemate summadega. Kuid hoolimata sellest on saksa sõjakirjandusest mitmel korral lipsanud läbi märkmed, et saabub aeg, kus Maginot-liin muutub ründavale vastasele hädaohutuks. Väidetakse, et kiiresti liikuvad üksused — tankid ja motoriseeritud osad — läbistavad selle tsooni nii lühikese ajaga, et prantsuse väed ei jõua veel oma kohtigi sisse võtta. Raske suurtükivägi aga tehakse hädaohutuks veel enne kui ta üldse saab vastupanu avaldada.

See on üks väide. On veel teine.

Kaasaegsed kaevamisemasinad on väga võimsad. Nad võivad lühikese ajaga kaevada kogu liini või selle üksikute osade alla käike ja õõnsusi. Nendesse sügavatesse käikudesse võib mahutada tugevat lõhkeainet ja vajalisel silmapilgul lasta õhku teatud osa kaitse-liinist. Sel teel tekib kindlustusvööndisse nii suur avaus, et saksa armeel avaneb võimalus tungida selle kaudu Prantsuse territooriumile.

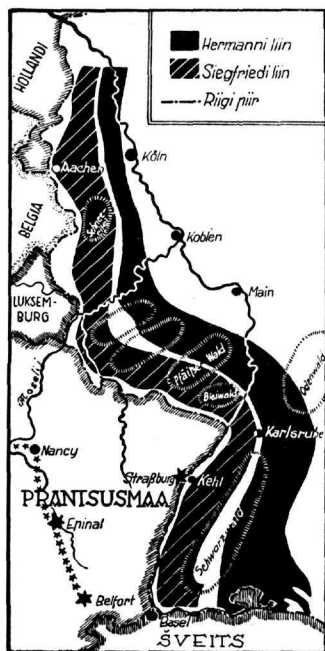
Kuid ka kaasaegne suurtükivägi on poolteist kuni kaks korda võimsam kui ta seda oli maailmasõja päevil. Ka tankid on tänapäeval varustatud suurekaliibriliste suurtükkidega ja liiguvad kuni 50-km tunnikirusega isegi teedeta maastikul. Viimaseks miinuseks on asjaolu, et prantslaste kindlustusvöönd asub liig lähedal vastase piirile.

Tehnika, tehnika!... Kaasaja relvastuses mängib see otsustavat ja domineerivat osa. See on maksev nii rinde kui tagala kohta. Häda neile, kes ei pööra küllaldast tähelepanu tehnika ja sõjatööstuse mobilisatsioonile. Tagajärjed on neil juhtumel väga kurvad: häving elanikkonnas, kaotus sõjas ja võib-olla — riigi hukkuminegi.

Täpselt Prantsuse piiri mööda käib Saksamaal 25 km laiune kindlustusvöönd, mis algab lõunas Šveitsi lähedalt, puudutab Belgia piiri ja kulgeb veel hulk maad Hollandi läheduses.

Juba aastate eest hakkasid seal tööd käima. Sadu tuhandeid saksa töölisi sõidutati suletud raudteevaguneis neile tundmatuisse kohtadesse ja tagasi, ilma et neil endil oleks aimugi olnud, kus nad ehitasid kindlustusi, purustasid maad ja valmistasid betoonvarjendeid. Terved külad ja väiksemad asustused on pühitud kaardilt ära, inimesed on saadetud minema ja riik on lunastanud neilt nende maatükid vaid seepärast, et seda nõuavad kindlustustööd.

Nii on sündinud Prantsuse pool olevale Maginot-liinile kardetav võistleja, mida sakslased nimetavad Siegfried-liiniks. Selles on takistamas lahinguvankrite edasipääsu 17.000 forti ja katkematu rivi eri kõrgusega betoonkive. Siin on vaenlase lahinguvankreile

valmis tõeline kalmistu, kus hauakivid seisavad juba valmis, ootamas tulevasi laipu. Sellele lisaks täiendavat üldmuljet loendamatud kuulipildujapesad, hundiaugud ja kahuriplatvormid ning maa sisse kaevatud kaitsevarjendid. Nii täpselt on need ehitused ja seadeldised kavastatud, „et isegi kass öösi ei pääseks siit läbi“.

Aga...

Sellest ei ole küllalt, et kaitsta Saksamaad vaenlase lähene-miskatsete eest. Kuigi Siegfried-liin on mak-sma läinud miljardeid ja selle võimalik hävitamine tuleks mak-sma mitmekordselt enam, ei ole sakslased rahuldu-

nud mainitud kindlustusterühmaga, mis oma vägevuselt ületab kõik maailmasõjaaegsed kindlustused, sest Saksamaad ähvardab veel õhuoht. Selle igalt piirilt — Prantsusmaalt, Belgiast, Šveitsist, Poolast jne. — pääsevad pommituslennukid hõlpsasti ja kiiresti Sak-samaa igasse nurka, et hävitada tema elukeskusi. Prantsuse lennukid oleksid ju omal ajal kergesti võinud lennata Tšehho-Slovakkiasse ja, loopinud pommid alla, võinud seal täiendada oma tagavara ning lennata tagasi niisama võitlusvõimelistena nagu ennegi. Tšeh-hide lennukid oleksid võinud toimida täpselt samuti, lennates Prantsusmaale.

Saksamaa õhustrateegiline seisukoht on ebasoodus, kui ainult arvesse võtta kaitsevõimalusi. See asjaolu ongi sundinud Saksamaad tarvitusele võtma erilisi abinõusid, mis teadagi on peetud võimalikult salajas. Aga sellest hoolimata teatakse üht kui ka teist.

Siegfried-liini taga idas vingerdab truult kõiki selle käärusid mööda uus õhutorjevõõnd, mida kutsutakse Hermann-liiniks.

Selle liini ülesandeks on takistada lääne poolt tulevate lennukite tungimist Saksamaale. Need tuleb hävitada just sel liinil ja siin kohas. Ainuski vaenlase lennuk ei pea pääsma siit mööda. Lisaks sellele tuleb õhutõrjerelvadel kaitsta siin oma väeosade kogunemist ja takistada vaenlase lennukite poolt katvõõnd luuret ning vaatlust. Edasi õhutõrjerelvad — kahurid ja kuulipildujad — kergendavad oma tegevusega ja aktiiv-susega maavägede võitlust.

Selle sakslaste uue kavatsuse kohaselt tuleks siis vaenlase õhujõud peatada juba piiril. Selle teostamine nõuab aga vägevat aparati. Täpsemaid arvulisi andmeid on praegusel silmapilgul võimatu avaldada, sest neid hoitakse salajas ning salakuulajail ei ole võimalik mainitud maa-alal midagi ära teha, sest kui nad vangi

satuvad, mõistetakse nende üle kiiresti kohut. Aga sellest hoolimata teatakse nii mõndagi.

Hermann-liinile on ohverdatud loetlematul määral töötunde. Aastate kaupa on saksa meteoroloogid teinud täpseid uurimisi selle kohta, kust, kuidas ja mil-lal vaenlase lennukid võiksid oma ülesandeid siin kõi-ge paremini sooritada. Nende teaduslike uurimuste põhjal on siis hoolega kaalutud ja valitud õhutõrje-punktidele kõige sobivamad asetuspaigad. Kõigi ka-hurite mõjupiirkonnad ulatuvad üksteisega kokku ja need kahurid ulatuvad tulistama isegi üksteise ala-dele, mille tõttu tekib peaaegu läbipääsmatu tulesein, tuletõke õhus, mis peatab vastase lennukid.

Helgiheitjad on rühmitatud nõnda, et need võivad täpselt toetada kahurituld. Seotavad õhupallid tõsta-vad endaga õhku kaasa kaitsevõrke ja nende külge kinnitatud pommid moodustavad õhus otsese miini-võõndi, millesse lennukid jäävad kinni ja hävivad.

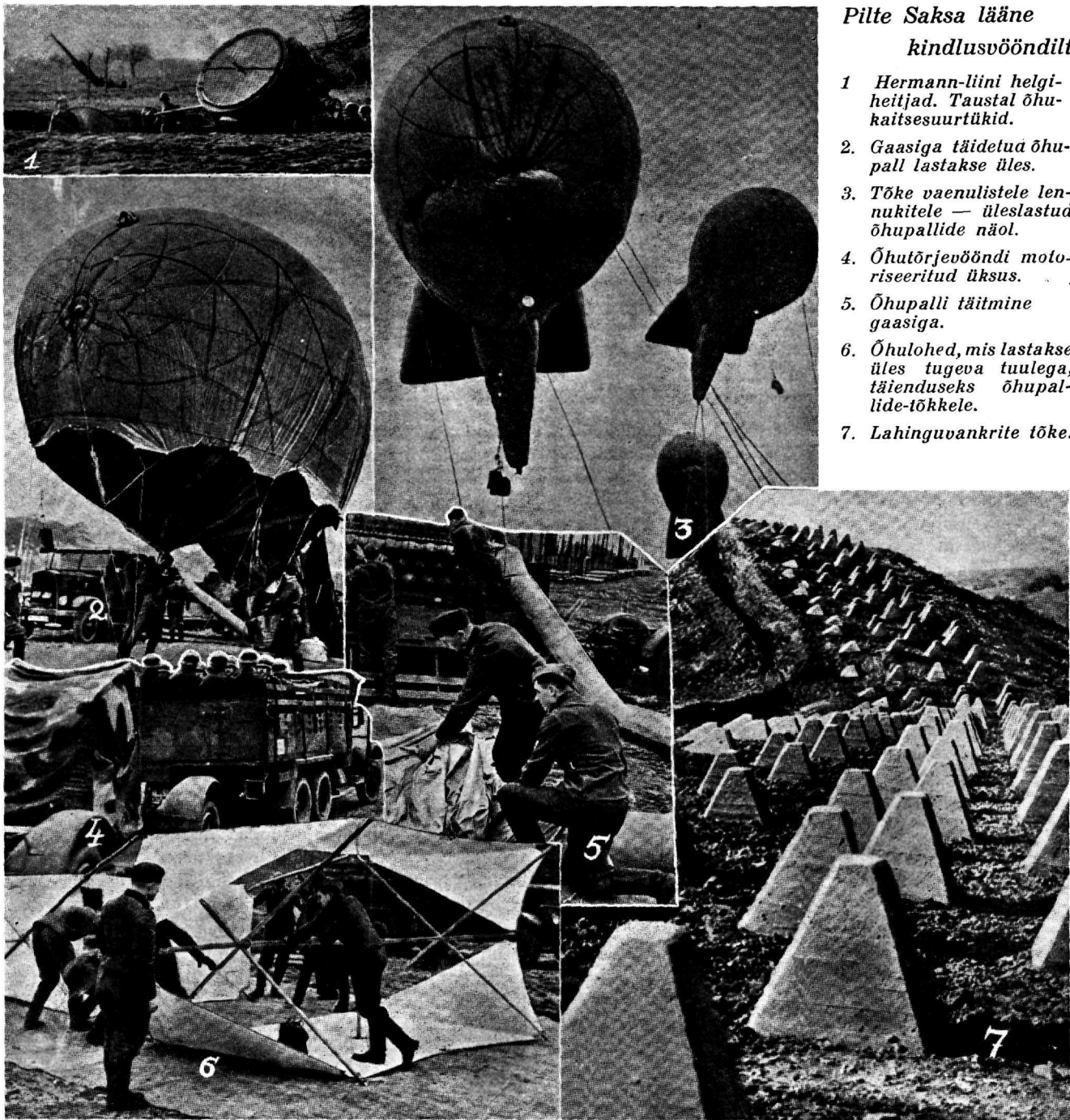
Kui siiski juhtuks — missugune võimalus on alati olemas —, et mõned lennukid kõik mainitud tõkkes õnnelikult läbistavad, kohtab neid takistuste taga terve armee väikesi, kiireid, osavaid ja hästi relvastatud hävituslennukeid, mis nagu röövlinnud tormavad vas-tase riismete kallale, hävitades need ja täiendades nõnda õhutõrjekahurite poolt alatud tööd.

Praegusel ajal kiired lennukid langevad oma ohv-rile nagu välg, levitades enda ümber surma ning hä-vitust. Seepärast tuleb kaitsjal olla alati valvel. Eriline signalisatsioonivõrk ja alarmseadeldis hoolitsevad selle eest, et vaenlane ei pääseks salakavalalt kallale, ja ühtlasi ka selle eest, et mehed on oma kohtadel relvade juures, kui vaenlane ilmub. Telefoniliinide veekindlad kaablid on juhitud sügavale maa sisse ja raadioapa-raadid vahendavad kõige lühemat teed kaudu välg-kiirelt informatsiooni niihästi õhutõrjerelvadele kui ka võitlusvalmilt ootavaile hävitajaile.

Ka meeskonna mugavuse eest on hoolitsetud. Pommikindlais varjendis nad võivad täielises rahu-s sooritada oma ülesanded ja pärast pingutusi jälle pu-hata. Määratuis betoonvarjendis asetsevad relvad sülitavad õhku tuld ja pikad maa-alused käigud ühen-davad kõiki osakondi üksteisega. Nende kaudu toi-metatakse eriliste abinõudega edasi ka toitu ja laske-moona. Maa-alustes köökides valmistatakse maitsvat toitu, mida süüakse ka maa-alustes söögisaalides.

Määratul hulgal on tarvitatud betooni ja liiva mai-nitud kindlustuste ehitamiseks. Erilised veerongid on toimetanud kohale vett betooni segamise jaoks.

Ühtlasi on need kindlustused ka otse meisterlikult maskeeritud. Rahulikul maastikul jalutaja ei märka midagi, enne kui ta end näeb äkki oma hämmastuseks seisvat paari kahuritoru suu ees. Betooni peale on visatud mulda ja sellele on kasvatatud rohi. Järelekaa-lutult ja kavalalt on kõik seadeldised sulatatud ühte maastikuga. Kõik maailmasõja väiksemadki kogemu-sed on kohandatud haruldase täpsusega nende kindlus-tuste juures. Vaevalt on mingi väikseimgi seik jäetud arvesse võtmata. Võhikul oleks täitsa võimatu isegi kõige pealiskaudsemat kaarti joonistada kindlustuste asetuse kohta.

*Pilte Saksa lääne
kindlusvööndilt*

- 1 Hermann-liini helgiheitjad. Taustal õhukaitsesuurtükid.
2. Gaasiga täidetud õhupall lastakse üles.
3. Tõkke vaenulistele lennukitele — üleslastud õhupallide näol.
4. Õhutõrjevööndi motoriseeritud üksus.
5. Õhupalli täitmine gaasiga.
6. Õhulohed, mis lastakse üles tugeva tuulega, täienduseks õhupallide-tõkkele.
7. Lahinguvankrite tõke.

Geoloogide kaasabil on kõik kindlustuse osad seatud õigesse kohta. Ei ole hirmu, et põhjavesi äkki võiks tungida varjendisse, samuti pole kartta ka seda, et mõned võimalikud maalibisemised matakisid need ehitused enda alla.

Meeskond elab nagu hotellis. Erilised aparaadid muretsevad jooksva vee, puhta õhu ja soojuse eest. Igal kuulipildujapesal on oma väike köök ja toidupanipaik. Maa-aluseis haiglais leiame kõik nüüdisaja mugavused ja esmaklassilised ravivahendid. Arstidel

on omad ruumikad elukorterid ja ravialused on kaitsitud niihästi pommide kui ka sõjagaaside eest.

Teras ja betoon — see on Saksamaa õhutõrjevöönd. Seda kaitseb pealeselle veel maal liikuva vaenlase vastu hulk forte, seadeldisi ja tõkkeid, mis moodustavad 60 km sügavuse rinde.

Nagu juba mainitud, on kõik need kindlustused plaanitsetud teadusliku täpsusega. Tähelepanelikena ja nähtamatuina nad varitsevad vaenlast, sundides selle lennukeid üha kõrgemale avarusse, millel on see taga-

Tähelepanuks „Kaitse Kodu!“ tellijaile

Käesoleva numbriga on „Kaitse Kodu!“ lugejail kaasas Sv. Staabi Topo-Hüdrograafia Osakonna väljaandel ilmunud kaarditeoste loetelu ühes lähemate andmetega teoste sisu ja hindade kohta.

Kõiki nimetatud kaarditeoseid võivad „Kaitse Kodu!“ tellijad tellida „Kaitse Kodu!“ talituse kaudu, mis puhul nende kasuks arvatakse teoste kaanehinnast 20% hinnaalandust. Teoste tellimisel tuleb saata vastav tellimiskiri „Kaitse Kodu!“ talitusele, märkides ära oma tellimise numbri ja missugust kaarditeost tellida soovitakse. Raha ette saata tarvis ei ole, kuna teosed saadetakse tellijaile välja lunamaksuga.

„KAITSE KODU!“ TALITUS.

järg, et lennuki meeskond peab otsima abi hapniku-seadeldisilt ja lendama pimesi, missugune asjaolu omakorda mõjub nende tegevusele ja paneb nende mootori neelama senisest suuremal määral põletisainet. See kõik võib ajada segi nende plaanid.

Nii on siis tekkinud Saksa läänepiiril lühikese aja jooksul kaks teineteist toetavat võõndit teineteise taga, kuigi kummalgi on veidi erinevad ülesanded. On täitsa loomulik, et Hermann-liin, mis on saanud oma nime Saksa lennuväe marssalilt Hermann Göring'ilt, suurel määral tõmbab ligi vaenlase salakuulajaid. Meeleldi tungiksid nad mainitud maa-aladele, aga neid ei sallita seal. Riiklik politsei valvab hoolsasti, et „turistid, päevapiltnikud, kaubitsejad ja autosõitjad“ ei pääse liig lähedale kindlustustele tegema oma tähelepanekuid.

Sveitsi piirilt piki Schwarzwaldi idaserva, puudutades Odenwaldi, Mainzi, Koblenzi ja Kölni lääne poolt ja sealt edasi põhja poole vingerdab Hermann-liin, see salapärane ja tähelepanuväärne võõnd täis müstilist elu, relvi ja ähvardavat jõudu.

See on esimene sellelaadiline maailmas.

Muidugi pole teada kummagi kindlustuse — ei Maginot- ega Siegfried-liini — tehnilised üksikasjad. Kuid mõningate andmete järgi võib arvata, et Maginot- ja Siegfried-liini vahel on oluline erinevus. Prantslastel on kindlus, sakslastel — lahinguväli. Teiste sõnadega, prantsuse süsteem on rajatud kaitseehituste võitmatusele, saksa süsteem aga võimalusele vägedega manööverdada, tuges kaitsepunktidele. Prantslased loodavad kindlalt paigal istuda, sakslased loodavad kasutada liikuvat kaitset. Et kaitsta Maginot-liini, on vaja, lootes selle betooni purustamatusele, jaotada väed kogu ulatuses enam-vähem ühtlaselt mööda rinnet ja lüüa tagasi rünnakuid, jättes vaenlasele võimaluse taguda oma rusikaid vastu betooni. Et kaitsta Siegfried-liini, on vaja pidada üksikutes punktides vägesid vaid osaliselt, paisates reservid sinna, kus parajasti teostub vastase rünnak, purustades vastase mitte kindlustuste passiivse vastupanuga, vaid vägede aktiivse jõuga.

Kumbki süsteem evib oma paremusi. Saksa omal on see paremus, et ta võimaldab kergesti üle minna

rünnakule, samal ajal kui prantsuse oma takistab rünnakule üleminekut. Maginot-liin on nagu korsett, mis hoiab keha, kuid takistab liigutusi, kuna Siegfried-liin on muskulatuur. Tõsi on, et Maginot-liinil on see paremus, et andes vähem võimalusi kui Siegfried see pakub ka vähem riisikot.

Sakslastel on suur usk oma kindlustuste-süsteemi, kuid veel suurem usk oma lennuväkke. Umbkaudsete, kuid kaunis täpsete andmete järgi oli möödunud kevadel Saksa õhujõududes rindelennukeid 4000 (arvestamata õppelennukeid ja masinate reservi, mis alles mobilisatsiooni puhul saavad personaali). On mõningaid aluseid arvata, et praegu on lennukite arv tõusnud juba üle 4000, seega seisab Saksamaa esimesel kohal maailmas lennukite arvu poolest. Sellele võib omistada suurt tähtsust sõjalise kokkupõrke korral, kuid veel suurem tähtsus on sellel, et Saksa tööstus evib produktiivsuse, millega ei suuda võistelda teiste maade tööstused. Seetõttu juhtumil, kui teised maad ei tasanda seda vahet, on Saksa lennuvägi ülekaalus mitte üksi sõja algul, vaid ka kogu sõja kestes.

Saksa sõjavägi avaldab ülihead muljet. Ta on õpetatud välja hoolikalt ja läbimõeldult. Saksa süsteem evib suuri paremusi kõigi maade süsteemide ees, kuna tal puudub see, mis vähendab sõjaväe kvaliteeti — rutiin ja eelarvamised. Teised riigid, kes säilitasid oma sõjaväe pärast maailmasõda tervena, läksid tema täiendamises rutiini mööda ja jäid seejuures paljude ennesõjaaegsete eelarvamiste võimusesse. Sakslased aga hakkasid oma sõjaväe loomises algusest peale, kuna nendel polnud vana, mida ümber moodustada. Kui pole rutiini, pole ka eelarvamisi organiseerimis- ja strateegilisis küsimusis. See lubab oletada, et sõjavägi on hea... kui pole juurdunud uued eelarvamised sõjakogemuste ebaõigell uurimisel. Selle üle võib otsustada vaid sõjas. Kuid Saksa sõjalises tugevuses on üks puudus, võrreldes teiste suurriikide omaga — ebaküllaldane arv väljaõpetatud kaadrit. Hitleri armee iga on alles liig lühike, et lasta läbi kasarmute kõik aastakäigud, kes sõjapäevil püssi alla kutsutakse. Läheb veel hulk aastaid, enne kui Saksamaa ka selles suhtes jõuab kõrgusele, mida tingib sõda.

H. N.

Mõnesugust

Muusikamuuseumi tegevuse alalt

Läinud kuul pühitses Põhjamaade suurim muusikaline varaait — Eesti Muusikamuuseum — oma 5. aastapäeva, mis puhul avaldasime vastava kirjutuse Muusikamuuseumi tegevusest. Kuna aga muuseumi alusvara — vastavale materjalide — kogumisest täitub käesoleval suvel ühtlasi juba 19 aastat, siis jutustab Muusikamuuseumi juhataja A. PULST alljärgnevas mõndki huvitavat — materjalide kogumisel esinenud mitmesuguseid huvitavaid juhtumeid meie vanadest rahvapillimeestest ja rahvalaulikutest.

Kogu isa pärandus pillikoori asutamiseks.

Kuusalu laulukoori liikmed, kelleks olid erandita ainult mehed, esimesest üldlaulupidust Tartus osa võttes, aastal 1869, kuulsid seal esmakordselt Väägvere. Äksi ja teiste pillikoorida vägevat mängu, mis mehi seevõrra vaimustas, et nad otsustasid jalamaid ka sellase uhke pillikoori asutada. Koju jõudnud Tartu laulupidult, missugune reis toimus osalt jala, osalt kahehobusevankriga, sest puudus veel raudtee, peeti nõu laiemalt. Asi oli kõigiti küps, kuid millest kuidagi üle ei saadud, oli — kust võtta selleks raha? Siin astus Tartus käinud koori liige, noor perepoeg Jakob Priiman, välja ja ütles: „Annan kogu oma isa päranduse, 200 rubla, pillide ostmiseks; ja rohkem mul ka raha hinge taga ei ole. Edaspidi tasute summa mulle ära.“ Otsustatud, tehtud. Tartust telliti kiires korras uued pillid, sest leiti, et Tallinna pillid olid liig vanamoelised. Oktoobris samal aastal kutsuti pillikoori asutajad, keda oli kokku neli meest, köstrimajja, kus neid ootasid kauaoodatud, uhkesti läikivad uued pillid. Pillid jaotati omavahel järgmiselt: piston-kornet köster C. Schütsile, althorn

Kuusalu mängukoori esimesi pille aastast 1869: vasemalt kornett sama koori mängija Ludvig Lepikuga, 62 a. v., ja paremal alt sama koori vanima mängija Karl Lepikuga, 72 a. v.

J. Dombergile, tenorhorn koolmeister H. Steinile ja basspasun-tuuba J. Priimanile.

Pillidele juurelisatud õpetuse järgi püüti mänguriistadele häält sisse teha, ja kui sellega juba hakkama saadi, võeti koraali neljahääleline noot ning algas klaveri kaasabil iga üksiku pilli hääle õppimine. Kui hääled olid selged, alustati koosmängu. Asi edenes niivõrd jõudsasti, et juba järgmisel leerilastepühäl, s. o. aasta pärast, võidi üht koraali pillidel kokku mängida, ja see mäng toimus korralduse kohaselt Kuusalu kiriku ukse taga õues.

Kuidas Mihkel Lüdigis helikunstnikuanne avastati.

Helilooja M. Lüdig on sündinud Pärnumaal Reiu metsavahi majas. Kui ükskord Pärnust „linnasaksad“ Jacoby ja kaaslased tulid jahile, oli väike Miku alles kuue-aastane. Miku ema korraldas einet jahilistele, kes olid metsavahi majja astunud. Seal ütles ema: „Miku, mängi linnasakstele orelit ka, sa ju oskad!“ Miku asuski kolme registriga orelit ette ja mängis noodist laulu neljal häälil. Jacoby küsis: „Aga kas sa, Miku, ka siis võid noodist mängida, kui ma teise lehekülje keeran?“ Ja keeraski. Miku aga mängis ka sealt täie kindlusega. Nüüd küsis Jacoby edasi: „Kas sa ka nootide nimesid tead?“ Miku ütles nimed täpselt. Jacoby edasi: „Aga, Miku, mine nüüd eemale ja kuula seal, mis tooni ma orelil annan, ja ütle selle noodi nimi!“ Miku ütles jälle täpselt. Selle peale ütles Jacoby Miku emale: „Too Miku kord minu juure linna!“

Emal tahtis Mikut kohe linna sõidutada ja Miku oli sellega ise ka nõus, kuid, oh häda, Mikul ei olnud terveid pükse jalga panna. Kulus enne paar nädalat, kui Miku sai uued püksid, ja siis kohe mindi linna Jacoby juure. Seal lasti Mikut ka klaveril mängida ja sellegagi tuli ta kuidagi toime. Nüüd aga tegi Jacoby Mikuga uue katse. Ta laskis Miku teise tuppa minna. Siis lõi ta klaveril ühe tooni ja küsis Mikult: „Noh, ütle nüüd, mis noot see on?“ Miku ei eksinud siingi, kuipalju ka ei katsetatud. Miku absoluutne kuulmine ja muusikuanne olid avastatud lõplikult. Selle peale ütles Jacoby

Miku emale: „Seda poissi peab koolitama! Ta peab muusikat õppima! Ja Miku sai kooli ja õppis muusikat, tast sai tüse helilooja. Nüüd saadab helilooja Mihkel Lüdigi oma vanaduspäevi mööda mitte kaugel Pärnust Väandras ja jätkab oma elutööd.

Nagu aiasid püsti.

Meie tuntuimast ja tusedaimast heliloojast koorilaulude alal, kes on rahva ja kooride poolt armastatud ja lugupeetud, Mart Saarest, on lugemata arv erijuhtumeid, mida huviga võiks jutustada. Siin toome vaid ühe, kuigi see puudutab ka teist eesti heliloojat Tuudur Vettikut.

Viulimehed Mäni Mart vasemal, ja Uieda Jüri paremal, kahe viiuli koosmängus

Alles möödunud aasta hilis-sügishooajal mööda Eestit liikumas kooride, helikunstnike ja rahvalaulikute-pillimeeste kohta andmeid ja materjale kogumas satusin ühel viimasel pühapäeva õhtul hilja öökorterisse S.-Jaani — Kaansoo teel Navesti jõe äärsesse tallu, kus lahkesti vastu tuldi ja kõike vajalikku anti. Juttu vestes küsin muuseas ka, kas talus tuntakse heliloojat Mart Saart, kelle elukoht ja Hüpasaaire talu mitte kaugel ei peaks olema. Sellele vastab lahke peremees: „Miks me nüüd va Marti ei tunne! Tihti näha, ku lähäb obesega Suure-Jaani poole või tagasi. Aga ega tast töömeest põllul ole. Nasama teeb kodus nooti ja mängib klaverit. Näe möödunud suvel oli teisel ka üks teine muusikakunstnik, või mis ta oo, Vettik, või kudas nad teda üüavad, ligi. Tulid siis kahekesi obesega Suure-Jaani poolt. Mart isi oli vankris ikki edespidi, piits ja ohad pius, aga see teine, Vettik, või mis ta õige nimi ongi, oli tagaspidi taga vankri otsas ja peenikesed põlved nagu aiasid püsti!“

Saarlase torupill.

Olles 1933. aastal Muusikamuseumi ringreisiga jõudnud Kuressaare ja seal õnnelikult, nagu ikka, sooritanud ettekanded Kuressaare Eesti Seltsis, nüüd teatriks nimetatud, asusime järgneval päeval edasi sõitma Kärla poole. Teel ütlevad minu tegelased, et Kärlast kilomeeter Kuressaare poole on ühes teeärses talus torupill. Teate on nemad saanud museumi ettekannete lõppedes ühelt külustajalt. Kui torupill, siis torupill, ja mis muud kui peame autobuse maanteel kinni ja asume jala talu poole kõmpima. Kaasatuliijaid tegelasi on mitu, kes tahavad mänguriista kohal näha.

Olime jõudnud talu õue, näeme perenaist õues õunu pakkivat ja külameest hobuse-vankriga õunakaste peale laadimas. Küsime: „Kas on siin majas olemas

torupill?“, millele perenaine vastab: „On küll! Meil mitu torupilli!“ ja näitab toa poole, kuhu nüüd kõik ruttu sammume. Perenaine viib meid kambrisse ja näitab seal seinale: „Näete, kus torupillid seisavad!“ Ja, mis te arvate, mis pillid need seal seinal siis seisid? Need olid mitte vähem ega rohkem kui päris harilikud ja meie igapäevased puhkpillid, vasksed pasunad.

Küsin imestusega perenaiselt, kes on keskmistes aastates: „Mis torupillid siis need on? Kas Teie siis ei tunne õiget torupilli?“ Selle peale naerab perenaine: „Kuidas siis need ei ole torupillid, kui neil on ju kõigil pikad torud küljes!“ — Siit läksime küll pika niinaga oma teed.

Pereme' käsk jääb peele.

Meie tuntuimast torupillimehest Torupilli Jussist, Juhana Maakerist, kes on pärit Hiiu-Emmastest, on samuti rohkesti mitmesuguseid naljapalasid järele jäänud, kuigi ta ise on juba aastat 8 surnud. Elas 85 aastat vanaks ja tegi ringreise veel kaasa, kui oli 82-aastane.

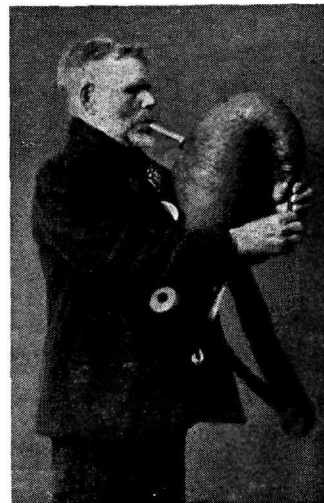
Juss oli viinavõtja. Veel viimastel aastatel pilli mängides pistis ta soru hinge taha ja ütles: „See kulub mu'le ee! Näe sõrmed ei taha mudu sõna kuulda!“

Oma pillimängus oli ta täpne, ei puudunud kunagi ettekandele. Ka ei hilineud ta kordagi, vaid oli ikka tund aega varem platsis. Et torupillimäng takistamata läheks, pidas ta alati kaht torupilli kotiga kaasas. Käies olid pillid kotiga käeotsas, ja kui ta laval esines, siis pani ühe pilli lava taha kotiga varna ja teisega esines. Mõlemad pillid aga olid alati hästi häälestatud. Kui laval üks pill ei tahtnud sõna kuulda, võttis ta lava tagant kohe teise kätte üteldes: „Ootoot ma tulen kohe!“ ja jooksis siis junt-junt lava taha, kust naerul tagasi tuli, ja mäng läkski kohe takistamata edasi.

Kord Võhmas vanas seltsimajas esinedes olime toidul restoranis ja nimelt eritoas, kuhu pääsis alkoholiga einelaua kaudu. Söögi ajal tuli einelauast üks meesterahvas meie juure ja ütles Jussile: Kuule, Juss! Tule ettetuppa, võta viina ja õlut!“ Juss aga vaatab minu kui ringreisi juhataja otsa ja küsib tagasihoidlikult: „Noh, kas ma võin siis minna?“

Annan nõusoleku. Kutsuja: „Võta pill ligi!“ Juss: „Äi ma'p pilli võta mette! Sa osta pilet ja tule pidumajasse! Küll ma seal suulel mängil!“

Lähevadki ilma pillita. Kui hakkame söögilauast lahkuma seltsimajja, ütlen Jussile: „Nüüd lähme!“ Jussil on aga õlleja viinaklaasid ees paabeross suus — kõik prii. Juss tõuseb, kuid tema kostitajad ütlevad: „Juss, k... võta viin ärä!“ Juss vastu: „Pereme'

Kuulus Torupilli Juss, 72 aastat vana, Hiiumaalt, Emmastest

käsk jääb peele!" Ja Juss jätabki viinad-õlled ja lahkub nagu täpne rivisõdur koos teiste tegelastega.

Torupill pani rehepeksumasina seisma.

Muusikamuuseumi ringreisil 1935. aasta sügisel, oktoobris, porise teega ja vihmavalingu all asume sõitma Abjast Mõisakülasse, kus on järjekordsed ettekanded. Meie autojuht on palavikus, kuid tahab kindlasti edasi sõita. Küsin ise tema asemel koha pealt teejuhised ja sõidame. Ometi satume ei tea kuhu, tee ei lõpe ja Mõisaküla pole kuskil näha. Peatume Läti piiril. Oleme valesti sõitnud ja sattunud Laatre soppi. Raske on kitsal teel autobust ümber keerata. Ühel põlluteel toimub see, ja me sõidame tagasi. Nüüd uus viga — laager läbi, autobus jääb istuma. Samas telefoni-kõnepunkt talus, mida kasutame sõiduauto väljatellimiseks Mõisakülalt. Kuni uue sõiduriista saabumiseni on meil aega, ja tegelased asuvad porisele teele. Näeme, veerandi kilomeetri kauguses peksetakse masinaga reht. Ütlen torupillimehele: „Too õige pill välja ja pane hüüdma, näeme, mis rehelised siis teevad!“ Pillimees kohe nõus ja tuleb pilliga teele. Puhub siin hülgameo täis, ja läheb tantsuks lahti. Rehelised jäävad vahtima, mõned hakkavad meie poole tulema. Kui näitan veel käega, et tulla, paneb masinist aurukatla vileandmisega seisma ja kõik rehelised tulevad joostes ja asuvad teel tantsima torupilli saatel. Mõned pärivad: „Mis pill see ometi on?“ Pillimees aga naerab: „Näete nüüd, et torupill on tede masinast vägevam!“ Seda lugu ju-

tustas pillimees sageli edasistel ringsõitudel lõbusas tujus. —

Akkame elamal

Kihnu laulik Aia/Liis näeb Muusikamuuseumis vanu viulimehi mängimas, mida ta ei või vaikselt pealt kuulata, vaid jalad vägisi kipuvad kõpsu lööma. Vaikivad pillid, siis istub ta 80-aastase viulimehe Karl Leesmenti kõrvale pingile ja ütleb rõõmsa häälega: „Kuule, Kaarel! Tule Kihnu, akkame elama! Mul o oma maja!“ Ja nii nad naersid ja naljatasid — üks aastates ainult 85 ja teine vaevalt 80 ja mõlemad mõtlevad koos elamise peale, s. o. hakkavad alles elama.

(Sääraseid ja teisigi lugusid leiduks meie elurõõmsate noorte vanade keskel, kuid ühe ajakirja veerud ei suuda seda kõike mahutada. —

Kihnu laulikud ja pillimees Tallinnas heliplaati laulmas ja mängimas. Istuvad vasakult: Reet Sutt, 60 a. v.; Liis Alas, 85 a. v.; seisab Jaan Palu, 60 a. v.

K-Ü. „RAHVAÜLIKOO“

Meie laod Pärnu mnt., Harju tänavas ja sadamas mahutavad küllaldaselt, et täita kõik soovid kirjutusmaterjalide, paberikaupade ja raamatute alal.

OMA NOORSOORAAMATUTE KIRJASTUS.

Täidame tellimisi välismaa kirjandusele ja aja- kirjandusele. Võtame tellimisi trüki-, köite- ja lineerimistöodele.

HINNAD VASTAVAD KAUPADELE

V a s t u t u l e l i k t e e n i m i n e !

RAAMATU-, KIRJUTUSMATERJALIDE JA PABERIKAUPADE SUURLAOD

TALLINNAS,

Harju 48, omas majas, tel. 444-37, 444-39, 442-14. Pärnu maant. 10, tel. 446-67, 446-66.

Palestiina keerdküsimus

Juudid ja araablased võitlemas Pühamaa saatuse pärast

Ülestõusmise pühade tõttu on paljude pilgud suunatud ristiusu algkoldele, Palestiinale. Aegade jooksul on kujunenud sellest püha maa, mis ristiusu arengus ei ole etendanud mitte kõige väiksemat osa. Viimastel aastatel on Palestiina sattunud aga mitmesuguste ärevate sündmuste keermisesse, mispuhul pole huvitusega vaadelda neid põhjusi, millest need rahutused on tingitud.

Püha maa on muutunud rahutuste koldeks. Juba aastaid kestab seal võitlus juutide ja araablase vahel, mida püüab summutada Inglise valitsus. Antisemiitlik liikumine Euroopas on sundinud juute otsima endile pelgupaika Palestiinas, aga ka seal ei leia nad lahket vastuvõttu, sest araablased ei salli, et nende kodumaale koloniseeritakse juute. Koloniseerimine algas õieti juba 1920. aastal. Esimesil aastail sündis see võrdlemisi vaikselt, sest majanduslikud ja poliitilised vastolud juutide ja araablase vahel ei olnud välja kujunenud ega evinud seepärast reaalselt ilmet. Nüüd on aga araablase selge, et nad tikuvad jääma Palestiinas teise järgu rahvuseks juutide kõrval. Teatavasti juutide koloniseerimist Palestiinasse toetab kogu maailma juutkond. Aga et juutide käes pole mitte väike osa selle maailma maisest varast, siis on selge, et vae sed araablased ei saa nendega võistelda. Majanduslikult on asi Palestiinas sellaseks kujunenud, et juut on peremees, kuna araablane on päevatöeline. Majanduslikule ülekaalule lisandub veel seik, et juudid leiavad ka tugevat poliitilist toetust nii mõnegi maailmapoliitika tooniandva riigi poolt. Araablased püüavad juutide kolonisatsiooni ja laiutamist pidurdada igasuguste tõrgete ja mässudega. Nad ei taha kuuldagi seda, nagu oleks juutidel mingisugune ajalooline õigus Palestiinale, sest tuhandeid aastaid on olnud see araablase kodumaaks.

Inglise valitsus, kelle mandaatmaa praegu on Palestiina, on püüdnud kõik teha, et vaigistada kahe rassi antagonismi, kuid see on kutsunud välja ainult uusi segadusi ja üllatusi. Palestiina põeb edasi ränka antagonismi haigust ja on raske ette näha, millal leitakse õige diagnoos.

Briti mandaatmaa küünib pindalalt Palestiinas 26.000 km². Viimase rahvalugemise järgi, mis sündis 1937. a., elab sel maa-alal 1.383.000 inimest, kellest on 876.000 muhameedlast, 386.000 juuti, 110.000 kristlast ja 11.000 muu-usulist. Looduse poolest on Palestiina üks omapäraseimaid ja ilusaimaid maid maailmas. Meie näeme siin vulkaanilise päritoluga mäemürakaid, kõrve taolisi lagendikke, viljakandvaid kui ka täiesti tühje madalikke ja orge. Paiguti on maapind liig kriidiline ja lubjane, kuid teises kohas näeme rikast põllukultuuri. Siin kasvatatakse riisi, maisi, oliive, apelsine, viigimarju, granaatõunu, mandleid, viinamarju, mirri, arbuuse ja

isegi puuvilla. Vastavalt maapinnale valitseb Palestiinas ka kliimaatiline mitmekesisus. Madalates ja kuivades kohtades on troopiline kuumus, kuna kõrgemad kohad on jahedad ja mägede harju ilustab isegi lumi.

Palestiina ja juutide vanemat ajalugu valgustab piibel, mille kohta meie siin pikemalt sõna ei võta. Täheandajad vaid, et juudid olid sageli sõjajalal naabritega ja õige tihti oma naabrite ülevõimu all. Aastail 720 ja 538 enne Kr. tuli neil kannatada kaks tugevat lööki assüürlaste poolt, mis lõppes kuulsal Babüloni vangipõlvega. Babüloni langemisel sattusid juudid pärslaste ülevõimu alla, kellede eesotsas seisis Cyrus. Pärselased aga ei seganud palju Palestiina sisemistesse asjadesse ja juutide riik võis tegutseda poliitiliselt ja majanduslikult enam-vähem omaette. Lõpu juutide riigile tegid roomlased, kes alustasid selle vallutamist kuuendal aastal p. Kr. Nüüd oli juutide omariik otsas. Nad ei olnud küllalt kuulekad roomlaste ülevõimule ja seepärast kannatasid nad sageli karistusekspeditsioonide all. Nii juhtus, et Tiitus 70. aastal p. Kr. s. rüüstas Jeruusalemma ja viis sajad tuhanded juudid Rooma linna ja mujale vangipõlve. Mõni aasta hiljem Adrianus lõhkus Jeruusalema maatasa ja paiskas juudid Palestiinast laiali kõigi nelja tuule poole. Sest ajast peale on juutide kodumaa kogu maailm. Rooma riigi lõppedes sattus IV sajandil Palestiina n.-n. Hommikumaa impeeriumi alla. Selle võitsid VIII sajandil araablased ja olid Palestiina peremehed kuni esimese ristisõjani. Jeruusalema kristlaste valitsus ei kestnud aga kaua. Aastal 1187 ajas kristlased Palestiinast välja Saladin ja köitis Palestiina Egiptuse külge, mis kestis kuni Selim I valitsuseni, kes mõlemad maad viis Ottomani riigi alla. Ka sultani valitsusaeg ei olnud Palestiinas jäädav. Vene-Türgi sõja üks saavutus oli see, et aastal 1840 need maad sattusid Inglismaa ülevõimu alla, kus nad on püsinud tänapäevani.

Juutide immigratsiooni Palestiinasse tuntakse sionismi nime all. Sionismi mõte on väga vana, peaaegu niisama vana kui juutide rännakud mööda maailma. Nad on püüdnud oma isamaa-armastust väljendada nii mõnelgi ajaloolisel momendil, kuid hoolimata sellest on nad jäänud rändureiks ja õige sageli võõraks kehaks teiste rahvaste kodumaal. Esimene sionistide kongress oli siiski alles aastal 1897 Baselis. Programmiliseks tooniandjaks oli sel kongressil Theodor Herzli töö „Juutide riik“.

Herzl' nõuab, et Palestiina peaks loovutatama juutidele nende rahvusriigi asutamiseks. Varsti leidis ka pioneer parun Edmond de Rothschild'i näol, kel ei olnud kahju rahast ega vaevast sionismi idee läbiviimisel. Aastal 1914 kuulus juutide kolooniasse Palestiinas 80.000 inimest. Maailmasõda oli aga juudid oma ammugatsetud kodumaalt välja meelitanud, sest sõja lõppedes leidis neid seal kõigest 35.000 inimest. Asi võttis teise pöörde 2. nov. 1917. aastal, mil Balfour Inglise valitsuse nimel deklareeris, et Inglismaa näeb meeleldi juutide kodumaad Palestiinas ja aitab kõigiti kaasa selle projekti elluviimisel. Juutide immigratsiooniga alustati 1920. aastal. Alguses ei läinud see kuigi hoogsalt, kuid alates 1922. aastast hakkas immigratsioon progresseeruma, tõustes 1925. aastal 33.800 inimesele aastas. Alates 1927. aastast alustasid araablased vastuaktiooni immigratsioonile, mille tõttu selles oli märgata arvulist tagasiminekut, kuid see tõusis jällegi 1935. aastal 61.000 inimeseni, mil juutide väljavaated Euroopas ei olnud enam kuigi roosilised. Aastal 1936 küünis immigrantide arv veel 30.000, aga juba 1937. aastal näeme suurt tagasiminekut, sest Palestiinasse asus elama sel aastal kõigest 10.500 juuti. Tagasiminekut põhjustab muidugi araablaste sallimatus, mis väljendub juutide tapmises ja veriseis mässudes, mida ei ole suutnud vaibutada Inglise valitsus.

Alates 1919. aastast kuni 1936. aastani on Palestiinasse rännanud 290.000 juuti, kelledest 42% kuulub Poola riigile, 10,4% Nõukogude Venele, 8,7% Saksa- maale, 4,7% Rumeeniale, 2,2% Ühendriikidele ja ülejäänud osa teistele riikidele.

Eriti ägedaloomuliseks läks araablaste vastuaktioon 1936. aastal. Seepärast otsustas Inglise valitsus saata Palestiinasse uurimiskomisjoni, kes väsitava ja kauakestva töö tagajärjena esines mahuka aruandega, milles nähti ette Palestiina jagamine kahte ossa, juutide ja araablaste maa-alaks. See ei lepitatud aga kumbagi poolt. Araablased ei tahtnud sellest üldse midagi kuulda, kuna 1937. aastal Zürich'is peetud sionistide kongressil oli ainult õige väike osa sioniste jagamise poolt. Hiljem käis Palestiinas teine Inglise komisjon, kelle eesotsas seisis Woodhead ja kes pidi kindlaks määrama tulevaste riikide piirid, leidis, et jagamine pole üldse nii kergesti teostatav, küll aga võiks ehk Palestiinas läbi viia mingisuguse majandusliku föderalismi. Seega jõudis küsimuse õiglase lahendamise jällegi surnud punkti. Aga sinna ei saanud ta püsima jääda juba oma rahutu iseloomu tõttu.

Et päästa Palestiina ebamäärasest seisukorrast, Inglise valitsus kutsus kokku konverentsi, kus olid esindatud nii juutide kui ka araablaste saadikud. Peale Palestiina araablaste võtsid konverentsist osa Egiptuse, Iraki, Saudi-Araabia, Jeemeni ja Taga-Jordani esindajad. See omapärane konverents, kus Inglise valitsus pidas mõlemate rahvuste delegatsioonidega eraldi läbirääkimisi, lõppis 6-nädalase pingutava töö järele tulemusteta. Araablased oma lõppeletustes tähendasid, et Inglise valitsuse kava luua Palestiinas araablaste iseseisev riik on illusoorne, kuna see ei tööta kindlat aega selle riigi loomises ja seab selle sõltuvusse koostööst

araablaste ja juutide vahel. Osa araablaste saadikuid sõitis juba 18. märtsil oma kodukohtadesse tagasi. Arvatakse, et Inglise valitsus avaldab Valge raamatu, milles ta peab kinni oma viimaseist ettepanekuist.

Kindel on aga juutide kolonisatsioon Palestiinas. Juudid on palju tõstnud selle maa majanduslikku ja kultuurilist taset. Juutide poolt investeeritud kapitali tõttu on kaubanduslik bilans Palestiinas kogu aeg püsinud aktiivseks. Juudid on arendanud õige tugevasti põllukultuuri, sest puuvilja väljavedu on aasta aastalt tõusnud. Tööstuse alal võiksime nimetada sellaseid gigante, nagu Rutenbergi tehased, mis varustavad peaaegu kogu Palestiinat elektriga. Surnumere sool ja teised keemilised saadused on kogu maailmas tuntud. Nende õli- ja seebitööstusega saab vaevalt keegi võistelda. Manufaktuursaaduste väljavedu oli 1934. aastal 370.000 livri, 1936. aastal tõusis see 417.000 livrini ja 1937. aastal koguni 565.000 livrini. Haifa sadam, kuhu jooksevad ka Mossouli õlitorud, on kasvanud silmanähtavalt ja ületab praegu välja- ja sisseveotonnaazilt Aleksandria sadama.

Palestiinas on praegu 250 juudi küla ja kolm suuremat linna, nagu Jeruusalem 125.000 elanikuga, Haifa 100.000 elanikuga ja juutide pealinn Tel Aviv 160.000 elanikuga. Kahes esimeses linnas on teistel rahvustel arvuliselt ülekaal, kuna aga Tel Avivi võib nimetada puht-juudi linnaks, olgugi et seal vähesel määral elab ka teisi rahvaid. Ta asutati alles 1910. aastal ja kahekümne kaheksa aasta jooksul on sellest kasvanud moodne linn, mida võib soovitada urbanismi modelliks. Rahutuste puhul on araablased sulgenud juutidele Jaffa sadama, mis asub võrdlemisi lähedal Tel Avivile. Juudid ei lasknud end sellest hirmutada, vaid asusid Tel Avivi sadamat ehitama, et mitte millegagi sõltuda araablastest ja vabalt arendada oma kaubandust.

Eeltoodust näeme, et juudid ehitavad endale kodumaad, mattes raha ja vaeva Palestiinasse, milleks territooriumi peavad loovutama araablased. Kui aga võtta arvesse, et araablastel on viimaseil aastail rahvuslik tunne tõusnud ja et nad on suurearvuline sõjaka rahvas, siis võib arvata, et juutidel ei ole kerge oma uuel kodumaal.

—ju.

Ehitus-, remont- ja maalritööd

tehakse asjatundlikult ja
soodsail tingimusi

A. JÄDAL

Valgevase 8-a-1, telefon 412-93

Tõid juhatab dipl. maalermeister

Tulevikusõja hinnangul

Nüüd, millal tehakse gigantseid pingutusi relvastuse võidujooksus, paistab nii, nagu oleks lähemal ajal või vähimalt lähemal aastail, möödapääsmatu sõda. Kuuldub küll ka rahustavaid hääli, mis julgevad kinnitada, et kui sõjakas ka kusagil riigis ei olda, hoidutakse siiski sõda alustamast, sest maailmasõjatont kummitab veel kõiki. Ennustamine ei ole nende ridade ülesanne. Tahame vaid märkida, et rööbiti relvastuse võidujooksuga tehakse paljudes välismaa ajakirjades, ajalehtedes ja isegi eriväljaandeis sõjavastast kihutus-tööd. Tulevikusõja probleem on välismaa ajakirjan-duses praegu kõige aktuaalsem küsimus. Allpooltoodud read on pühendatud just nende mõtete edasiand-misele.

Moodne sõjavägi rakendab sõja puhul teenis-tusse kogu rahva. Ta annab end tunda kõigis sotsiaal-elu avaldusis. Öitsev põllumajandus peab pühendama end täieliselt riigikaitse teenistusse. Suurtööstused, mis produtseerisid senini ainult rahu aja tarviduste rahul-damiseks, muutuvad relvatööstusiks. Nagu rahvaste rändamise ajastul paisatakse suured inimmasside hul-gad ühest kohast teise, nii kuidas seda nõuab strateegiline seisukord. Isegi rahu ajal toidetakse rahvast ainult sõjapsühhoosiga. Varsti ei leidu enam üldse erainimesi, vaid kõigile on peale pandud üht- või teist-viisi sõduri kohustused. Meie tsivilisatsioon on peagu täieliselt muutumas kahuritsivilisatsiooniks. Sõda ei taha orjastada mitte ainult kodaniku keha, vaid ka instinkte, mõtteid ja hinge. Üks ametlik sõjaasjanduse ajakiri välismaal pöördub rahva poole järgmise üleskut-sega: „Sõda ei pea meid tegema mitte ainult välispidi aktiivseiks, vaid see peab tungima meie ajju ja saama meie karakteri omaduseks. Idee sõdurimoraalist peab kõikjal domineerima. Sõjaidee ei tohi muutuda ühis-konnale lihtsaks ajaviiteks, vaid see peab imbuma sellega läbi, nii et see jääks ühiskonna ainsaks ja viim-seks veendumuseks.“

Tehniliste abinõude arenedes sõda ei tunne enam mingisuguseid territoriaalseid piire. Marssal Erich Lu-dendorf oma raamatus „Totaalne sõda“ kirjutab: „Tä-napäeval sõdivate riikide võitlusväli ulatub sõna tõsis-es mõttes üle kogu nende territooriumi. Erainimesi, sa-muti kui armeed, puudutab sõjategevus täiel määral. Kõigepealt võetakse sõdureid üle kogu riigi ja sõja-väeosi asub ka kõikjal, kas haigetena või tervetena. Sõda paneb kannatama kogu rahva kui mitte otseselt, siis kaudselt, see tähendab materjaalselt ja moraalselt. Siia hulka kuuluvad blokaad, nälg, vaenlase kihutustöö jne. jne. Kõike seda võib samastada piiratud linna või kind-luse seisukorraga, mis on sunnitud nälja ja viletsuse tõttu alla andma. Sõda ei püüa hävitada mitte ainult vastase armeed, vaid ka rahvast. See on ümberlükka-mata tõde ja kõik tulevikusõjad on rajatud niisugusele arvestusele.“

Ent paralleelselt relvade hulga kasvule võib mär-gata tõusmas ja kasvamas teist nähtust, mis on esime-sele täieliseks vastandiks. See tuli alguses kobades ja kõheldes, pärast ikka kindlamini ja jõulisemalt kostis rahulolematuse hääli, mida ei ole suutnud summu-tada sõjariistade müra. Sõjavastane meeleolu hakkas valdama inimeste mõistust 19. sajandi keskpaigu. See ei saanud algust mitte rahvalt, vaid kirjanikelt ja üksi-kuilt vabameelseilt poliitikuilt. Selle järele, kui sõjali-sed nõuded kasvasid ja armee pani liikuma ikka suu-remad ning suuremad rahvahulgad, valdas sõjavastane meeleolu inimesi, süüvides nende ajju masside koletisena. Sõjahirm kasvab proportsionaalselt relvade kasvule. Ühele praegu erusolevale sõjamehele, kes tegi algusest lõpuni läbi maailmasõja ja sai vahvuse eest palju au-märke, näidati Maginot' kindlustusi. Ta ütles: „Kogu selle päeva jooksul vaevab mind üks mõte: kas on üldse võimalik teist korda elus läbi teha sõja koledaid katsu-misi?“

Sõjavastased hääled on kõlanud ligemale sada aas-tat, kuid need pole suutnud lõpetada verevalamist. Ent pärast maailmasõda on asjaga vähimalt nii kaugele jõu-tud, et sõjaväe juhtide eneste ridadest kuuleme sõda hukkamõistvaid sõnu. Võiksime tuua lõpmatu arvu näi-teid, kuid ruumi puudusel piirdume kolmega, sest need tulevad meestelt, kellede patriotismis ei saa keegi kahelda.

Napoleoni surma saja aasta mälestuspäeval hoidis marssal Foch käes tema mõõka ja ütles invaliidide pa-lees järgmist: „Tema (Napoleon) viis sõjakunsti tun-nustatud kõrgusele, kuid see kunst viis ta enda kaela-murdvaise regioonidesse. Identifitseerides oma maa vägevust enda vägevusega tahtis ta rahvaste saatusi määrata sõjariistadega, nagu oleks siitpeale võimalik oma rahvale õnne saavutada ainult alatiste võitudega. Nagu peaks rahvas elama võidu hiilgustest, aga mitte tööst. Nagu võidetud rahvad, keda vaimustab alanda-tud uhkus, kes on kaotanud oma iseseisvuse, ei tõuseks kord seda tagasi võitma ja lõppu tegema vägivaldsele režiimile, paisates tulle küllalt arvuka ning võitmatu armee. Nagu tsiviliseeritud maailmas ületaks üksi jõust tingitud võim moraali, kui geenialne võimu hooldaja ka ei oleks. Kindlasti on igal asjal oma piir. Kui on armee ülemaks võidukas juht, siis on see tema õnn ja kohus teenida oma isamaad. Õigusetunne respek-teerib seda kõikjal. Aga kõrgemal sõjast on rahu.“

Saksa sõjaminister kindral Blomberg ütles maailma-sõjas surmasaanud Saksa sõdurite mälestuspäeval järg-mist: „Maailm ei tohiks kunagi ära unustada maa-ilmasõja kannatusi. Kohustused, mis meie õlul lasu-sid, sunnivad meid kui vanu kogenud frondimehi tule-vasile põlvile andma õige kujutelmata sõjast, et noorsugu hoiduks vale romantismist, nagu oleks sõda kerge ja

lõbus. Ei saa ühtki endist ega ka maailmasõda võrrelda pörguga, kuhu rahvas satub moodsate sõjavahenditega peetavas sõjas. Võime kinnitada, et nägime sõjas määratlemas kõiki inimlikke kirgi — nii häid kui ka halbu. Meie teame ka, et sõda hävitab rahva eliidi ja kurnab kogu tema jõu, kuna otsest kasu ei saa sellest võitja ega kaotaja. Kaksikümmend aastat on möödunud kõige suuremast sõjast maailmas, ent igal päeval ja isegi igal tunnil rahvas kannatab selle tagajärgi. Hoiduge valest hinnangust, nagu oleks iga tule all olev sõdur kangelane. Heroismi eksemplarid on üksikud, kellele sära ulatub tulevikku, sest sõdur on kõigepealt inimene, inimesele omaste nõrkustega ja puudustega. Kõik ei saa olla kangelased, hea on, kui suurem osa täidab oma kohust lojaalselt. Sakslased teevad kõik selleks, et kaoks sõda kui poliitiline abinõu ja element, millega määratakse rahvaste saatust. Aga see ei kao enne, kui ei ole kaotatud sõja põhjused.“

Marssal Pétain ütles möödunud aastal maailmasõja kangelase kolonel Picot' matusel: „Muidugi, sõda on riiv, millega püütakse kaitsta oma maad. Seda on hea ütelda noortele inimestele. Aga peab kinnitama samal ajal, et ainuke tõhus abinõu hoiduda sõjast on olla tugev ja mitte karta ohte ega kannatusi rahu ajal.“

Need on väejuhtide sõnad, kes on juhitanud suu-remaid sõjavägesid kui seda tegid omal ajal Xerxes või Napoleon. Nad on näinud sõda kõigi selle koledustega ja on täieliselt teadlikud sellest, mida võib tuua inimesoole moodne tulevikusõda. Mitte asjata ei kinnita sõjaasjanduse tundjad, et maailmasõda oli viimane sõda, kus teatavat osa mängisid veel massid. Tulevikusõda kujuneb aga materjalide sõjaks. Ja just seepärast rakendab see kogu rahva sõja teenistusse. Saksa sõjaasjanduse tundja Stephan Possony kinnitab oma raamatus: „Die Wehrwirtschaft des totalen Krieges“, et kaitsesõjas iga liinil olev sõdur tarvitab ära tagalast 9 kuni 9,5 töölise tööjõu ja pealetungisõjas 12 kuni 12,5. Prantsuse kindral Debeney omalt poolt ütleb, et sõja ajal iga lahingutank rakendab tööle 46, lennuk 60 ja kahur 80 inimest. Käsitades sõjaküsimust kinnitab ka „Encyclopaedia Britannica“ neid andmeid. Seal loeme: „Selle asemel, et rakendada terase-, tina- ja gaasitööstustesse tööle $\frac{1}{3}$ omast rahvast, töötab seal kõigest $\frac{1}{25}$ osa kogu rahvast.“

Eespoolmainitud autor S. Possony esitab meile uskumatuid arve, mis aga muutuvad reaalseiks, kui veendume, et ta põhjendab neid maailmasõja kogemustega ja värsketel statistilistel andmetega. Riik, kel on 800 kilomeetri pikkune front, peab välja panema tulevikusõjas 400.000 kuni 835.000 voorivankrit ja hobust, olenevalt sellest, kas on kaitse- või pealetungisõda. Kuulipildujaid tarvitab ära sama front 100.000 kuni 200.000, 12.500 kuni 22.000 suurtükki, 40.000 zeniitkahurit, 100.000 helgiheitjat ja kuulamisaparaati, 100.000 lennukitõrje kuulipildujat ja 12.000 kuni 60.000 miiniviskajat. Kõik need materjalid on nähtud ette ainult üheks aastaks.

Veel kohutavam lugu on lennukitega: 1000-kilomeetriline front, mille tagalas on üks suurlinn 4 miljoni elanikuga,

10 suurt linna 400.000 elanikuga ja 10 keskmise suurusega linna, peab välja panema 200.000 lennukit aastas, milledest 60.000 kuulub hävitajate liiki. Kindral Eimannsberger väidab, et 30-kilomeetrilisele frondile on tarvis 6.750 lennukit, milledest 4.350 kuuluks pommpildujate liiki, kuna 2.400 aparaati oleksid hävitajad, kusjuures peab arvestama seda, et igast sajast lennukist hukkub päeva jooksul 25 masinat. Esimesel silmapilgul paistavad need arvud olevat fantastilised, kuid lähemalt vaadeldes pole see sugugi nii. Kujutlegem, et halva ilma tõttu või muil põhjusil on lennukid tegevuses ainult 20 päeva kuus. See toob keskmiselt 500 kaotust päevas ehk 10.000 kuus. Siit selgub, et iga aasta on tarvis valmistada 120.000 lennukit, et neid frondil püsiks 200.000

Camille Rougeron oma kapitaalses töös „L'aviation de bombardement“ käsitleb ka tanke ja ütleb, et niisuguses lahingus kui oli Amiens'i lahing, läheb tarvis kaitseks ja vastupanuks 12.000 tanki, aga et saavutada otsustavaid tagajärgi, peab neid pool rohkem olema. Kui võtta ette aastas kolm sellast atakki, siis tõuseks tankide ja soomusautode arv C. Rougeron'i kalkulasiooni järgi 96.000-ni. Kaotusi näeb sama autor ette 250 kuni 300 protsenti 100-lt. Nii peaks aastas valmistatama 280.000 soomussõidukit, et arv püsiks endine. Liddell Hart kinnitab omalt poolt, et $1\frac{1}{2}$ -miljoniline sõjavägi, mis koosneb 200 diviisist, vajab 150.000 kuni 185.000 tanki.

Meie jõuame astronoomiliste arvudeni, kui võtame arvesse materjalide tagavarad, mida peab evima sõdiv riik.

S. Possony ütleb, et suurriigi maa- ja õhuvägi tarvitab keskmiselt aastas 30 kuni 40 miljonit tonni õlisisid kütte- ja määrdeõlide näol. Steinberger kinnitab, et Inglismaa sõjalaevastik kulutab aastas 12 miljonit tonni ja kaubalaevastik 15 kuni 20 miljonit tonni õlisisid. Itaallane Bollati püüab kindlaks määrata metalli hulga, mida iga aasta vajab sõdiv suurriik. Sõjaväele läheks tarvis metalle 750.000 kuni 2.800.000 tonni; tagavaradeks 7.000.000 kuni 25.000.000 tonni, laevastikule 8.000.000 kuni 9.000.000 tonni. Kokku oleks terase ja raua tarvitus kaitsesõjas 15 miljonit tonni ja pealetungisõjas 40 miljonit tonni.

Nii näeme, et moodsa sõja teoreetilised kalkulasioonid ületavad igasuguse reaalsuse. Kui juba praegu Saksamaal, kes produtseerib 1200—1500 lennukit kuus, töötab lennukitehaseis 400.000 inimest, siis peaks 10.000 lennuki valmistamiseks rakendama tööle vähemalt 6 korda rohkem töölisi. Ent lennukid on ainult üks osa kogu sõjavarustusest. Kui varustada tarvilisel määral kogu sõjavarustusega 1000-kilomeetrilist fronti, siis tõusevad arvud ka tööliste suhtes astronoomiliseks. Kalkulasioonid on kimäärsed ja vaevalt ükski riik saab neid teostada täies ulatuses. Kuid need andmed jäävad siiski teoreetiliseks aluseiks, mille poole nii mõnigi riik püüab. Täiuseni ei jõua vahest ükski, küll aga võivad nad relvastuse võidujooksus üksteist ületada püüda. Ja siin ongi koer maetud.

Inimeste kaotuse kohta ei julge keegi täie selgusega vastust anda. Analüüsitakse peamiselt maailmasõja kaotusi ja tehakse selle põhjal oletusi. Nii ilmus möödunud aastal prantsuse teadlase F. Debyser' sulest raamat „Chronologie de la guerre mondiale“, kus autor käsitleb maailmasõja kaotusi üksikute riikide järgi. Nende andmete järgi on 1914.—1918. a. sõjas surma saanud 8.676.000 sõjameest. Sellest arvust langeb Saksamaale 1.950.000, Austria-Ungarile 1.047.000, Bulgaariale 49.000, Türgile 325.000, Prantsusmaale 1.457.000, Britile 1.010.000, Venemaale 1.700.000, Itaaliale 533.000, Ühendriikidele 60.000, Belgiale 41.000, Serbiale 322.900, Rumeeniale 158.000, Greekale 5000 ja Portugalile 5000.

Tuntud Genfi demograafia ja statistika professor L. Hersch täiendab neid andmeid omalt poolt ja ütleb: „Sõdivatest riikidest kõige valusamalt puudutati Serbiat, kes kaotas $\frac{1}{4}$ oma meestest 15 kuni 49 a. vanaduseni. Vähem sai kannatada Belgia, kes kaotas $\frac{1}{15}$ kogu oma rahvast. Türgimaa kaotas 15,1%, Rumeenia 13,8%, Prantsusmaa 13,2%, Saksamaa 12,3%, Bulgaaria 10,1%, Austria-Ungari 9,9% ja Itaalia 9%. Suurriikidest kannatas kõige vähem Inglismaa, kelle kaotused ulatuvad 6,4%-ni. Ja seda ka ainult 15- kuni 49-aastaste meeste arvust. Kõige väiksem kaotuste protsent on Ühendriikidel, ainult 4,5%.“ L. Hersch oma „Surnute meres“ (La mer morte) märgib edasi: „Umbkaudu arvatakse maailmasõjas surmasaanute arvu 10 miljoni* inimesele. Sel arvul võib küll olla moraalne tähtsus, kuid kaugeltki mitte reaalne, ja seda kahel tähtsal põhjusel. Esiteks, selle 10 miljoni inimese hulka ei ole arvatud tsariaegse Venemaa kaotusi ja samuti Aafrika, Aasia ning Okeania kaotusi, mis teevad kogusummas välja 5.350.000 inimest. Teiseks ei ole arvestatud täieliselt kaotusi, mida põhjustasid nälg, alatoitus, epideemiad, moraali langus jne. jne.“ L. Hersch püüab kõik need juhtumid arvesse võtta ja jõuab fantastilise arvuni — 41.435.000, millest kaugelt suurema osa moodustavad tagalate mehed, naised ja lapsed.

Nii kohutavad kui need arvud ka ei ole, näitavad need siiski asja reaalselt külge. Seepärast võime kinnitada, et sõda on kaotanud oma ajaloolise missiooni. Kui kunagi väideti, et sõda lisandab võitjale jõudu ja rikkust, suurendab ta võimu, vallandab ta loova energia aktiivsemaks tegevuseks ja võimaldab turustada uusi materiaalseid ning vaimseid väärtusi, siis muutub see nüüd rahvaste katastroofiks. Moltke lause „Tervendav verelaskmine on vahete-vahel tarviline rahvale, et vallandada ta jõutagavarasid“ ei pea enam paika, sest nüüdses sõjas võib kõne alla tulla ainult verest tüh-jaks jooksmine ja läheksid täide O. Spengleri sõnad, kes soovib stoilise rahuga oodata möödapääsmatut katastroofi, mis viib meie mandri hukkumisele.

Jääb ainult loota, et sõda ei tule ja saksa filosoofi ennustus ei täituks.

EPa.

*) T. Debyser' andmed on väiksemad L. Hersch'i omadest seepärast, et esimene esitab ainult igast riigist saadud ametlikke andmeid. EPa.

Käesoleva aasta aprillikuus ilmub

Õpetatud Eesti Seltsi väljaandel:

Muistse Eesti linnused

1936.—1938. a. uurimiste tulemused.

Asva, Iru, Peedu, Kuusalu, Lõhavere ja
Varbola linnuse kaevamised ja leiud.

Kirjutanud: mag. R. Indreko, mag. A. Vassar, prof.
H. Moora, mag. M. Schmiedehelm, O. Saadre ja
mag. E. Laid. Toimetanud prof. H. MOORA.

See suures kaustas ilmuv koguteos võtab umbes
**160 leheküljel, enam kui 100 pildis
ja 15 kuni kuuevärvilises kaardis
ja plaanis**

üldarusaadavalt, kuigi täie teadusliku kriitikaga, kokku kõik, mis tähendatud aastate töö meie muinasaja suurimate monumentide uurimisel on saavutanud uut nende ehituse, leidude, sõjalise ja ühiskondliku tähtsuse kohta.

Teos ilmub seks eriti tellitud paksul paberil, osa pilte kunsttrükipaberil. Kirjastus ja autorid on teinud kõik, et sellest raamatust saaks

**kõige ilusam väljaanne, mis seni
ilmunud meie muistse kultuuri üle.**

Õpetatud Eesti Selts taotleb selle väljaandega meie muistsete linnuste uurimistööde tutvustamist võimalikult laiadele ringkondadele.

Kaitseliit, kes on aktiivselt osa võtnud linnuste tähistamise ja kaevamiste aktsioonist, on koondanud enda ümber muinsuse väärtusest teadlikke kodanikke. Samal ajal on paljud sündmused näidanud, et vääramatu kaitsejõu tahe põhineb ajalool, mida peavad tundma eriti Kaitseliit ja ka sõjavägi. Selle mõttega soovib Kaitseliidu häälekandja oma liikmeile mu-retseda „Muistse Eesti linnuste“ väljaande, mille ettetellimise aega Õpetatud Eesti Selts

**eriti Kaitseliidu jaoks pikendas
15. aprillini 1939. a. Raamatu hind
on kr. 4.50 eksemplar.**

Tellimisele oleks soovitatav märkida, missugusesse üksusse tellija kuulub.

Ette tellimisel tuleb maksta vastav summa Õpetatud Eesti Seltsi posti jooksvale arvele nr. 2451.

Ette tellida võib ka järeelmaksuga, sellest postkaardiga Seltsile tellija nime ja aadressi (selgesti!) äramärgimisega teatades, kuid sel juhtumil maksab eksemplar kr. 5.25.

Õpetatud Eesti Selts, Tartus Aia 46.

Seltskondlikke rahvatantsse

„Kaitse Kodu!“ nr. 3/4 k. a. märkisime ära meie rahvatantsu osatähtsust eesti omakultuuri ühe silmapaistvaima avaldusena ning selle kohta ja rakendatavust meie tänapäeva seltskondlikus isetegevuses ja eluavalduis. Ühtlasi tõime ära seltskondlike rahvatantsudena propageeritavatest rahvatantsudest Viru valtsi ja jooksupolka kirjeldused ja klaverisaated.

Tehnilisil põhjusil jäi tol korral toomata Jä m a j a l a b a j a l a kirjeldus ja muusika klaverisaatena, mille toome alljärgnevalt. Ühtlasi avaldame oma heameelt, et seltskondlike rahvatantsude propaganda areneb üldiselt jõudsasti ning leiab rahva keskel vastuvõtlikku kõlapinda. See näitab, et meie rahvas peab lugu oma loomingu saavutustest ning aitab säilitada ja edasi arendada meie rahvaliku omapära kultuuriväärtusi ja selle traditsioone.

Jämaja labajalg.

O s a v õ t j a i d: Vaba arv paare.

A l g s e i s: Täntsijad seisavad paarikaupa ringis, nägudega vastupäeva, neiu poisi paremal küljel.

L ä h t e a s e n d: Poiss asetab parema käe neiu paremale puusale ja neiu asetab vasaku käe poisi paremale õlale. Välised käed vabalt all.

1. t u u r, A o s a: 1. takti 1. osal astuvad mõlemad vasaku jalaga sammu ette. Takti 2. osal viiakse parem jalg luisksammuga mööda põrandat tagant ette ja takti 3. osal viiakse parem jalg ette risti üle vasaku, samaaegse kerge kehakallutusega paremale, ühekordse põlvest vetrumisega tugijalal. Tugijalg toetub labajalale ega tõuse varvasseisu. Teisel taktil astutakse parema jalaga samm ette, vasak jalg viiakse luisksammuga tagant ette risti üle parema, samaaegse kerge kehakallutusega vasakule. Seda kõike korratakse veel 5 takti. Seega on kõnnisamme kokku 7 takti. 8. takti 1. osal pöördub poiss paremale, neiu vasakule, s. o. nii, et paarilised jäävad nägudega vastastikku, ja löövad mõlemad parema jala rõhuga vastu põrandat, takti 2. osal rõhu vasaku jalaga, viies samaaegselt vasaku jala parema juure. Takti 3. osal võtavad paariseltsilised vöökohavõtte, s. o. poiss asetab käed neiu puusa ja neiu oma käed sirutatult poisi õlgadele.

1. t u u r, B o s a: Täntsitakse 8 takti labajalga päripäeva, ringis liikudes aga vastupäeva (taktid 9—16). Labajalga täntsitakse tervel tallal, jalgu põlvest veidi kõverdades, kusjuures tuleb hoiduda vetrumisest allaüles ja igasuguseist kaasapainutustest külgedele, ette ja taha. Täntsimit algab neiu parema ja poiss vasaku jalaga. Iga takti esimesel osal rõhutatakse jala mahaasetamist, kusjuures paarituurvilises taktis poiss rõhutab vasakuga ja neiu paremaga, kuna paarisarvilises poiss paremaga ja neiu vasakuga.

16. takti 1. ja 2. osal tehakse kaks rõhuga sammu ja võetakse lähteasend.

2. t u u r, A o s a: Sama mis 1. tuuri A osa, kuid selle vahega, et 2. tuuri lõpul jäädakse seisma nägudega vastastikku, seespoolsed käed all pihkseongus (taktid 17—24).

2. t u u r, B o s a: Luisksamm, nagu 1. tuuri A osas, kuid sisemiste jalgadega, ainult selle vahega, et luisksamm sooritatakse paigal, nägudega vastastikku, astelega (poiss vasakule ja neiu paremale) ja keha samaaegse väikese kaasapöördumisega heitejala suunas. Esimesel astel viiakse ühendatud käed heitejala, s. o. luiskjala, suunas ette üles ja teisel astel, koos luisksammuga vastassuunas, viiakse ühendatud käed tagasi alt läbi üles. Järgmisel astel (poiss vasaku, neiu parema jalaga) viiakse käed hooga alt läbi ette üles, samaaegse pöördumisega ringi ja käte vabastamisega. Poiss pöördub vasakul jalal vastupäeva ja neiu paremal jalal päripäeva, kusjuures hoojalg hoitakse vabalt taga. Hoojalg asetatakse 28. takti 1. osal rõhuga maha (taktid 27—28). Kõik eelpoolkirjeldatu korratakse (taktid 29—32), kuid selle vahega, et 32. taktil tehakse kaks rõhksammu ja võetakse tantsu lähteasend.

3. t u u r, A o s a: Sama mis 1. tuuri A osa (taktid 33—40).

3. t u u r, B o s a: Täntsitakse 8 takti labajalga päripäeva, ringis liikudes aga vastupäeva, kusjuures neiu algab parema ja poiss vasaku jalaga.

Need 8 takti labajalga täntsitakse järgmiselt: poiss, astudes 41. takti 1. osal vasaku jalaga sammu, pöördub vasakul jalal ja koputab parema jala kinga ninaga takti ülejäänud osadel, s. o. 2 korda, vastu põrandat. Samal ajal aga pöördub neiu tavaliste labajalasammudega. Järgmisel, s. o. 42. taktil, kordab neiu nüüd sama mida poiss eelmisel taktil, s. o. pöördub vasakul jalal ja koputab parema kinga ninaga 2 korda vastu põrandat. Poiss pöördub samal ajal harilike labajalasammudega. Järgnevais taktides, 43—48, on tegevus sama mis taktides 41 ja 42. 48. taktil neiu ei koputa enam, vaid nii neiu kui ka poiss teevad kaks rõhksammu ja võtavad tantsu lähteasendi.

4. t u u r, A o s a: Sama mis 1. tuuri A osas (taktid 49—56), ainult tuuri lõppedes pöördutakse 2 rõhksammuga nägudega vastastikku nii, et neiu jääb poisist paremale, mõlemal küljed täiesti vastamisi. Poisi parem käsi on neiu vasaku käega pihkseongus neiu vasakul puusal ja poisi vasak käsi neiu parema käega pihkseongus poisi vasakul puusal.

4. t u u r, B o s a: Nelja labajalasammuga pöördutakse päripäeva ringi, rõhutades iga takti 1. osa (57—60), ja sellele järgnevalt liigutakse väikeste jooksusammudega tervel tallal ringi kuni tuuri lõpuni, võttes lähteasendi ja lõpetades sellega ühtlasi tantsu (taktid 61—64).

M ä r k u s: Kui 3. tuuri B osa osutub selles ettenähtud koputussammu tõttu täntsijaile raskeks, võib soovi korral selle asemel täntsida 1. tuuri B osa.

3. JÄMAJA LABAJALG

Hoogsalt MM ♩ = 168

Eesti rahvalis,
Sdn. A. URITAMM

Eelmäng

ff *rit.* *a tempo*

Rinde loodur jutustoit

Mulle näis, et laman siin juba igaviku, kuid pikka-mööda mõistus selgines ja teadsin, et ma pole veel surnud, sest ega surnud mõtle. Samas kuulsin jälle eest-poolt paukude lajatusi. Pea kumises kui suur tõrs. Upitasin enese püsti, kuid vajusin uuesti maha. Katsusin käega kumisevat pead. Käsi kleepus millegi soojaga, siis nägin, et lumi mu ees oli verine.

Olen vaid peast haavatud, mõtlesin, kui ma verd nägin. Senini ma seda ei taibanud.

Kirusin põrgu põhja Roosmani, et ta mu siia maha jättis, kuid varsti oli ka ta teguviis minule selge.

Ümberringi valitses vaikus, majade ukсед olid suletud, ühtki inimhinge ei liikunud kusagil.

Imelikul kombel aga tuli jõud tagasi. Ajasin enese vaevaga püsti. Algul oli liikumine võõras, kuid see kadus peatselt.

Silmitsedes ümbrust nägin, et ma siiski ainuke polnud, kes siin oli. Mõisa õues lamas veel keegi. Oli vaja vaadata, kes seal lamab. Kui lähenesin lamajale, ajas ka see enese istukile.

„Oi, see on ju Sass!“ hõikasin ja olin üpris rõõmus, et ma siin polnud ükski.

Jõudnud Sassile päris lähedale, kuulsin ta hüüet: „Pomogi, tovarištš!“ (abista, seltsimees).

„Vaata kus nali, sai maitsta vene kuuli ja on ka ise venelaseks muutunud,“ mõtlesin.

Äkki märkasin, et sel Sassil kõlgub küljel kaarditasku, nagu neid ohvitserid kannavad.

Oi sa tuline, see oli ju vana punane ise, aga hämmastavalt sarnane meie Sassile!

See sarnasus häiris mind tugevasti. Ei saanud teisi kui istusin ta kõrvale ja alustasin vestlust. Ta seletas, et olevat punaste rooduülem ning olevat saanud jalast kuuliga haavata.

Mind huvitas, kui palju neid punaseid siin Tapal on. Mu uus tuttav vastas, et kolm polku ja kaks soomusrongi ning veel mõni patarei.

Ta oli ilmselt mures oma saatuse pärast. Võisin talle vaid trööstiks öelda:

„Ole rahul, kuradi pihta, sul on kerge haav, küll mõisainimesed su siit leiavad. Ja et sa oled väga sarnane ühele mu sõbrale, siis jätan su ellu!“

Mulle oli see ümbrus täiesti võõras, küsisin siis temalt, kus pool asub õieti Tapa jaam.

„Mine neid jälgi pidi edasi, esiteks saad omadega kokku ja oled ka Tapal. Palun, saada siis mulle sanitarikaru järele!“

„Mina pean jala kõmpima ja siis teid tuleb hobusega vedada? Kus siis see õigus on?“

Võtsin talt püssi mälestuseks kaasa (see oli ka kogu minu soomus) ning liikusin üle lageda lumevälja jälgi pidi edasi.

Seal märkasin üht kogu küljeli lamamas, käsi pea all. Hõikasin, kuid vastust ei tulnud, lamaja isegi ei liigutanud ennast.

Mis tonti ta siin mängib? — Püss laskevalmilt käes, astusin lähemale.

Imelik mees. Püss laskevalmis, piip suus, nagu naerul ja tubakakott näpus!

Hõikasin veel ja üsna kurjalt, aga tagajärg oli sama.

Lõpuks taipasin, — see oli laip, kelle meie poisid olid pannud sellasesse poosi.

Vihastusin, et ma nii rumal olin, et pidasin surnut teesklejaks, kes mind tahtis kavalalt lõksu püüda.

Võtsin ta püssi kaasa, et keegi teine enam minu kombel sisse ei kukuks. Nüüd olin kolme püssi omanik. Natuke maad edasi leidsin ühe puru-ue hea sineli, mille punane põgenemishoos oli seljast heitnud.

Siit paistsid juba puude vahelt Tapa majad.

Ümberringi kostis püssiragin. Kes on siis Tapa pe-remehed? Kus asuvad meie mehed?

Need küsimused vaevasid mind tublisti. Uisapäisa edasi minnes võis kergesti juhtuda, et satud punaste küüsi. See väljavaade polnud kuigi meelitiv. Otsides kaitset majadelt jõudsin ühe keldri varju, kus otsustasin oodata ja selgusele jõuda olukorra suhtes.

Kaua ei tulnud mul siin konutada. Peatselt nägin kolme soomusrongimeest lähemale hiilimas. Pärisin neilt seletust. Oma suurimaks rõõmuks kuulsin, et alevik on täiesti meie valduses, ainult jaamas olevat veel üks punaste soomusrong.

Tahetakse aga raudtee ära lõhkuda, et enamlaste rongid ei pääseks ei Narva ega Tartu poole põgenema.

See ilus kavatsus aga nurjus. Punased taipasid oma hädaohklikku olukorda ja tossutasid kiires korras Tartu poole.

Tapa jaam oli aga kaunis õudne. Meie suurtükimehed olid näidanud, et neil pole puudust laskeosavusest. Igal pool vedeles purustatud laipu, kõikjal oli verepriitsmeid ja lihatükke.

Olime kolme soomusrongiga puruks peksnud kolm vene polku ja kaks nende soomusrongi, olime vallutanud tähtsa raudteesõlme ja saanud tohutult palju sõjasaaki ja vange.

Punaväelased olid nii ehmunud meie äkilisest ja marulisest rünnakust, et nad ei osanud vastu panna, nii vangistas meie viiemeheline salk 60 relvastatud punaväelast.

Ega nad end meeleldi vangi annud, olid meie peale võrdlemisi kurjad, kuid vastu panna ei julgenud.

Meie soomusrongid ei pääsnud veel jaama raudteerikke tõttu. Et oma haava lasta järele vaadata, tuli mul veel tükk maad jala kõmpida. Nüüd kus lahingu-

erutus mööda, andsid närvid järele ja nõrkus tuli peale. Viskasin oma sõjasaagina võetud püssid tee ääre. Milleks ma pidingi neid tassima, sest kõikjal vedeles punaste püsse!

Teel rongile kohtasin kapten Luigat, kes küsis:

„Kas oled raskesti haavatud, nägu verine ja valge nagu kasetoht?“

Oli nagu häbi tunnistada, et olen nõrk, ning vastasin:

„Oh, pole suurt viga ühti!“ ise aga püsisin suuri vaevu jalul. Luiga uskus mu juttu ja tähendas:

„No said nüüd punased ilusa sauna!“

„Said küll, see kulus neile ära,“ suutsin veel vastata.

Komberdasin edasi, kuid jõudu ei jatkunud rongile jõudmiseks. Üsna rongi lähedal vajusin kokku. Siit tõsteti mind üles ja kanti arstivagunisse.

Olin haavata saanud rikošettkuulist, mis oli libisenud mööda mu pealage.

„Teil on õnne olnud,“ ütles arst, „paar millimeetrit allapoole ja pea ülemine kapsel oleks ära lennanud.“

Ka kuuli sain kätte. See oli peatuma jäänud minu papahha voodrisse...

Olin kolmandalt soomusrongilt ainus haavatu, kahelt teiselt rongilt oli ka kolm haavatut. Seega Tapa vallutamise maksis meile neli haavatut!

Kuhu need punaste kuulid jäid? Kas need ei osanud üldse tabada?

Vangidelt kuulsime, et nende seas oli levinud ebausk, et kuulid meid üldse ei taba ja seetõttu on võimatu meile vastu saada.

Võib-olla et selles ebaausus peituski meie edu võti. Punastel kadus julgus. Nad ei olnud suutelised vastu hakkama. Paanikat suurendasid veel nende suured kaotused, langenute arv usti neil tõusvat sajani, haavatuid pidi veel rohkem olema, sest juba vangi langes tublisti üle **saja**.

Tapal olevat viibinud ka Eesti enamlaste juhte Anvelt. Hea meelega oleksin teda tahtnud kohata!

Ka kuulsin siin, kui kõrgelt olid enamlaste juhid meid rahaliselt hinnanud:

Punaväelane, kes vangistas soomusronglase, sai 2000 rubla autasuks; see, kes vangistas ratsamehe, sai 1000 rubla. Nende pea ja isikutunnistuse ettenäitajale makseti pool ülalnimetatud summadest välja. Kaunis hea hind!

Vangidega käisid enamlased, vähimalt need, kes sõdisid raudtee ümbruses, metsikult ümber.

Just enne Tapat oli kaks meie meest vangi langesid. Edasi tungides leidsime ühe mehe laiba tee vee-rest purustatud kontidega ja kehaga täis täägihavvu.

Teise olid nad alasti võtnud paarikümnekraadise pakase juures ning olid ta asetanud lagedale põllule, käskides meest joosta, ühtlasi avades püssitule. Mehel oli õnne, ta jõudis vigastamata meie juure, ehkki läbi külmunult. —

See sütitas viha. Siitpeale ei käinud kommunistide, kes meie kätte vangi langesid, käsi hästi.

Kättemaks? Võib-olla! Silm silma, hammas **ham**ba vastu, kuid ilma piinadeta!

Tapa lahingus sai vigastada ka meie rong ja see saadeti Tallinna remonti. Rongiga saadeti ka sõjavangid Tallinna. See oli esimene suurem vangide salk, kes siis Tallinna viidi, seepärast tunti ka huvi nende vastu. Sõitsin ka rongiga Tallinna. Haiglasse evakueerimisest ütlesin kindlal sõnal ära. Pea oli mul nii kinni mähitud, et ei leidnud nii suurt mütsi, mida pähe panna!

Tallinna jõudes külastasin oma vana „pastlapataljoni“. Seal polnud meeoleolu põrmugi paremaks muutunud, mulle öeldi isegi parastavalt:

„Noh, kas said nüüd, mida tahtsid!“

Vaielda nendega polnud mingit mõtet, vastasin vaid:

„Seda küll, kuid pean minema jälle liinile ja kaitsma teie varandusi ja talusid, kui õnnestub, ehk saame liinilt teile ka uusi saapaid saata!“

Vangid pidid Pagari tänavale viidama ja et need parajasti juba seal võisid olla, siis siirdusin sinna, et oma meestega kokku saada.

Teel kohtasin aga üht meest, kes mu peatas ja küsis:

„Poja, kas tulite Tapa alt? Seal oli vist teil, soomusronglasil, palav võitlus!“

Vaatlesin nüüd lähemalt seda meest. On vist mõni omakaitse tegelane, arvasin. Ta kandis pikka musta palitut, vöörihm oli keeratud kaks korda ümber keha, küljel oli tal revolver kabuuriga, peas meremehe müts.

„Mis see Teile korda läheb, olen soomusronglane ega ole kohustatud igale vastutulijale seletama,“ ütlesin ning sammusin edasi.

Kuid võõras ütles:

„Kas Te siis mind ei tunne, olen kapten Pitka!“

Nii imelik kui see ka ei olnud, ei olnud mul senini veel õnne olnud Pitkat elusalt näha. Muidu teadsime ju kõik temast ja ma otse põlesin soovist teda näha. Iga kord, kui ta rongide juures oli, olin ma eemal olnud.

Nüüd läks meil jutuks. Seletasin niipalju kui teadsin. Pitka jäi minu seletusega rahule, veel enam aga soomusrongide eduga.

Pagari tänavale jõudnud, leidsin sealt suure rahvaparve, kes uudishimutses vange, keda piirasid kaitseliitlased. Mind ei tahtud nende ahelikust läbi lasta. Olin ka omajagu uhke. Tekkis kokkupõrge, kusjuures ka mu haavatud pea sai põrutada.

Viimaks lahenes arusaamatus minu kasuks, sest omad mehed olid ka seal ühes kapten Luigaga. Mis mul sealt eriti meele jäi, oli Luiga sõnelus ühe staabi-mehega, kes Luigale ütles:

„Mis Teie neist punaseist siia vedasite, saatnud ka need Peetruse juure!“

Luigat vihastas see ütlus ja ta põrutas:

„Tean ise, keda tuleb maha lasta, keda mitte. Teie pole minu õpetaja. Ärge hõõruge siin oma püksitagumikku, vaid tulge liinile, võtke enne ise vange ja minupärast laske nad siis maha või tehke, mis Teile meeldib!“

See ütlus meeldis kõigile rongimeestele, sest ega meile meeldinud härrad tagalas, ehkki ka seal oli inimesi vaja.

Kokkupõrke tagajärjel hakkas mu peahaav valutama. Läksin ühte tuttavasse perekonda ning kaebasin seal oma häda. Minu õnneks juhtus seal kõrval korteris elama üks halastajaõde. Viimane mähkis mu pea lahti ja ütles: „Oli viimne aeg. On alanud paistetus ja haava ümbrus on sinine. Mis kõige hullem — juuksed on haava sees. Veremürgitus polnud enam kaugel.“

Ta puhastas siis haava põhjalikult ära, mis muide pole sugugi meeldiv toiming, liiatigi kui seda sinu enese juures toimetatakse, ja soovitas mulle ilmtingimata haiglasse minna.

Haigla asemel käisin mujal ja pea paranes jõud-
sasti.

Siiski sellest kokkupõrkest Pagari tänaval oli nii-
palju tulu, et haav korralikult ära puhastati ja ma
pääsin veremürgitusest, võib-olla ka surmast...

Kolme päeva pärast sõitsin rongiga Tapale tagasi...

Tartu peale.

Soomusrong nr. 3 jõudis Tallinnast Tapale vist
12. jaanuaril. Võeti meid siin vastu suure hallooga.
Kapten Parts pidas meile pika isamaalise kõne. Olime
üpris vaimustatud seniseist saavutusist ning tahtsime
kiiresti põgenevat vaenlast jälitada. Sama päeva õhtul
sõitis meie rong veel Rakvere suunas välja, kuid pi-
dime peatselt rikutud raudtee tõttu tagasi pöörduma.

Olime väga rõõmsad selle lahenduse üle, sest või-
sime nüüd koos teiste rongidega Tartu poole liikuda.
Teised rongid olidki juba teel.

Sõitsime umbes paarikümne-kilomeetrilise kiirusega.
Teadsime väga hästi, et siin ümberringi liigub veel pu-
naseid. See asjaolu meid aga ei häirinud, jätsime nende
endi hooleks tee leidmise Petrogradi. Kui just mõni
salk juhtus raudteel või selle läheduses laskeulatusse,
siis tervitasime neid nende edurikka jooksu puhul
kuulidega.

Üldse oli sel külmal 13. jaanuari ööl meil lõbus
sõit. Kõigil mõlkus mõte peas ja sõna suus: Tartu.

Meie soomusrongide killavoori täiendas veel „supi-
rong“, mis oli alles verivärskel asutus rattail. See koos-
nes vedurist, 3–4 vagunist ja omas ka oma koman-
dandi. Siis nimetati rongiülemaid komandantideks. Sel
sõidul järgnes ta meile ühe või paarijaamalise vahe-
maaga. Ei mäleta, oli see Rakkes või Vägeval, kus ta
suure ähmi ja kiiruga meile järele jõudis, et kas või
pidi otsa sõitma eelsõitvaile rongidele, ise supi ja pud-
ruga koos.

Ta oli teel punastega kokku sattunud ja siis tahes-
tahtmatult pidi ta ka lahingut lööma. Suur ju „supi-
rongi“ koosseis ei olnud, vahest paarkümmend meest.
Relvi neil ametlikult polnud, kuid missugune soomus-
ronglane siis ilma püssita oli!

Igatahes see „supirongi“ võitlus tõstis tublisti nende
kaalu meie silmis...

Hiljem jagati ka neile relvi ühes kuulipildujatega,
siis võis supirong edukalt seljatagust kaitsta.

Teel kulus siiski rohkem aega kui arvasime. Oli
juba järgmise päeva õhtu, kuid meie polnud ikka veel

Tartus, vaid lähenesime Voldile. Meie rong oli rongide
sabas. Kuulsime, kuidas eespool, Voldi juures, läks
sõjaks...

Ka siin saavutati tore võit.

Nüüd liigub ka meie rong ettepoole. Aksi kiriku-
mõisa suunast kuuleme suurtükipauke ja mõned gra-
naadid tabavad meie rongi... Dessant väljub. Lähem
keelust hoolimata kaasa, öeldes vaid:

„Minu pea on lume värvi, see on hea kaitse!“

Tormame üle lageda soo, siis jookseme mööda jär-
ve. Siin on hea joosta, jää on kõva ja lumi madal.

Ka punased ei maga. Neil on siin lagedal kerge
meid tabada... Ja nad tabavad — juba langeb siin üks,
seal teine haavatu lumele. Mida rohkem edasi, seda
hullem... Meie kaotused tõusevad varsti kümneni.
On ainult õnn, et surma pole keegi saanud. Seda võib
seletada kas õnnega või kaitsva ööpimedusega. Pöör-
dume tagasi. Minu pea on aga selle madina puhul
pööraselt valutama hakanud. Leian, et ma pole siiski
veel täisvoliline dessantsõdur. Peatselt üritatakse uut
rännakut, kuid punased on juba lahkunud...

Raske on sõnadega edasi anda seda kihu, mis
nüüd meestes valitses.

„Edasi Tartu peale!“

„Peaks aga Jänese silla tervelt kätte saama!“

Need olid ainsad mõtted. Keegi ei püsinud enam
rongil. Kuulipildurid tahtsid dessanti minna, jättes
oma kuulipildujad üksi luukidest välja vahtima.

Sama häda oli suurtükimeestega. Mul keeldi des-
santi minek. Siiski ei tahtnud ma töötä olla.

Meil oli siis veel kombeks veduri peal hoida vah-
sõdurit, kes pidi vedurijuhi meelsuse ja tegude järele
valvama.

See valve seisis selles, et jälgida, kas vedurijuht
täidab täpselt ja kiiresti korraldusi. Siis asusin veduri-
juhi manu ja sealne valvur oli üpris õnnelik, et sai
lahingusse tormata.

Siin vedurijuhiga vesteldes sai mulle selgeks, et see
on samuti eestlane ja tubli soomusronglane. Ta
nimi oli Puustus. Oli ka veel üks hea külg siin ole-
misel. Kuna vedurijuht tundis kogu raudteed ja ümb-
rust ülihästi, siis varsti oli mulle selge kogu lahingu-
käik. Umbes 9 kilomeetrit enne Jänese silda hakkasid
meie kaugelaskjad ägedasti tulistama.

Keda? Kuhu? Miks?

„Tulistatakse šrapnellidega Jänese silda, et kui seal
enamlased tahavad sigadust toime panna, siis pole neil
selleks julgust,“ seletatakse. See teade rahustas. Šrap-
nell ei löhu raudteed!

Ümberringi lakkab nüüd lahing, liigume jälle edasi.
Meie dessant peab võitlust Maramaa juures.

Punased jooksevad. Ka rongide kuulipildujad ei
lakka tulistamast. Juba neil siis on, keda tulistada!
Silla ees ei raue võitlus enne kui meie oma rongiga
oleme parajale kohale jõudnud ja punased minema ki-
hutanud. Nüüd on kõige erutavam moment.

Kas lendab sild õhku? Sekund on terve igavik!

Sild on meie käes! Päris terve!

(Järgneb.)

Leenart Sanglepa lihavõtteveste

Hannes Haavasalu oli küla parim laskur-kaitseliitlane. Kompanii laskevõistlustel oli ta alati üks esimesi, sest kümnete väljalaskmine ei teinud talle vähimatki muret. Igas seerias oli neid ikka paar-kolm, kuna alla viie ei lasknud ta peaaegu kunagi.

Kes ütles, et Hannes oli uhke oma saavutustest, see eksis rängalt. Hannes ei tunnud üldse uhkust. Ta leidis selle päris loomuliku olevat, et ta hästi laseb. Ja loomuliku üle ei ole midagi imestada.

Üldiselt tundis ta end siin maailmas päris hästi. Ta oli suure talu ainus pärija, oma pisikene rahakopikas oli tal alati taskus ja igapäevast tööd, seda ta ei kartnud mitte põrmugi. Milleks oli tal siis kaks tugevat kätt ja kaks jässakat jalga! Ja kuna tal ka mõistusest puudu ei olnud, siis andis see kõik kokku midagi, mille abil võis elus edasi jõuda.

Kõik oleks olnud muidu päris hästi, kui... Nojaa... Eks igal heal ajal pea oma kui või aga ees olema. Muidu ei anna see juttu, ega saa sellest ka vestet.

Asi oli nimelt järgmine: Hannes oli kõrvuni armunud. Teie küsite muidugi, mis on selles siis õieti imelikku. Üks tubli noormees võib olla ju üldse mitte rohkem kui armunud, kui tal on süda ja pea õigel kohal. Aga Hannes oli ju peale selle veel tubli laskur! Noh, vaadake — selles see lugu just seisabki.

Hannese armunud pilk oli jäänud peatuma Veski Helgale — tublile tüdrukule, seda peab ütleva. Helga silmad olid sügavad kui põlismetsa järved, ja kui ta naeratas, siis vajasid talle imelikult kenad lohukesed põskedesse. Juba nende lohukeste pärast võib Helgat armastada, arvasid külapoisid ja olid Hannesele täie õigusega kadedad.

Kui me tahaksime üles ehitada mingi draama, siis oleks nüüd paras aeg vahele hõigata, et Hannese armunud pilk tungis nagu roostetanud nael Helga südamesse. Siis oleks pilt kohe selge ja ühe lootuste mägedelt allakukkunud noormehe armupiinade kirjeldamine võtaks enda alla parajasti kolm-neli veergu ja selle kõrgepingelise olukorra taustal saaksime meie oma loo mõne nõorijupi või pussipaugu abil väga hästi ära lõpetada. Armsad lugejad, seda ei ole siiski tarvis! Võime olla selle sooga kaasaskäijatena niisama rõõmsad kui Hannes ja Helga kellele südamed tuksusid niisama ühesuguses taktis nagu lennuki mootorist käivitatud propeller ja kuulipilduja.

Lihavõtted olid siis veel kaunis kaugel, kui Hannes istus Veski talu tagatoas ja hoidis Helga kätt oma raskest talutööst pahkunud pihus. See oli kena õhtu. Talvine pimedus oli tõmmanud tervele külale nagu raske koti pähe ja nõrk õlilambi tulukene ei suutnud rohke- mat kui joonistada ähmaseid varje seinale.

Hannes oli tunnud siis, kuidas Helga õrn käsi väris- ses ta pihus ja kuidas tüdruku juuste lõhn tundus talle nende südame ühisel altaril süüdatud armuviirukina.

Siis olid nad leppinud kokku, et nelipühiks tulevad pulmad. See kokkulepe kinnitati rohkete pitsritega ja

järgmisel laupäeval astus Hannes põksuva südamega Veski Tooma ette, et paluda viimaselt ta tütre kätt ja õnnistust eelseisvaks abieluks.

„See on kena lugu,“ oli siis Veski Toomas Hannese jutu peale ütelnud, „sa oled kena mees, ma’p seda salgagi, aga kuna ma otsekohene olen, siis pean ma ütleva, et Tagavälja Andres meeldiks mulle väimehena palju rohkem. Temal on seda jahimehe vaimu, ja kuna ma ise ka kange jänese- ja tedrekütt olen, siis oleme ühisel jahimehe vaimus kokku leppinud, et Helga saab temale. Ma’p taha sulle küll kurvastust valmistada, aga sedasi see lugu on.“

Nojah, Hannesel ei jäänud selle jutu peale muud üle kui pea longus ära tulla ja hiljem Helgale kõik ära jutustada, mis ta kuulnud oli. Juba arvas ta, et vaata — nüüd laseb ka Helga pea longu.

Aga sel tüdrukul oli pea nagu kuklasse kruvitud ja Hannese jutt ei toonud ta südamesse murerasugi.

„Ole sa nüüd päris rahulik,“ oli ta öelnud Hannesele, „tahtku taat mis ta tahab, aga Tagavälja Andresele ma küll ei lähe. Ja kui ma sind ei saa, siis ei lähe ma kellelegi.“

Öelnud need õnnistust toovad sõnad, oli Helga riputanud end Hannese kaela ja sosistanud talle siis üsna kõrva sisse:

„Aga mis siis oleks, kui sinagi selle jahimehe ameti ära õpiksid, ega see sulle raskust tee — Kaitseliidus oled sa ju kange laskur.“

Hannese süda, mis oli vahepeal kurku kinni jäämas, langes selle mesimagusa jutu peale oma kindlasse koopasse tagasi ja sellest päevast peale hakkas temas tõusma selge jahimehelust. Kohe järgmisel laupäeval ostis ta endale linnast uue kaheraudse jahipüssi, parima, mis saada oli, ja kirjutas enda otsekohe kohaliku jahiseltsi liikmeks. Vähe sellest — ta hakkas luusima mööda metsi ja heinamaid, mööda tiigikaldaid ja soolaukaid ning... pettus endas kui jahimehes täiesti. Kuuettollise kase puuris ta viiekümnele meetrile korralikult haavlitäkkeid täis, aga ühelegi metsloomale ega linnule ei saanud ta kordagi pihta. Seda sel lihtsal põhjusel, et ta ei näinud neid (varesed ja harakad välja arvatud, kuid neid ta ei pidanud laengu vääriliseks).

Mure, mis ta südamesse ennist oli asunud, sai selle läbi endale kaksikvenna, kelle nimi oli Pettumus. Ja Hannes tundis juba, et kui ta peaks kolmanda painaja jaoks oma südames veel ruumi tegema siis läheb süda lõhki.

Niimoodi kaldus aeg kevadesse. Hannese ja Helga kohtamised olid tulvil õnne, mis ei tahtnud aga kuidagi vana Tooma õnnistust leida, sest Tooma kangekaelsus ei tahtnud sulada nagu jääpank, mis on asetatud külmutuskappi.

Nädalapäevad enne lihavõttepühi, kus Hannes jälle metsas ringi luusis ja saaki otsis, tuli talle äkki Veski

Toomas vastu, püss õlale visatud ja haavikuemand jalgupidi käe otsas.

Hannest rabas see pilt algul nii, et ta ei saanud sõnagi suust. Oleks nüüd see jänes, mis kõlkus Veski Tooma käe otsas, tema tuliuude jahukotti topitud, mis lipendas ta seljas nagu tuulest tühjakslastud sepalõõts, küll ta siis oleks sõnu leidnud ja ennast kas või siinsamas väimeheks rääkinud, aga nüüd oli ta kõri nagu jänesepealtega kinni nõõritud ja sealt ei tulnud ühtki häält.

Nüüd aga vaatas Toomas talle naerul sui otsa ja irvitas siis:

„Noh, väimeespoeg, su jahimehe-amet läheb, nagu näha, õige kehvasti. Kas sa ei lase viimati soolaga või roostetanud haavlittega, mis pagana värk see muidu on, et sa palja püssiga ringi kolad nagu riigi metsavaht.“

Häbi Hannese silmis tõusis juuste juurteni. Ta lõi käega ja hakkas juba minema oma teed.

„Pea'nd ikka kinni,“ hüüdis Toomas talle järele, „ega sa jänes ole, et kohe metsa lippad. Tule'nd, ajame paar sõna mehejuttu.“

Hannes seisatas, kuid ei liigutanud end.

„Tule'nd siia, pime vaim,“ hüüdis Toomas uuesti, „ei äge meel ole ialgi õige jahimehe loomuse kohane. Tule, ma tahan su'ga paar sõna kõnelda.“

Nüüd tuli Hannes Toomale lähemale, kuigi arglikult, vedades püssi nagu rasket roigast järele.

„Sa ju ikka mäletad seda väimehe-kaupa, mis sa mulle talvel ette panid. Siis ei tahtnud see jutt mulle hästi meeldida, sest ma pidasin Tagavälja Andrest sinust paremaks. Aga plika on meil kodus nagu kiusupunn. Ütleb kohe lausa, et tema Andresele ei lähe, saagu või meeste sugu maa pealt otsa. Tema tahtvat ainult sind, teisi ei kedagi. Nojaa, siis ma mõtlesin, et kui ta nii kangesti tahab ja kui sina teda ka tahad, vahest ehk siis võiks meil kaubaks minna...“

„Toomas! Sa oled kuldaväärt inimele!“

Hannese silm lõi särava ja ta tahtis juba äiapapale kaela langeda.

„Oota nüüd oota, pime niisugune,“ tõrjus Toomas Hannest vaba käega tagasi, „mul ikka oma väike tingimus ka ja selle paneme rehnutti. Vaata, sa tead, et ma olen juba õige vana inimene, ja seepärast on mul ka omad imelikud tahtmised. Minu väimees peab jahimees olema, mitte mõni pühapäevakütt. Seepärast pead sinagi, kui sa Helgat tahad, oma püssi mitte soola panema, vaid haavleid, — kas sa sellest aru saad? Loomulikult ei nõua ma sinult rohkemat kui sa suudad, aga kui sa mulle pühadeks kas või üheainsa jänese koju tood, on plika sinu. Kas mõistad nüüd? Ja ära jõlita silmi, vaid näita, mis sa teha suudad!“

Juba oligi Toomas kadunud ja Hannes jäi oma suure õnnega üksi. Kas või üksainus jänes! Noh, selle peab ta kindlasti saama.

Kogu selle õndsas pühade-eelse nädala luisis Hannes nüüd mööda metsi, komistas kraavikallastel ning jooksis jalad rakku. Jänestest ei näinud ta aga rohkem kui kord üht hallikat sabatutti, mis vilksatas puude vahel ja loomulikult kaduski sinna. Pühade laupäeva õhtuks oli Hannes nii väsinud nagu ta ei olnud kibedate suviste tööde ajal, kus tõusti kell neli ja mindi kell kaksteist magama. Aga siiski sõandas ta magada vaid mõne lühikese tunni, et varahommikuses hämaruses viimasele jahiretkele minna. Oli saabumas lihavõtte esimene püha ja jänes oli tarvis kas või kõrvupidi metsast välja tuua.

Hannes vinnas püssi õlale ja sammus läbi külma kevadeöö karjamaale heinaküüni juure, kuhu ta otsustas jääda kogu järgneva ööks valvele. Ta avas küüni väravad, tõi sealt seljataie ristikheina ja puistas seda küüni lähedale mitmele kohale laiali. Ise pugus küüni

tuulevarju, jättes ukse valla, nii et talle avanes teatud vaatlemissektor, kuhu ta suunas oma väsimusest ülepiitsutatud kullipilgu.

Kaunis mõnus oli tal niimoodi küünis tuulevarjus istuda. Suur sõidukarukasukas, mille ta oli endale selga ajanud, tekitas mõnusat soojust, liiatigi, kus ta oli enda poolest kehast saadik heinte sisse kaevanud.

Jaa, nüüd on laud rikkalikult kaetud ja kõik haavikuuisandad ja -emandad einele palutud, — laskevalmis püss on tal põlvedel, pole muud tarvis kui korra kõmmutada ja äiapapa kangekaelsust leevendav väimehekohta-rohi võib veel oma tagumisi jalgu siputada ja — ongi käes.

Tõepoolest niimoodi istuda ja oodata on võrdlemisi mõnus. Külma ei ole sugugi tunda. Isegi uni tikub peale. Oeh!

Ainult üksainus jänes! Niisugune hallikas ja valge sabatutiga. Või kaks isegi. Ei, ei — ühest aitab küllalt.

Agaga — ohsamumeie — sealt neid tuleb ju terve perekond — kolm, neli, viis... kümme... Kõiki ei jõua lugedagi. Ja eks sa näe, kui rasvased on esimesed kaks, nagu talve läbi rammusa toidu peal söödud... Sööge, jah, sööge nüüd enne pisut ristikut, kogunege kõik ilusasti kobarasse kokku, siis võib anda niisuguse laengu, mis jätab kolm-neli tükki siruli. Ja, jah... Juba lähenevadki! Ja kolm suuremat koos... Naljakaсти keksivad teised, valged sabarootsud kentsakalt püsti. Palju neid saab nüüd ühe pauguga? Kaks kindlasti... Suurema viib õhtul kohe Toomale, ei ütlegi algul, et kaks laskis, las see tuleb pärast jutu sees välja. Las siis Toomas imestab ja kiidabki, mis seal muud. Ja siis võtab isa Helga käe ja paneb selle Hannese pihku. Ise naeratab nagu andekspaluvalt ja kaob teise tuppa...

Põmm! Tuli tuiskas püssirauast ja... Hannes ärkas ning hüppas ühe ropsuga jalule. Väljas oli juba valge ja jänestest mitte lõhnagi. Siis oli see kõik unes! Jäta veel sõrm päästikule. Mokas, kõik on mokas!

Hannes lentsis nagu väsinud peni koju ja viskas kohe asemele, magas kuni lõunani, keeras siis teist külge ja ähvardas magada edasi, sest meel oli hapu ja süda santi tundmust täis. Kus sa nüüd enam Veskile lähed, see oleks ainult enda narriks tegemine. Isegi Helga ees on nüüd piinlik, Toomast rääkimata.

Ema käis Hannest mitmel korral sööma kutsumas, aga Hannes torises ikka vastu ja ei liigutanudki ennast. Käigu kõik kus k...!

*

„Hannes, mis sa ütlesid?“

Keegi seisis ta aseme kõrval ja kummardas ta üle.

„Hannes, sa oled päris loll. Pühad on käes ja sina magad nagu viimne patune. Ja isa ootas sind meile ja, tead... , mina ootasin ka. Ja kuna sa ei tulnud, näe — siis tulin ise...“

„Helga, sina oled — kust sina siia said?“

„Imelik küsimus, eks ma tulnud. Tulin sind endale kosja kutsuma.“

Nüüd on Hannes ühe ropsuga jalul.

„Kosja kutsuma... Nüüd teed sa küll nalja. Kas siis kosja ka kutsutakse, sinna minnakse ju ise.“

„Kui ise, siis ise. Võta jalad alla ja tule.“

„Aga, Helgakene, taat nõuab ju lihavõttejänest ja mul ei ole seda.“

Nüüd jutustas Hannes Helgale kogu loo.

„Pole midagi,“ rahustas Helga teda nagu väikest last, „kuule, mis ma sulle räägin...“

Ja siis surus ta oma suukese üsna Hannese kõrva juure ja ütles päris sosinal:

„Ma rääkisin taadile augu pähe ja meie leppisime kokku, et see võib olla hädakorral šokolaadist jänes!“

Mõnusat ajaviidet

Riimisepp

Tilk ja Püsk

Ballaad

Proloog.

Maailmas sünnib asju suuri
meil päiksekulla tões ja väes:
puu ajab mustas mullas juuri
ja vaata — kevad ongi käes!

Kuupalju kevadet ja päikest
meil juba seljataha jäet,
hulk aastaid, jah, ja süski väikest
murdosa igavikust näed.

Eks ole tõsi: taeva palge
all sünnib tõesti mõndagi,
ilm täna pime, homme valge
ja elu kulgeb nõndagi.

Heaks eluks mida meil on vaja?
Oo, surelikud, palju vist!
Täis kukrut, rõõmsat päevakaja
ja sekka kergelt lugemist.

Mu sõbrad, ärge võtke keegi
neid ridu teisiti kui naljaks,
kui loete neid on asi seegi
nü ajavüteks tühi-paljaks.

Maailm on tihti unekoda,
kus elus tõsidus on aeruks.
Ma võtan sulle nagu oda
ja keeran selle loogi naeruks.

Nii nagu igal lool on algus —
ka seekord jutustame maha,
kuis tõmmati maailmavalgus
kord musta pilvekanga taha.

See oli sadu, mis ei lakand
vist tervel pikal suviööl,
ja piknegi, mis oli hakand,
käis ringi, tulikera vöö.

Vast hommikul, kui agu koitis,
lõi Pikker ise pilve pooleks
ja valguses, mis juba loitis,
jää maailm jälle päikse hooleks.

Kui selles võitluses süs kanges
nii päikse kasuks langes liisk,
süis pilve veerult alla langes
ju viimne vettind tilk ja püsk.

Kas oli see nüüd tõesti ilmsi
või ainult suveõises unes?
Kuid uskuma peab oma silmi:
pilv poisi-paari välja munes.

Me kure-looga liiga harjund
ja vaevalt usuksime muud,
kui poleks äkki kuskil karjund
paar kisakõri-poisisuud.

Nii sündis patusse maailma
kaks kanget sangarlikku meest.
Meil valgub naerupisar silma,
sest lugu algab, hoidke eest!

Nii lõppenud on ka proloog
ja algab „Tilk ja Püsk“ ballaad.
Kui ükskord jõuab epiloog. —
kuid sinna veel on hulga maad...

(Järgneb.)

SVEIK.

Leitnant: „Noorsõdur Tilk, kuidas teie toimiksite, kui tuleks käsklus: Vabatahtlikud ette!“

Noorsõdur Tilk: „Mina, härra leitnant. Käsklusel vabatahtlikud ette, astuksin ma vasakuga sammu ette ja paremaga sammu kõrvale, et vabatahtlikud võiksid ette astuda!“

PÜKSTEST JA MAAILMALOOMISEST.

Rätsep Pressraud oli uhke oma tööle, kuigi ta, muide, oli väga laisk. Nõelumiskunst oli talle kõrgeimaks teaduseks, mida ta maailmas üldse tunnistas.

Kord toodi talle õmmelda üks paar väga igapäevaseid pükse, mida paluti valmis teha kahe päeva jooksul. Kuid tal kulus nende valmistamiseks kaks nädalat. Tellija, kes oli juba korduvalt töö järel käinud, sai lõpuks õigustatult vihaseks ja prahvatas: „Noh, kuulge, mis asjaajamine see teil siin on! Mõtelge ometi, isegi jumal lõi maailma kuue päevaga ja teie vajate ühe näruse püksipaari valmistamiseks kaks nädalat!“

Selle peale rätsep naeratas üleolevalt ja, silitades kirjeldamatu andumusega õnnestunud püksipaari, vastas: „Seda nüüd küll, kuid vaadake seda viletsat maailma — ja võrrelge seda siis nende pükstega!“

EELMISTE RISTSÕNADE LAHENDUS.

Vasakult paremale: 1) Kaitse Kodu!“, 8) au, 9) roi, 10) Rei, 11) kus, 12) taru, 13) äss, 14) iva, 15) asub, 16) õhetama, 19) aade, 20) illegaalne, 24) iii, 25) eel, 26) ta, 27) Korea.

Ülalt alla: 1) kants, 2) Truuvere, 3) SOS, 4) ei, 5) Orasmaal, 6) de, 7) uisk, 11) krihvli, 11-a) isamaale, 17) veerg, 18) liit, 21) Lia, 22) geo, 23) aer.

Meilt ja mujalt

15. märtsil lakkas olemast iseseisev Tšehhi riik. Saksa väed okupeerisid Praha, võttes Tšehhi oma protektoraadi alla. See samm astuti Tšehho-Slovakkia riigipresidenti dr. Hacha Berliini saabumisel, kes seletas vastuvõtul Saksa riigikantsleri Hitleri poolt, et ta annab täielise rahu jaluleseadmiseks Tšehhi maa ja rahva saatuse usaldavalt Saksa riigijuhi kätte. Hitler võttis selle seletuse vastu ja tegi teatavaks oma otsuse, et ta võtab tšehhi rahva Saksa riigi kaitse alla ja garanteerib tšehhi rahvale rahvusliku elu autonoomse arenemise vastavalt tema rahvuslikule omapärale. Hiljem saatis ka Slovakkia peaminister Tiso Hitlerile järgmise telegrammi: „Usaldades Teid, Suur-Saksamaa juhti ja kantslerit, asub Slovakkia riik Teie kaitse alla. Slovakkia riik palub Teid seda kaitset endale võtta.“ Sellele telegrammile vastas Hitler: „Ma kinnitan Teie eelse telegrammi saamist ja võtan seega üle Slovakkia riigi kaitse.“ Selle järele saabusid Saksa väed ka Slovakkiasse.

17. märtsil pidas Briti peaminister Chamberlain Birminghamis tähtsa kõne, milles ta käsitles Euroopa viimaseid poliitilisi sündmusi. Chamberlain ütles: „Üks asi on kindel, nimelt see, et avalik arvamine maailmas on saanud teravama löögi kui kunagi varem praeguse režiimi poolt Saksamaal. Missuguseid mõjusid võivad need sündmused avaldada inimeste meelele, on praegu raske ennustada. Kuid ma olen kindel, et nende sündmuste tulemused on kaugelminevad tuleviku suhtes.“ Ühtlasi selgus, et Saksamaa lubab Ruteenia Ungarile, mille tagajärjel ungarlased ongi Ruteeniasse sisse marssinud, kusjuures on olnud veriseid võitlusi.

21. märtsil saabus Prantsuse president Lebrun külla Inglise kuningale. Tallinnas suri helilooja Evald Aav, kes oli üks tuntuimaid ja andekaimaid kujusid meie nooremate helikunstnike peres. E. Aav on loonud hulga silmapaistvaid muusikalisi teoseid ja on olnud korduvalt laulupidude üldjuhiks.

Õöl vastu 22. märtsi avaldas Leedu valitsus ametliku teadaande, milles teatatakse, et Saksa valitsus on teinud Leedule ettepaneku Klaipeda territooriumi tagasiandmiseks Saksamaale, mis olevat rahunemiseks ainus kohane lahendus ja mis tulevat kasuks ka edasistele headele suhetele mõlema maa vahel. Ühenduses Saksamaa nõudmisega Leedu ministrite nõukogu andis oma nõusoleku Klaipeda territooriumi üleandmiseks Saksamaale. Järgmisel päeval Saksa väed marssisid Meemelimaale, kust kõik Leedu väed enne seda olid lahkunud.

23. märtsil selgus Vabadussõja monumendi püstitamise peakomitee järgmine töökava, mille järgi komitee tegevus märtsi- ja aprillikuus toimub peamiselt organisatsiooni loomise ja organisatsiooni võrgu väljakujundamise ümber. Selle aja kestes moodustatakse maakonna- ja linnakomiteed ja kohalikest komiteedest vallakomiteed ja vähemate linnade komiteed. Vabadussõja monumendi püstitamiseks korjatakse üldsumma kohta arvatakse, et see võiks 1943. aastaks olla kuni 1 miljon krooni. Kogumiseks määratavate summade jaotamist maakonna- ja linnakomiteede vahel teostab peakomitee juhatus, arvestades kohalikke võimalusi. Kuigi korjandus tegelikult ei ole veel ala-

nud, on seni juba otseselt peakomitee nimele asutuste ja isikute poolt maksetud üle 10.000 krooni.

25. ja 26. märtsil peeti Tallinnas Eesti-Soome maadluse maavõistlused, kusjuures tulemused kujunesid täiesti võrdselt: A sarjas võitis Soome 4:3, B sarjas Eesti samuti 4:3, nii et kumbki pool saavutas võrdse võitu ja punkti. Eesti võidumeesteks mõlemal maavõistlusel olid kolme raskema kaalu mehed — A sarjas Joh. Kotkas, A. Neo ja V. Roolaan, B sarjas N. Karklin, E. Rohtmets ja V. Mägi. Kuna lisaks sellele B sarja kõrbeskaalus E. Sikk suutis saavutada selge võidu soomlase A. Jaskari üle, võitis Eesti B sarjas 4:3. Maavõistlusel ilmutasid meie maadlejad end tüsedalt ja hästi ja on loota, et nad püsivad niisama kõrges vormis ka eelseisvail Oslo suurvõistlusil.

Pühapäeval, 26. märtsil, peeti teise sportliku ühendamise Tallinnas laskurite kontroll-treeningvõistlus valikmeeskondade ettevalmistamiseks Luzernis eeloleval suvel peetavaiks MM-võistlusiks. Võistluse suurima üllatuse valmistasid vabapüssi-laskurid, kusjuures esmakordselt Eestis 11 laskurit ületas 1100 silma piiri. Viie esimese laskuri kogusumma oli 5616 silma, s. o. 90 silma üle maailmarekordi, mis on (5526 s.) samuti Eesti meeskonna nimel. Eriti hiilgava tulemus saavutas Gustav Lokotar vabapüssist laskmises 120 lasuga kolmest asendist 1138 silma, mis on niihästi maailmarekordist kui ka Eesti rekordist tunduvalt parem (1128 ja 1133 s.).

26. märtsil esines Mussolini suure välispoliitilise kõnega, mida oodati suure huviga. Kõigi kartuste vastu oli kõne toon üldiselt leplik ja seda kommenteerib välismaa ajakirjandus suure rahuldustundega. Mussolini ütles: „Meie ei lase end nakatada sõja psühhoosist, mis on hüsteeria ja hirmu segu. Oleme siiski arvamisel, et on vajaline pidada rahu, et päästa Euroopa kultuuri areng.“ Edasi Mussolini rõhutas, et Itaalia probleemid Prantsusmaa suhtes omavad asumaa iseloomu. Nende probleemide nimeks on: Tunis, Džiibuti ja Suessi kanal.

27. märtsil pidas Allveelaevastiku Sihtkapitali Komitee oma koosoleku, millest selgus, et sihtkapitali 1938. a. tegevusele võib vaadata tagasi täie rahuldustundega. Kõik ülesanded ja ülesseatud normid on edukalt täidetud. Aasta jooksul andsid toimekonnad juhatuse kasutusse 2.563.679 kg mitmesugust vanametalli, kuna üldse oli aasta lõpuks vanametalli kogutud 3.546.125 kg. Kogumiseks ülesseatud eesmärk ületati 136,4% võrra. Sihtkapitali tegelik ülejääk on praegu 147.049,57 krooni. Vabariigi Valitsuse otsuse kohaselt sõlmiti aasta algul Sõjaministeeriumi ja ehitaja, Inglise firma John J. Thornycroft & Ltd., vahel leping kogutud annetustega ehitatava allveelaevade hävitaja ehitamiseks. Laev valmib k. a. varasügiseks.

28. märts tähistas Hispaania kodusõja lõppu. Vabariiklaste pealinn Madrid alistus kindral Franco rahvuslikele vägedele ainsa pauguta. Madridi järele alistusid ka teised linnad, nii et Hispaania on nüüd täieliselt Franco vägede võimuses. Kodusõda, mis kestis ligi 3 aastat, on lõppenud. Bilanss: ligi miljon tapetud inimest, arvestamata sõjakahjusid, mis ulatuvad astronoomiliste arvudeni.

Leedu senine valitsus lahkus ametist. Uueks peaministriks sai senine kindralstaabi ülem kindral Cernius.

**Auto ja fraktori
tarbed ja osad**

«METRO»

E. JA J. KÄRNER, A. LOGER

TALLINN, V. VIRU 6/8

TEL. 422-47

KLAASIPUHUMISE TÖÖKODA

„E K L A“

TALLINN, RATASKAEVU T. 9

Tel. 469-60

Valmistatakse katse- ja reduktsklaase, tableti- ja pilliklaase, pipette, klaaspulki, käärimistorusid ning pudeleid essentside jaoks ja muuks otstarbeks. Viimaseid ka värvilisest ja kirjust klaasist.

RÄTSEPMEISTER

OTTO RETS

MEREPUIESTEE 10. TEL. 428-94

KINO „ARSI“ MAJA

Tsingitud katuseplekki

„Bingley“ ja mitmed teised sordid,
musta raudplekki

1×2 arss. 10 kuni 20 ʒ

musta raudplekki

1×2 mtr., 0,75, 1 m/m, 2 m/m, 2,9 m/m

tsingitud plekki

1×1 mtr., 0,74 ja 1 m/m,

valget plekki J. C. 1×, 2×, 3×, 4×,

siberi plekki 1×2 arss. 10–20 ʒ,

siberi plekki 1×2 mtr. 0,75, 1, 1,5 m/m,

inglistina lattides,

seatina pankades,

ämbrikõrvu,

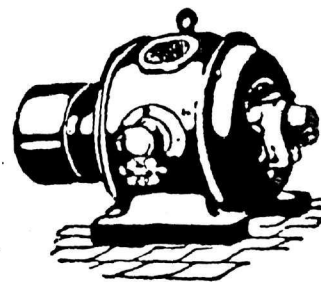
vitsrauda 1¼" nr. 19,

traati nr. 8

s o o v i t a b

W. WUNDER,

Suur-Patarei tän. 6

Elektrotehniline äri

V. ENGEL

Tallinn, Pikk t. 39,

tel. 444-53 ja 419-43

Väike võimas helivõlvur

PHILIPS

tüüp **215**

PHILIPS laboratooriumi aastaid kestva eduka arengu saavutis — täisväärtuseline superhetvastuvõtja enneolematu odava hinnaga. Lühi, kesk ja pikkade lainealadega varustatud, tundlik, selektiivne ja feedin-guvaba. Moodsa välimuse ja konstruktsiooniga, pakub lihtsa käsitamise juures naudingurikast, võimsat ja segamisteta vastuvõttu. Erakordse odava hinnaga ja soodsate maksutingimuste tõttu kättesaadav kõigile.

Nõudke demonstreerimist lähema PHILIPS esindaja juures selle aparaadi võimeid ja Teie veendute, et 1938/1939 aasta raadioaparaatide seas PHILIPS 215 — on tõeline väike võimas helivõlvur.

PHILIPS 215 A — vahelduvvoolule.
Hind Kr. 170.—

PHILIPS 215 U — alalis- ja vahelduv-
voolule.
Hind Kr. 180.—

Kogu maailma

sündmustest olete
teadlik, kui loete

„Päevalehte“

Kiirelt ja maitsekalt

valmistatakse teile
trükitööd, köitetööd,
klišeed, etiketid jne.

„Päevalehe“ trükikojas

Täielised

raamatu- ja kirjutus-
materjalide kauplused

Pärnu mnt. 10 ● Tallinn ● Pikk tän. 2